

Мирјана Ј. Аранђеловић
ЧИТАНКА
за 4. разред основне школе

РЕЦЕНЗЕНТИ

Проф. др Љиљана Пешикан–Љуштановић, Филозофски факултет, Нови Сад

Проф. др Душан Иванић, Филозофски факултет, Београд

Министарство просвете и спорта
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
продужило је решење за овај уџбеник
решењем број:
650–02–00012/2007–06
од 19. 01. 2007.

Мирјана Ј. Аранђеловић

ЧИТАНКА

за 4. разред основне школе

BIGZ Publishing
Београд, 2007.

ПРИЧА О МАСТИЛУ И ХАРТИЈИ

Лист хартије који је, одавно већ са другим истим таквим листовима, спокојно лежао на писаћем столу, једног лепог дана освану сав прекривен знацима. Неко перо, натопљено као гар црним мастилом, беше га прекрило многим цртежима и речима. „Зар ме ниси могло поштедети овога понижења?“, рече увређено лист хартије мастилу. „Упрљало си ме, заувек си ме упропастило проклетим црнилом“.

„Чекај“, одговори му мастило. „Ниси ти сада упрљан, него оденут речима. Више ниси обичан лист хартије, већ порука. Ти сада чуваш човекову мисао, постао си његов драгоцени помоћник“.

И збиља, мало потом, распремајући сто, човек опази расуте листове хартије и покупи их да би их бацио у ватру. Тад угледа лист исписан мастилом, па баци све остале, а онај који је носио разветну поруку људског ума врати на место.

Леонардо да Винчи

БРАНИСЛАВ ЦРНЧЕВИЋ
МРАВ ДОБРА СРЦА

Три милиона и један мрав живе, раде и спавају
У мрављем граду
Испод велике крушке, у хладу,
Они имају куће на спрат, на три, на девет спратова,
Они навијају будилнике на пет да би се на време пробудили.

Тачно у пет зазвони милион сатова,
Тада мрави устају, галаме, праве збрку,
Облаче се, перу зубе у трку,
Кад зазвони шест, нема никога у граду;
Сви су на раду.

Ујутро мравље старешине по списковима прозивају:
Мрав тај и тај.
Мрави се по именима одазивају.
Свак мора да каже: Ту сам! И: здрав;
Када се јави три милиона и један мрав,
Тада је списку крај.

Пре три дана, тек што се јутро заплавило,
Мрави се три пута у групе престојавали
И три пута пребројавали.
Старешине су из спискава прозивали:
Мрав тај и тај.
Мрави се, по именима, одазивали.
Како год окренеш: три милиона мрава!
И крај!
Шта је са једним мравом? Зар спава!
Сутрадан исто, и прекосутра исто,
Три милиона мрава тресе главом:
Ту има нешто чудно! Ту нешто није чисто!

То занимљиво постаје,
Зашто, и који мрав недостаје?

Нема мрава који је највише певао и галамио,
Он се, због нечег, осамио.

Шта му је? – чуде се три милиона мрава
У мрављем граду,
Испод велике крушке у хладу.
Шта му је?
Зашто самује?

Три дана није ни реч прозборио,
Мрави који са посла кући хитају,
Његову мајку питају:
Да ли се одобровољио? Да ли је проговорио?

Три дана ништа није ручао,
Сам је по граду лутао
И замишљено ћутао,
Или на степеништу чучао.

Сви се питају: Шта му је?
Шта му је? Зашто самује?

Све је у мрављем граду збунио.
Мрвицу кекса су му нудили,
А он се узјогунио:
Није ни прстом макнуо, није је такнуо.

А јутрос, тек што се дан заплавио,
Неко је бучно прозор отворио
И мрављем граду јавио:
„Проговорио је! Проговорио!“

Зашто је мрав три дана ћутао?
Што није ручао?
Што је замишљен градом лутао?
И на степеништу чукао?

– Пре неколико дана – вели – мој је тата
Отерао гладног цврчка са врата.
И, сада, нећу ни да се макнем.
Док не доведете цврчка да са мном руча,
Нећу ништа да такнем!

Па сада
У мрављем граду
Испод велике крушке, у хладу,
Три милиона мрава трчка
И тражи цврчка.

Разумем шта читам

С ким песник пореди мраве и мрављи град? Примерима из песме поткрепи свој одговор. Како све песник описује мрављу заједницу? Шта је збунило мраве пре три дана? По чему се један мрав разликује од осталих? Зашто се тај мрав понаша другачије? Које је он сличан? Зашто је мрав три дана ћутао? Шта можеш да закључиш из песме, какав је то мрав? Шта ти мислиш о поступку његовог оца?

У песничкој радионици

Колико песма има строфа? Прочитај у *Ковчежићу* шта је песничка слика. Да ли је свака строфа у песми једна песничка слика? Објасни на примеру. Пронађи и подвуци риме у песми.

У стварном животу

Објасни шта значи пословица *Вредан као мрав*. Знаш ли некога ко је вредан као мрав? Испричај нешто о њему. Сети се некога ко је доброг срца и опиши га.

ЦВРЧАК И МРАВИ

У зимско су доба мрави сушили жито које је било од влаге набрекнуто. Дође гладан цврчак и стане од њих тражити хране. Мрави му тада рекоше:

- Зашто лети ниси скупљао храну? Он рече:
 - Нисам имао времена јер сам лепо свирао.
- Насмејаше се мрави и рекоше му:
- Ако си у летње доба свирао, онда зими играј.
- Свако мора да ради да не би гладовао.*

Разумем шта читам

Мрави су цело лето радили. Је ли цврчак за то време ленчарио? Шта мрави мисле о томе? Која је невоља снашла цврчка? Зашто мрави нису хтели да помогну цврчку? Мислиш ли да је свирање цврчка безвредно? Ко ужива у његовом свирању током лета? Какав је однос мрва према цврчку у песми, а какав у басни?

У песничкој радионици

Прочитај у *Ковчежићу* шта је басна. По чему је прича Цврчак и мрав басна? Објасни поруку ове басне.

У стварном животу

Музика је уметност, сликарство је уметност, балет је уметност... Која од тих уметности се теби највише свиђа? Какав би свет био без уметности? Људи раде разне послове. Наброј неколико занимања којима се људи баве. Шта би се догодило кад не би било чистачица, зубара, продаваца, учитеља...?

МИРОСЛАВ ДЕМАК
ВИОЛИНА

1

Стари виолиниста је умро.
Био је то чудотворни музичар. Знао је све песме на свету и знао је да их свира боље од било кога другог. Када је свирао, дуга бела коса вијорила му је изнад чела као да сама свира песму јужног ветра. Виолиниста је увек долазио незнано откуд, али увек у тренутку када је људима био најпотребнији. Доносио им је радост и смех. Долазио је са песмом, даривао је њоме људе и поново одлазио незнано куда. Сви су говорили да има чудотворну виолину.

Сада је стари виолиниста умро. Иза себе је оставио најлепше песме, завештавајући их свим људима. Осим песама, иза њега је остала само његова виолина. Њу није дао никоме. Пре него што је последњи пут склопио очи, позвао је себи два своја најбоља друга – сликара и песника.

– Остављам је ономе ко може највише – рече, даде им виолину и опрости се са њима.

2

Сликара и песника погледаше један другог и у истом тренутку помислише: „Ја ћу добити чудотворну виолину, јер ја могу више него ти!“

Била су то два сјајна уметника. И они су већ били у годинама, познавали су свет, а изнад свега су били мајстори свог заната.

– Моји стихови могу да заталасају море, скину са неба и најсјајнију звезду, да опчине људе и животиње – рече песник.

– Испод моје кичице потећи ће река замућена јесењим кишамма, од мојих боја у пролеће процветају трешње – одговори сликар.

Дуго су се уметници препирали, све док их сунце није упозорило да је већ подне. Тада су се постиђени опростили од свог пријатеља виолинисте.

3

Пођимо у свет – предложи сликар – можда ћемо негде наћи доказ ко од нас двојице може више.

Песник је био сагласан:

– Али ако нађемо неког ко може још више од нас, њему ћемо дати виолину. Стари виолиниста је управо то хтео – да његову виолину добије најбољи, па ма ко то био.

4

Крену они у свет да траже ко може највише. Већ првог дана на путу нађоше се испод неба чија је једна половина била прљава, а друга чиста и плава. Погледаше околу и одједном угледаше на дугачким мердевинама неког дугајлију са прибором за прање прозора. На мердевинама је било окачено циновско буре са водом којом је дугајлија прао небески свод.

– Лепог ли посла! – рекоше уметници, али још нису били сигурни да ли овај дугајлија својим лепим послом може више него неко други. Поздравише перача небеског свода и продужише својим путем.

5

Ноћ је постепено падала, али уместо да буде тамније, небо је почело да светли од неког необичног ватромета. Ватромет је час ближе, час даље шикљао на небу. Два уметника одлуче да се ту одморе и сачекају јутро. Ујутро угледаше неког гаравог човека

како трчкара са великом ојачарском четком. Тек тада схватише да је синоћни ватромет била ватра из вулкана, а овај гаравко је чисто зачепљена грла вулкана.

– Сјајне ли забаве, али без музике. Можда би требало овом гаравку дати виолину, па да ватромет допуни музиком – помислише уметници.

Ипак се нису могли одлучити, па пођоше даље.

(...)

6

Идући даље, сретеше старца који је на непрегледним ливадама, у малој кући прекривеној сламом, мешао мирисе за сва цвећа света. Тај старац је сам одбио виолину, јер он осим справљања мириса ништа друго није знао. Затим су два уметника срела фарбара трава, фризера морских таласа, млинара најфинијег песка непрегледних плажа... и стотине других људи, од којих је свако могао бити достојан старчеве виолине. На сваком кораку налазили су доказе да је лепота људима и те како потребна, да је живот без ње празан, али нису могли да донесу о одлуку о томе ко може највише.

7

Најзад поред пута угледаше дечака који је од песка правио замак и певао дечју песмицу. Сликара узео виолину и пружи је дечаку, говорећи:

– Теби припада виолина, дете, јер ти можеш највише. Од тебе може бити сликар попут мене, песник као мој друг или било шта друго. Ти можеш све нас превазићи и градити неки сасвим нов, нама непознат свет. Ти стварно можеш највише.

Дечак је узео виолину, прислонио је уз лице и почео да свира. Он још никад није имао у рукама виолину, па је његова свирка подсећала на шкрипу врата, али два уметника су у њој одмах распознала чудотворну музику свога старог пријатеља.

Са словачког језика превео аутор

Разумем шта читам

Шта се догодило на почетку приче? Зашто су се песник и сликар свађали? Како су решили проблем? Зашто нису дали виолину ниједној одраслој особи? Како су објаснили дечаку што су баш њему дали виолину? Шта је потврдило да су добро изабрали?

У песничкој радионици

Сваком одељку у причи дај наслов. Наслови заједно чине план приче. Препричај причу према свом плану. Пронађи у првом одељку опис чудотворног музичара. Покушај да га нацрташ.

У стварном животу

Шта значи изрека Деца су наше највеће благо? Надареност није довољна да дете једног дана постане *чудотворац*. Шта је још потребно? У чему би ти желео/желела да постанеш чудотворац? Шта треба да радиш да би ти се жеља остварила?

Сазнај више

ПРИЧА О ВИОЛИНИСТИ

Познати виолинисти били су Николо Паганини, Јехуди Мењу–хин, а данас су то Нејџел Кенеди, чест гост Београда, или Стефан Миленковић, који је још као дечак од три године изводио солистичке концерте.

Виолина је инструмент пун тајни и у рукама даровитог уметника постиже чудесну моћ. Зато су виолинисти били веома поштовани у свим временима и позивани на све свечаности. О томе говори и ова анегдота.

Неки богати племић позове на вечеру Паганинија, чувеног италијанског виолинисту и композитора, за кога се такође говорило да његова музика има магичну моћ. Уметник је имао изузетну виолину, дело начувенијег италијанског мајстора за израду виолина, који се звао Антонио Страдивари (1644–1737). „Имаћу пуно угледних гостију, дивних дама и отмених племића, и биће то добра прилика да Вас упознам са њима“, рече племић. Паганини, почаствован и дирнут, са задовољством прихвати позив. На растанку, племић му рече да не заборави да понесе виолину, не кријући да очекује да Паганини после вечере нешто и одсвира. Славни виолиниста му одговори: „Поштовани господине, ја ћу свакако доћи, али моја виолина неће. Знате, она не вечерава“.

ВОЈИСЛАВ ИЛИЋ
ЈЕСЕН

Ко горда царица и бајна, са снопом златног класја,
На пољу јесен стоји. Са њене дражесне главе
Лиснатих врежа сплет чаробно спушта се доле,
До саме мирисне траве.

Пухором посут грозд у једној подигла руци,
И слатко смеши се на њ`. Питоме и благе ћуди,
Припрема она сад спокојне вечери и дане,
И жетву богату нуди.

Како је мамљиво све! На старом огњишту мирно
Пуцкара црвенкаст плам. Кад магла покрије равни
И влагом испуни зрак, ту прошлост васкрсне древна
И гатке времена давни`.

И позно у тавну ноћ разговор спокојно бруји,
Док дремеж не савлада све. И страсно шаптање тада
Кроз мирни прошушти дом – ал' и то губи се брзо,
И сан лагано пада...

Разумем шта читам

С ким песник пореди јесен? Како описује њен изглед? Како описује њену ћуд (нарав)?

У песничкој радионици

Којим све чулима песник доживљава природу? Наведи примере из песме. Прочитај у Ковчежићу шта је лирска песма. Објасни по чему ова песма спада у лирске песме.

У стварном животу

Покушај да доживиш јесен са свих пет чула: шта видиш, које звукове чујеш, шта миришеш, које укусе осећаш, шта можеш да опипаш?

Сазнај више

ПРИЧА О БЕРБИ

Познато је да су прославе празника плодности одувек имале посебан значај у животу људи, који су са усхићењем певали химне плодној земљи, обиљу и богатству.

На једну такву свечаност указује енглески писац Симпсон, који је средином 19. века, путујући по Европи, стигао у Подунавље. Он описује сремску бербу. „После ових препрека наиђосмо на групе жена које су носиле товарије грожђа на чудесан начин. Било је живости у сваком детаљу пејзажа око нас; све је говорило о обиљу, раду и весељу; брда су била зелена и прошарана бојама; река испод нас, с наше десне стране, изгледала је величанствено и моћно; на свему се огледала снага и плодност земље“.

Сличан опис даје и песник Бранко Радичевић у поеми *Ђачки расџанак*:

„Јоште мало ето винограда,
Гледај сада убавога рада:
Бери, носи час доле час горе,
Момци кликћу а песме се оре...“

ЈОХАНА ШПИРИ

ХАЈДИ

– одломак из романа –

Хајди је до пете године живела с тетом Дејом, а онда ју је она одвела код деде у планину. Девојчица је заволела dedu, планину, природу, животиње и цвеће. Већ првог јутра дошао је њо њу козар Петар да заједно чувају козе.

Тако је зачас прошао дан и већ се сунце спремало да се спусти с друге стране планине. Хајди је опет седела на земљи и задовољно посматрала јагорчевину и ружице које су блистале на златном сјају вечери, а и сва трава изгледала је као попрскана златом, док су се високе стене руменеле и сијале. Тада Хајди нагло скочи и поче да виче:

– Петре, Петре! Гори, гори! Сва брда горе и велики снег тамо гори, и небо! Погледај, погледај, оне су се стене већ ужариле. О, што је леп ватрени снег! Види, ватра је и код птице грабљивице, па погледај стење! Погледај желе, све је, све је у ватри!

– Увек је тако – рекао је Петар равнодушно љуштећи и даље свој прут – али то није ватра.

– Па шта је онда! – узвикнула је Хајди и скакала у кругу, јер је хтела све да види и није могла да се нагледа те лепоте која је била свуда око ње.

– Долази то само од себе – објаснио је Петар.

– Гледај, гледај – узвикнула је Хајди у највећем узбуђењу.

– Све је сада црвено као ружа. Погледај снег, погледај високо шиљато стење! Како се оно зове Петре?

– Брда се не зову – одговори он.

– О, ала је леп снег, погледај, црвен је као ружа! О, и на стени горе има много, много ружа! Али гледај, сада све тамни! О, о! Сад се све угасило! Све је сада прошло, Петре!

И Хајди седе на земљу и била је тако утучена као да је заиста све прошло.

– Сутра ће бити исто тако – рекао је Петар. – Устани сад, морамо кући.

Звиждањем и виком сакупи он козе, па кренуше низбрдо.

– Хоће ли бити сваког дана овако, сваког дана кад смо на пашњаку? – упитала је Хајди желећи да то потврди Петар.

– Обично – одговори он.

– Али сутра свакако? – желела је она да зна.

– Да, сутра ће бити! – уверавао ју је Петар.

Опет се обрадова Хајди, мада се толико нових ствари већ нагледала и све јој се то врзло по памети тако да је само ћутала.

И ћутала је све док се пред њеним очима не указа дедина планинска колиба и деда како седи испод јела на својој клупици где је обично увече сачекивао своје козе. Хајди је одмах потрчала деди, а Белка и Мркуша за њом, јер су козе познавале свога господара и своју стају. Петар довикну девојчици:

– Па дођи опет сутра! Лаку ноћ!

Петру је много било стало до тога да Хајди опет иде с њим.

Девојчица дотрча брзо натраг, рукова се с Петром и обећа му да ће свакако доћи, па скочи усред стада које је силазило низ планину, загрли још једном Снешку и рече јој пријатељски:

– Спавај лепо, Снешка, и знај да ћу сутра бити с тобом, па не мораш више тувовати.

Снешка је мило и захвално посматрала Хајди, а онда радосно потрча за стадом. Хајди се врати испод јела.

– О, деда, ала је ово било лепо! – узвикивала је прилазећи му. – Ватра и руже на стени, и плаво и жуто цвеће, и погледај шта сам ти донела!

Говорећи то истресе Хајди пред деду цело своје цветно благо из кецеље. Али како је јадно изгледало то цвеће! Хајди га више није познала. Било је све као неко сено и ни један једини цветић није више био отворен.

– О, деда, шта је цвећу? – узвикнула је Хајди тужно и уплашено. – Па није било овакво, деда. Зашто сада тако изгледа?

– Цвеће хоће да буде напољу, на сунцу, а не у кецељи – казао је деда.

– Ох, онда више никад нећу да га берем. Али, деда, зашто птица грабљивица онако крешти? – питала је Хајди радознано.

– Руга се људима доле што су се сабили по својим селима и један другоме о злу мисле. Руга им се и виче: „Кад бисте се разишли и свако својим путем попео у висину као ја, боље би вам било!“

Деда је казао ове речи скоро дивљом жестином, што њу подсети на крештање птице грабљивице.

То се толико свидело малој Хајди, да просто није могла дочекати да сване да би опет отишла горе на пашњак и видела како се сунце са бреговима поздравља. Али је прво морала да спава, и спавала је дивно целе ноћи на својој постељи од сена, и сањала све саме блиставе брегове и црвене руже на њима, а по тој лепоти трчала је Снешка скачући радосно.

Разумем шта читам

Шта је изазвало Хајдино одушевљење? Прочитај како је она описује оно што види. Које боје се смењују? Како Петар доживљава лепоту природе?

Прочитај опис природе који се теби допао. Како разумеш дедину мисао: „Кад бисте се разишли и свако се својим путем попео у висину као ја, било би вам боље“.

У песничкој радионици

Кад писац жели нешто да опише, употребљава доста придева уз именице. На пример, уз именицу *небо* могу се додати придеви: широко, звездано, ведро, плаво, јасно, блиставо, олујно...

Потражи и испиши речи које је списатељица додала именицама снег, стење, брегови, цвеће, руже, благо, колиба.

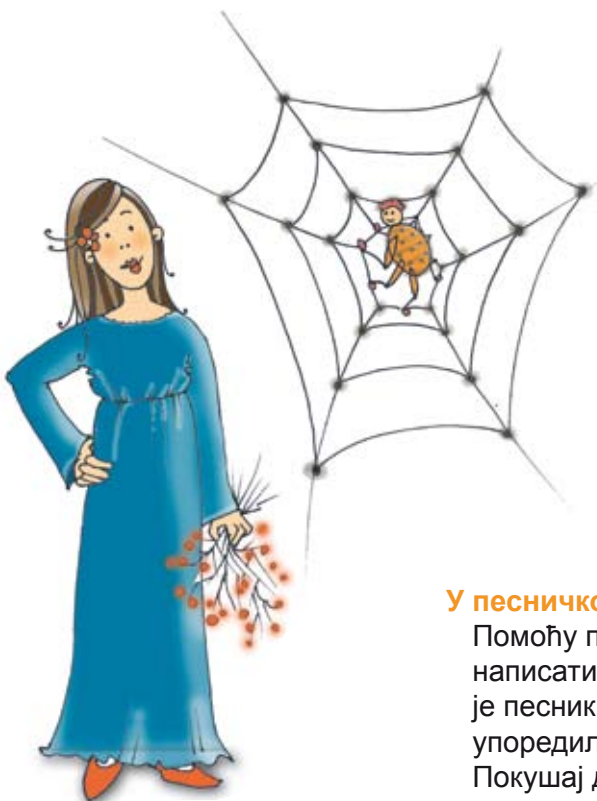
У стварном животу

Направи туристички плакат који ће истаћи лепоту и привлачност твог места.

ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ ПАУКОВО ДЕЛО

Слушам птичије речи
корачајући кроз шуму
уском козјом путањом
све стрмијом и тањом,
кад паукова мрежа
пут ми наједном препречи.
Сред мреже раскорачен
паук газдински стао
као сељак на њиви
коју је узорао.
Могла сам покретом руку
здерати то плетиво,
сву паукову муку

смрсити у клупче сиво,
али ми беше жао.
Ударих шумом лево
кроз дубоку честу свежу:
ко зна шта је паук снив'о
докле је плео мрежу;
и он је можда срце
у танане нити прео,
у мрежу га створио свега.
Обазрем се још једном
иза грања на њега,
и видим како и он
за мном се обазрео.

Разумем шта читам

Зашто се песма зове Пауково дело? Коју је сличицу са своје шетње шумом песникиња претворила у песму? На коју препреку песникиња наилази? Зашто је поштедела паукову мрежу? Опиши размишљања које је у њој пробудио паук и његова мрежа. Шта представља паукова мрежа за песникињу? Које је значење речи: „ко зна шта је паук снив'о“? Објасни разлику између „паукове мреже“ и „пауковог дела“.

У песничкој радионици

Помоћу поређења може се веома сликовито нешто написати. Пронађи четири слике у песми у којима је песникиња с неким упоредила паука. С ким га је упоредила и шта је све сликовито у том поређењу? Покушај да нацрташ паука из тих поређења.

У стварном животу

Напиши кратак састав о својој шетњи кроз шуму или парк и сети се детаља које су те задивили лепотом и необичношћу. Сети се на која те је размишљања подстакла лепота тог детаља.

ДОБРИЦА ЕРИЋ

СВИТАЦ ПШЕНИЧАР И ВОДЕНИЧАР

У крилу једне поточаре
већ три недеље животаре
један млад свитац пшеничар
и један стари воденичар.

Пре тога је свитац лутао
светлуцајући по пшеници,
а воденичар брашно гутао
и чамовао у воденици.

Једне вечери, тихе и прости,
кад им већ беше самоће доста,
старац позва свица у госте,
свитац заволе старца и оста.

Запали свитац жижак у души
бркатог старца, бивше делије,
и од тада му жрвањ певуши
много лепше и веселије.

У дан старац џакове носи,
просипа брашно и купи зрнца.
Свитац му дрема у снежној коси
и слуша песму његовог срца.

У сутон стари млинар вечера,
а свитац му над софром сјаји,
па су тврди залогаји
слађи од меда и шећера.

Потом, кад попац дуне у фрулу,
старац прилегне на ћилим траве,
а свитац му запали лулу
и светлуца му око главе.

Тако живе у сенци иве
на коју слећу јата безбројна
свитац пшеничар и воденичар
два пријатеља нераздвојна.

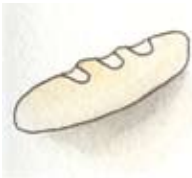

Разумем шта читам

Где су се упознали свитац и воденичар? Шта је заједничко младом свицу и старом воденичару? Какав је то „жижак у души“ воденичара запалио свитац? Како је утицало на воденичара пријатељство са свицом? По чему је то пријатељство необично? О чему говоре „песме срца“ воденичара? Шта свитац ради увече? Ко још прави друштво свицу и воденичару?

У песничкој радионици

Пронађи у *Ковчежићу* шта је персонификација. Ко је у песми персонификован? Пронађи изразе којима то можеш потврдити. Потражи у *Ковчежићу* шта је рима. Подвуци све риме у песми. Покушај да речи које се римују у песми, замениш речима које значе исто то, али се не римују. Објасни шта се догодило с песмом.

У стварном животу

Илуструј у свесци ликовни доживљај песме. Пронађи у школској библиотеци енциклопедију и прочитај о воденици.

Сазнај више

ПРИЧА О ХЛЕБУ

Прича о хлебу повезана је са причом о млиновима у којима се некад мелело жито. Жрвањ за млевење покретали су или пад воде или снага ветра. Млинар, поготово воденичар, јунак је шаљивих прича и обично је у њима наглув. Наш народ каже: „У воденици се двапут говори“, због буке коју прави воденични жрвањ.

Веома лепу песму о ветрењачи написао је Стеван Раичковић:

Шкрипе крила ветрењаче
биће хлеба и погаче
Цури брашно
издашно...

Хлеб је једно од највећих човекових открића. Стари Египћани су пре 6000 година били први нама познати мајстори у припремању хлеба. На зидовима египатских пирамида и храмова исликано је безброј прича о припремању хлеба. Велики датум у историји спремања хлеба био је откриће квасца.

Пшенично зрно у хришћанству је симбол вечног живота. Кад се посеје, оно у земљи клија, а из тог једног зрна се рађа нови живот који доноси стотруки род. Кад дођеш до краја читанке, наићи ћеш на такву у причи Леонарда да Винчија. Стотине пословица о хлебу, сетви, жетви, глади... „Отегао се као гладна година“, каже се у народу. У српским православним обредима хлеб је веома важан. На дан славе припрема се славски колач, украшен посебним знамењем. То су четири фигурице голуба, слова утиснута у крст, клас жита и разне друге фигурице од теста које означавају плодност.

ИСИДОРА СЕКУЛИЋ ПОЗНО ЈЕСЕЊЕ ЈУТРО

Сељаци још спавају, а по друму пролазе само ветар и студ. Болесна трава се насисала влаге, омлитавила и полегла и као арктичка маховина помодрела од мраза и слане.

На ивици јендека летошњи чкаљ разапео своје осушене крте стабљике, са пободеним ћелавим лопатицама, а на увелом листу лежи мртав један од оних финих баштенских паукова што падају на распуштене косе малих девојчица и спавају у круницама белих јоргована.

На дну јендека ћути барица и стрепи од прве ледене коре што ће доћи.

У једном удубљеном трагу човечијег стопала чучи врабац. Згрчио своје промрзле ножице и чини се да је у земљу забоден. Увукао врат, стегао кљун и док температура нагло пада, његово мало срце куца неједнако и ретко.

На небу две–три расплакране звезде, у ваздуху два–три смрзнута месечева зрака.

У дну поља стоје редови црних дебелих стабала и по укрштеним суварцима се види да шума не живи.

Тамо на страни крупан бик доживљује позно јесење јутро. Лежи; под њим и око њега се отопила слана и пуши се земља. Уз рогове накомтрешени чуперци коврцаве длаке, а под испупченим црним челом светла влага сањивих очију. Обара главу и слузавим својим ноздрвама мирише траву, жуту као шафран, горку као пелен. – Клече, заљуља се, грдан и тежак, и страховито шупљим тоном прастарих животињских грдосија рикну поздрав Богу Сунцу.

Затим још дуго беше тишина и облачно и из шуме допираше само мирис трулих дрвета и мртвих инсеката.

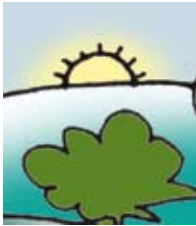

Разумем шта читам

Шта је тема приче *У позну јесен*? Какво расположење буди у теби тај текст? Које детаље из природе списатељица описује? Шта значи: бик „рикну поздрав Богу Сунцу“? Које доба јесени описује Војислав Илић у песми *Јесен*, а које Исидора Секулић? Наведи сличности и разлике. Којим чулима списатељица доживљава природу? Прочитај те делове.

У песничкој радионици

Пронађи у *Ковчежићу* шта је тема. Одреди тему овог текста. Испиши из текста све придеве уз именице. Пронађи и прочитај поређења која описују траву. Шта је у тексту персонификовано? Објасни зашто.

У стварном животу

Како би предео, који описује Исидора Секулић, изгледао у пролеће?

Напиши састав о пролећу и користи речи: дрвеће, врабац, звезде, небо, биљке, људи.

Сазнај више

ПРИЧА О СУНЦУ

Сунце, дуга, Месец, звезда Даница... чести су јунаци прича, легенди и песама. Дуга, према старим веровањима, представља мост између неба и земље. У Скандинавији је то светлосни мост, у Јапану небески лебдећи мост, а неки народи верују да је дуга сунчев брат, или мост богова који повезује небо и земљу. Песници одвајкада пишу песме и оде Сунцу, величајући његов сјај. Човек је некада веровао да постоји бог Сунца или да само Сунце јесте бог. Једна од настаријих и најлепших песама је *Химна Сунцу*, коју је написао египатски фараон и песник Ехнатон, и то 14 векова пре нове ере.

„Зрачиш лепотом на видику,
о живо Сунце,
сваку земљу прожимаш лепотом.
Дивно, велико јеси,
блисташ над пределом сваким...
Све што на свету бива,
знак носи твој“.

У нашој лирској народној песми Сунце се жени лепом девојком, која се с њим опклади да је лепша од њега. Од ње је, према песми, постала звезда Даница.

БОШКО ЛОМОВИЋ
ОДА ВРАПЦУ

Свака част роди, свака част ласти –
Врабац је птица с којом ћу расти!

Госпођа рода, препуна себе,
Неће под мојим небом да зебе;
Чим дан окраћа, разастре крила
И себе сања над делтом Нила.

Само ће Врабац, у јутро плаво
Пахуљи првој рећи – здраво.

Кљунова оштрих као копља,
Родине рођаке, чапља и дропља,
Већ ће првог јесењег дана
Селити на риву Медитерана.

Кад капи ледне по крову кану,
Врабац ће стајати на мегдану.

Ни ждрал господин да се сјети
Да начас у моје село слети,
Већ махне одозго, к'о са трона,
На путу за земљу фараона.

Зимус ће само, кад све забијели,
Врапчево цив–цив да ме весели.

Под мојим небом, док сунце грије,
Ласти изводи вратоломије,
А кленов листак чим зажутије
И она некуд отпутује.

Остаје Врабац – душа велика
Да на слеђеном дуду цивџика.

Сусједу Врапцу скидам капу,
Тај нема кофер и нема мапу
Да по њој тражи жарку Африку
Док прва слана бере паприку.

Њега не плаши голомразица –
Живио Врабац, народна птица!

Свака част роди, свака част ласти –
Врабац је птица с којом ћу расти!

Разумем шта читам

Зашто врабац остаје? Шта ти осећаш према врапцу? А песник? Ко је главни лик у песми? Наведи споредне ликове.

У песничкој радионици

Подвучи риму у тексту. Пронађи поређења.
Прочитај персонификацију.

У стварном животу

Које птице из наших крајева одлазе пред зиму на југ?

НАРОДНА ПРИПОВЕТКА
**МЕЂЕД, СВИЊА И
ЛИСИЦА**

Удружи се међед,
свиња и лисица, па се
договоре да ору земљу
и да сију пшеницу, да
се ране. Запитају једно
другога, шта ће које
радити и како ће сјеме
наћи. Свиња рече: „Ја
ћу провалити кош, и
украшћу сјеме; и ја ћу
мојом сурлом узорати“.
Међед рече: „Ја ћу
посијати“. А лисица
рече: „Ја ћу мојим репом
подрљати“.

Узораше, посијаше.
Дође жетва. Сташе се
разговарати, како ће
пожети. Свиња рече: „Ја ћу жети“. Међед рече: „Ја ћу сноплџе
везати“. Лисица рече: „Ја ћу класје купити“.

Пожњеше и сноплџе повезаше. Сад се сташе договарати како
ће да вршу. Свиња рече: „Ја ћу гувно начинити“. Међед рече:
„Ја ћу сноплџе снијети, и ја ћу и вријећи“. Свиња рече: „Ја ћу
претресати, и раставићу сламу од пшенице“. Лисица рече: „Ја
ћу мојим репом трнити пљеву са пшенице“. Свиња рече: „Ја ћу
овијати“, а међед рече: „Ја ћу жито раздијелити“.

Оврхоше. Међед жито подијели, али га не подијели право; јер
га свиња замоли, те јој даде само сламу, а пшеницу сву узео сам,
лисици не даде ништа.

Расрди се лисица па отиде на тужбу, и каза им да ће им
довести једног царског човјека који ће жито право раздијелити.

Уплаше се свиња и међед, па рече међед свињи: „Закопај се
ти, свињо, у сламу, а ја ћу се попети на ову крушку“. Закопа се се
свиња у сламу а међед се попе на крушку.

Лисица отиде, те нађе мачку, па је позва у друштво да иду
на гувно, да ватају мише. Знајући мачка да на гувну има доста
миша, пође радо; па сад изнад пута, сад испод пута, трчи за
птицама.

Опази је међед с крушке поиздалека, па каже свињи: „Зло,

свињо! Ето лисице, ње води страшнога бумбашара: огрнуо ћурак од куне, па и крилате тице вата око пута“.

Утом се мачка украде међеду из очију, па кроз траву дође на гувно и тражећи миша стане шушкати по слами. Свиња подигне главу да види шта је, а мачка помисли од њезине сурле да је миш, па скочи, те свињу шапама за нос. Свиња се уплаши, па рукне и скочи, те нада у поток; а мачка се препадне од свиње, па нада уз крушку; а међед помисли, да је она већ свињу удавила, па иде сад на њега, па од страха падне с крушке на земљу, те се разбије и цркне, а лисици остане све жито и слама.

Разумем шта читам

Шта су се договорили медвед, свиња и лисица? До када су се придржавали договора? Ко је прекршио договор? Шта је урадила лисица? За кога кажемо: Лукав као лисица? Којим ликовима из приче одговарају следеће пословице:

- Тражећи веће, изгуби из вреће.
- Боље је не обећати, него реч не одржати.

У песничкој радионици

Које су поруке ове приче? На коју књижевну врсту те подсећа ова прича? У чему се разликује прича о животињама од басне?

У стварном животу

Прочитај причу по улогама.
Препричај детаљно причу.

ЛАВ И ЛИСИЦА

Остарели лав, немоћан да својом снагом прибавља храну, схвати да то треба чинити по одређеном плану. Стога се повуче у пећину, испружи се тамо и започне се претварати болесним. Тако је хватао и прождирао животиње које су дошле к њему у походе. Кад је већ много звери уништено, дође једног дана и лисица, али она прозре његово лукавство. Заустави се подаље од пећине и стане га питати како се осећа. Он одврати: „Лоше“. Кад лав упита лисицу зашто не улази, она му рече: „Ја бих ушла да не видим трагове многих који су ушли, а ниједнога који је изашао“.

Тако и разборити људи избегавају опасности разабарајући их унапред по знаковима.

Разумем шта читам

Како је лав покушао да превари лисицу? Зашто лисица није поверовала да је лав болестан?

У песничкој радионици

По чему је тај текст басна? Упореди га с причом о животињама. Напиши шта им је заједничко, а по чему се разликују.

У стварном животу

Напиши кратки састав о томе како си прозрео/прозрела нечију превару.

Сазнај више

ПРИЧА О МУДРОСТИ И ЛУДОСТИ

Један мудрац је рекао: „Мудрост је да кад нешто знаш – препознаш да то знаш; а кад нешто не знаш – да препознаш да то не знаш“. Том темом људи се баве од кад су научили да пишу, а бавили су се и пре тога. Пустимо нека старе, мудре књиге, саме причају:

Будала који зна да је будала барем је у томе mudar. Али будала која мисли да је мудрац, заиста је права будала.

(Из старе индијске књижевности)

Видјех да је боља мудрост од лудости, као што је боља свјетлост од мрака. Мудри има очи у глави, а безумни иде по мраку.

(„Књига проповедникова“)

Стави луда на високо нек ногама маше.

Луду махни а луд се помами.

Што луд помисли, море понијети не може.

Више луд помисли него гора листа носи.

(Српске народне пословице)

ХАНС КРИСТИЈАН АНДЕРСЕН
РУЖНО ПАЧЕ

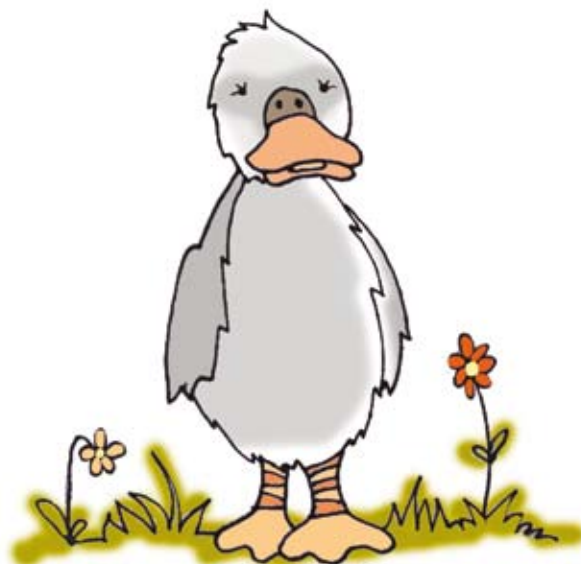
Са свих страна обасјано сунцем лежало је старо властелинско имање окружено дубоким рововима. Од самог бедема па све доле до воде, расло је велико чичково лишће тако високо, да би се под највећим могло скрити дете. У тој дивљини, као у најгушћој шуми, лежала је у свом гнезду једна патка на јајима. Све јој је већ било дојадило, јер је трајало тако дуго, а у походе су јој долазили врло ретко. Друге су патке више волеле да пливају по води него да дођу и седе под чичковим листом и паскају с њом.

Најзад стадоше прскати јаја једно за другим. „Па! Па!“ Сва жуманца оживеше, из сваког јајета протури паче главу.

– Ква! Ква! Жури! Жури! – рече патка, а пачићи пожурише што су више могли и стадоше се освртати на све стране под зеленим лишћем; мајка их је пуштала да гледају колико хоће, јер зеленило прија очима.

– Ах, како је свет велики! повикаше сви младунци, јер су сад имали много више места него кад су били у љусци.

– Мислите ли да је то цео свет? – насмеја се мајка – Свет се протеже још далеко с друге стране рита, све до попине њиве! Али тамо нисам никад била! Ваљда сте сви на окупу! – и она се диже. – Не, нису још сви! Највеће јаје још лежи! Докле ће то трајати! Већ ми је дојадило! и она опет леже.

– Па, како је? – запита једна стара патка, која је дошла да је посети.

– Сувише се некако отегло с овим последњим јајетом! – рече патка седећи у гнезду. – Никако да се паче излегне! А погледај друге. То су најлепши пачићи које сам икад видела! Сви личе на оца, неваљалца, који ме ни обишао није!

– Пустите ме да видим то јаје, – рече стара патка. – Веруј ми, то је ћуреће јаје! Једанпут сам и ја била насамарена и имала сам муке и невоље с ћурићима, јер су се бојали воде, истину ти казујем. Никако нисам могла да их натерам да запливају! Драла сам се и квакала, али ништа није помогло. Пустите ме да видим то јаје! Да, да, то је ћуреће! Остави га и учи осталу децу да пливају.

– Још ћу мало полежати на њему! – рече патке. – Лежала сам тако дуго, па могу још мало.

– Како ти драго! – рече стара патка и одгега.

Напослетку прште и велико јаје. „Па, па!“ запијуче младунче и изваља се из њега! Било је врло велико и ружно. Патка га погледа:

– Ово је неко страшно велико паче! – рече она, – ниједно не изгледа овако! Али ипак не личи на ћуре! То ћемо ускоро дознати! Мора у воду, па макар га морала сама гурнути!

Ујутро освану прекрасан дан! Сунце је обасјавало зелени чичак, а мајка патка сиђе са целом породицом у јарак. Пљус! Скочи у воду.

– Ква, ква! Жури! Жури! викну она, а пачићи једно за другим бућнуше у воду. Вода им се склопи над главом, али они одмах изронише и дивно запливаше. Ноге су ишле саме од себе и сви су били ту, чак је и ружно сиво младунче пливало са њима.

– Како имате лепу дечицу, – рече патка с крпицом око ноге.

– Сва су лепа сем оног које је испало некако рђаво! Желела бих да га некако преудесите!

– То се не може, ваша милости, – рече патка мајка. – Није леп, али је доброг срца и плива врло лепо као и остали, чак смем рећи и мало боље. Мислим да ће лепо порастати и с временом ће се смањити. Сувише дуго остао је у јајету и зато му стас није испао како треба! – и при том га чупну и поглади по перју. – Сем тога је патак, па му то неће много сметати. Мислим да ће лепо ојачати и пробиће се некако кроз живот!

– Други су пачићи дивни, – рече стара, – понашајте се као да сте код куће, и ако нађете какву јегуљину главу, можете ми је донети.

И осећали су се као код куће. Али сирото ружно паче тукли су, ударали и правили будалом и патке и кокоши.

– Сувише је велики! – говорили су сви, а ћуран који је рођен с мамузама и стога мисли да је цар, наду се као једрилица под пуним ветром, пође право на јадно паче, заћурлика, а глава му сасвим поцрвене. Јадно паче није знало ни шта ће ни куд ће, било је очајно што је тако ружно и служи на поругу целом пачјем дворишту.

Тако је било првог дана, а из дана у дан бивало је све горе и горе. Јадно паче су сви гонили, чак су и његова браћа била врло зла према њему и увек су говорила:

– Кад би те само мачка ухватила, ти ругобо!

И мајка би понекад рекла:

– Дабогда те не било!

Патке су га гризле, кокоши тукле, а девојка која је хранила живину гурала га ногом.

Пачету то дојади, па једног дана побеже преко ограде. Птичице у жбуњу полетеше престрашено увис. „То је зато што сам тако ружан!“ – мислило је паче затворивши очи, али је и даље трчало. Тако дође у велику мочвару где су живеле дивље патке. Ту је лежао целу ноћ, уморно и тужно.

Дође јесен, лишће у шуми пожути и потамни; захвати га ветар па се поигра њим, а горе у ваздуху било је врло хладно. Облаци се надвили тешки од града и снега, а на огради је стајао гавран и грактао: „Гра, гра“ од страшне хладноће. Јадном пачету дођоше црни дани.

Једне вечери, баш у диван смирај сунца, излете из жбуња јато прекрасних великих птица. Паче још никад није видело тако лепе птице, блиставо беле, дугих гипких вратова. Били су то лабудови. Они пустише од себе неки врло чудан глас, раширише своја лепа дуга крила и одлетоше у топле земље, према отвореним морима. Узлетоше високо, високо, а ружном пачету би тешко око срца. Вртело се по води као точак, пружало за њима врат што је више могло и пуштало тако продоран чудан крик, да се оно само од њега уплашило. Никако није могло да заборави дивне птице, срећне птице, и кад их изгуби из вида, зарони до дна, а кад опет изрони, било је изван себе. Оно није знало како се те птице зову, ни куда лете, али их је тако заволело како још никог раније није волело. Позавидело им није нимало, јер му није било ни на крај памети да ма само пожели овакву лепоту за себе. Та оно би било срећно да су само патке хтеле да га трпе међу собом – јадно ружно паче!

Зима је била тако хладна, тако хладна, паче је морало непрестано да плива, да се не би вода заледила. Али је отвор

по коме је пливало постајао сваке ноћи све мањи и мањи; био је такав мраз да је пуцала ледена кора. Паче је морало стално да креће ноге, да се вода не би сасвим заледила. Најзад се умори, умири и замрзне у леду.

Ујутро рано наиђе један сељак, виде паче замрзнуто и разби лед својом клопом, па га однесе кући својој жени, и они некако повратише паче у живот.

Било би сувишно жалосно причати о свим мукама и невољама, које је сирото паче поднело те тешке зиме. Кад сунце опет топло сину, паче је лежало у мочвари међу трском. Шева је певала, стигло је лепо пролеће!

Паче размахну крилима, она зашусташе јаче него икад раније и снажно га понесоше. И пре него што се могло снаћи, нађе се у великом врту, где су јабуке биле у цвату, а гране мирисног јоргована надвијале се над водом. О, како је овде било лепо, како се свуда осећала права пролећна свежина! А тамо иза честара, појавише се три дивна бела лабуда. Шуштали су крилима и лако клизили по води. Паче познаде прекрасне птице и обузе га чудна туга.

– Отпливаћу до њих, до тих краљевских птица, а оне ће ме убити зато што сам тако ружан, а усуђујем се да им приђем! Али, свеједно ми је! Боље да ме они убију него да ме патке уједају, кокоши кљуцају, девојка гура ногом, и скапавам од зиме! – Полете у воду и заплива према лепим лабудовима. они га видоше и јурнуше, шуштећи перјем, право на њега.

– Убијте ме! – викну сирото паче и пригну главу до саме водене површине очекујући смрт. Али шта угледа у бистрој води? Угледа своју властиту слику, али то више није било неспретно црно–сиво птиче, одвратно и ружно, већ дивни лабуд.

Не мари ништа што се неко роди у пачјем друштву, само кад се излегао из лабудовог јајета.

Био је пресрећан после свих мука које је претуррио преко главе. Сад је тек схватио своју срећу и лепоту које су га поздрављале. А велики лабудови пливали су око њега, милујући га кљуновима.

У врт дође неколико малишана и бацише у воду хлеба и зрневља, а најмањи викну:

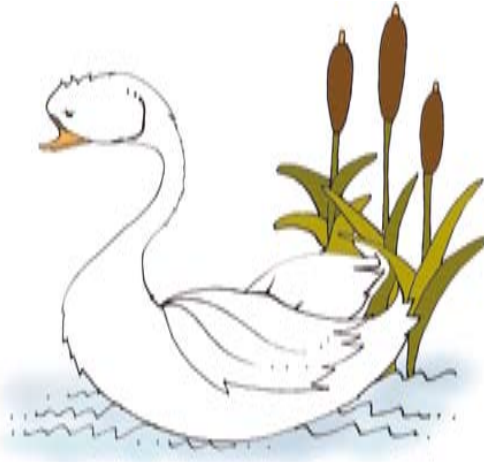
– Ево новог лабуда! – И друга деца кликнуше:

– Дошао је један нови! – запљескаше рукама и заиграше, па отрчаше по оца и мајку, те стадоше бацати хлеб и колаче у воду. И сви рекоше:

– Овај је најлепши! Тако је млад и леп! – Стари лабудови му се поклонеше. Он се врло застиде и сакри главу под крило. Ни

сам није знао шта се дешава с њим. Био је врло срећан, али не горд, јер се добро срце никад не погорди. Сетио се како су га прогонили и подсмевали му се, а сад му сви кажу да је најлепши међу лепим птицама. И јоргован је спустио своје гране све до воде, а сунце је сјало тако топло, тако благо. Млади лабуд залепрша перјем, изви свој дивни врат и из срца кликну:

– Ни сањао нисам о оволикој срећи, кад сам био само једно ружно паче.

Разумем шта читам

Која је тема текста? Ко су главни ликови? Од кога паче трпи неправду? Зашто? Када настаје преокрет у животу ружног пачета? Наброј све невоље које су пратиле паче од тренутка када се излегло. Које су поруке бајке?

У песничкој радионици

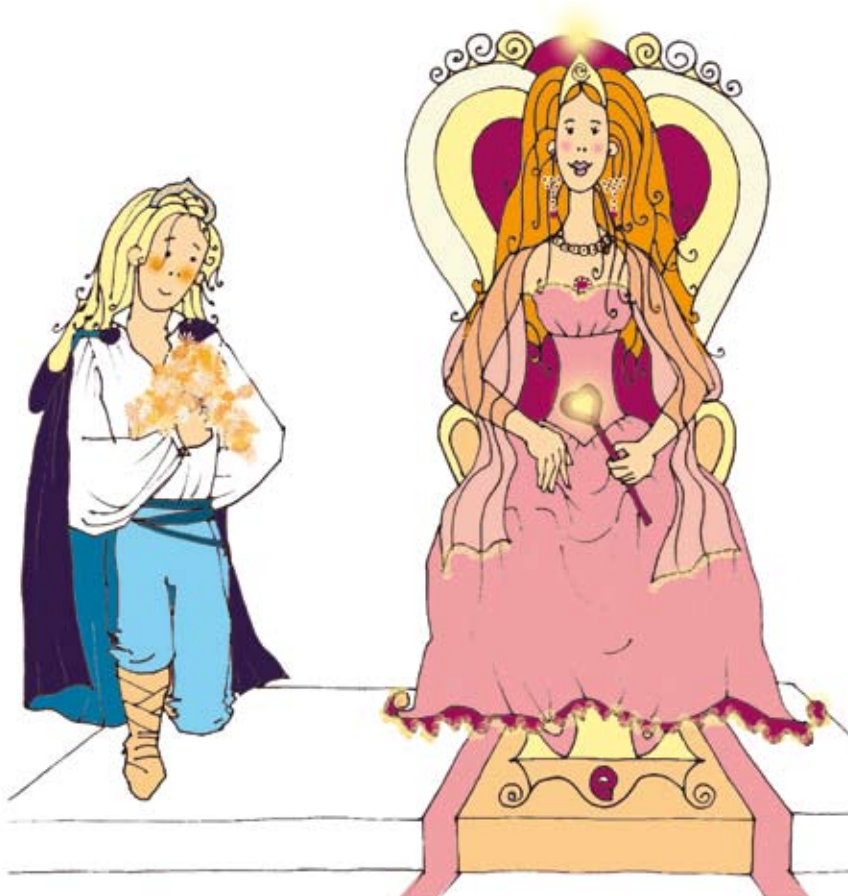
Подвуци персонификацију. Обележи одломак у тексту који ти се највише допао. Објасни зашто. Испричај, уместо писца, кроз какве је још невоље пролазило ружно паче.

У стварном животу

Да ли увек изглед особе одговара њеним особинама? Пронађи у школској библиотеци Андерсенове бајке и прочитај целу бајку *Ружно паче*.

НАРОДНА БАЈКА ПЕПЕЉУГА

- 1 Преле ђевојке код говеда око једне дубоке јаме, а дође некакав старац бијеле браде до појаса, па им рече: „Ђевојке, чувајте се ви те јаме, јер да које од вас упадне вретено у њу, оне би се мати одмах претворила у краву“. Ово рекавши старац отиде, а ђевојке онда чудећи се његовим речима прикуче се јами још ближе и стану се у њу надвиривати и разгледати је, док се једној, која је била најљепша између њих, измакне вретено из руке и падне у јаму.
- 2 Кад она увече дође, а то јој се мати претворила у краву и стоји пред кућом. Потом она стане краву гонити на пашу с осталијем говедима. Послије неког времена отац се ове ђевојке ожени удовицом која доведе једну своју кћер. Маћеха стане одмах мрзити на своју пасторку особито зато што је она била много љепша од њезине кћери: забрањивала јој је да се умива, чешља и преоблаци, и свакојакo је тражила узроке да је кара и мучи. Једном јој даде ујутру пуну торбу куђеље па јој рекне: „Ако ово

све данас не опредеш и у кокошку не смоташ, не иди ми довече кући, убићу те“.

3

Ђевојка сирота идући за говедима прела је колико је могла, а кад на подне говеда полијежу у пландишту, она видећи да се на куђељи не познаје што је опрела, стане плакати. Кад је види она крава што јој је била мати ђе плаче, запита је шта јој је, а она јој каже све редом што је и како је. Онда крава тјешећи је рекне јој да се за то не брине нимало: „Ја ћу“, вели, „куђељу узимати у уста и жватати па ће се на моје ухо помолити жица, а ти је ухвати па одмах мотај на кокошку“. Тако и учине: крава стане куђељу у уста узимати и жватати а ђевојка на ухо њезино жицу извлачити и мотати, и одмах буду готове.

4

Кад ђевојка увече маћеси да велику кокошку, маћеха јој се врло зачуди, па јој сјутрадан да још више куђеље, а кад она и ово опреде и смота као и оно прије и увече донесе кокошку готову, она помисли у себи да то њој помажу њезине другарице, па јој трећи дан да још више куђеље, али крадом пошаље за њом и своју кћер да гледа ко то њој помаже прести и мотати. Кад се ова послана ђевојка привуче те види како крава куђељу узима и жваће а пасторка на њезино ухо пређу мота, она се врати кући и каже све матери својој.

5

Потом маћеха навали на свог мужа да се крава она закоље; муж је изнајприје жену од тога одвраћао, али најпослије кад се жена није шћела оканити, пристане и он на то, и каже јој да ће је у тај и тај дан заклати. Кад пасторка за то дозна, она стане једнако плакати, а кад је крава запита зашто плаче и она јој каже све што је и како је, рече јој крава: „Мучи ти, не плачи, већ кад мене закољу, да не једеш од мене меса, већ кости моје да покупиш, па да их за кућом под тијем и под тијем каменом закопаш у земљу, па кад ти буде каква невоља, дођи на мој гроб и наћи ћеш помоћ“.

6

Кад краву закољу и месо јој стану јести, ђевојка није шћела окусити изговарајућу се да није гладна и да не може, него покупи све њезине кости па их закопа ђе јој је крава казала. Ђевојци је овој било име Мара, али како је последије тога највише радила и слушала у кући: носила воду, готовила јело, прала судове, мела кућу и радила све остале кућевне послове, и како се тако највише око ватре налазила, прозову је маћеха и њезина кћи *пепељугом*. Једном у неђељу маћеха опремивши се са својом кћери у цркву проспе по кући пуну копању проса па рече пасторци: „Ти пепељуго, ако ово просо не покупиш и ручак не зготивиш док ми из цркве дођемо, убићу те!“

7

Пошто оне отиду у цркву, ђевојка сирота стане плакати

говорећи у себи: „За ручак ми није бриге, ласно ћу га зготовити, али ко ће толико просо покупити!“ Утом је падне наум што јој је крава рекла ако кад буде у невољи да иде на њезин гроб и да ће наћи помоћ, па отрча одмах онамо, кад тамо, али шта да види: на гробу стоји великачки сандук отворен, пун свакојаких драгоцјенијех хаљина, а на заклопцу његову два бијела голуба, па јој реку: „Маро, узми из сандука хаљине које хоћеш, па се обуци и иди у цркву, а ми ћемо просо покупити и остало све уредити“. Она весело узме прве хаљине с врха све од саме свиле, пак се обуче и отиде у цркву. У цркви све се, и женско и мушко, зачуди њезиној љепоти и њезинијем хаљинама, а највише што нико није знао ко је она и откуда је, а особито јој се зачуди и око на њу баци царски син који се онђе десео.

8

Кад буде испред свршетка летурђије, она се из цркве искраде па бјежи кући, па свукавши своје хаљине остави их у сандук, а он се сам затвори и нестане га, а она брже к ватри, кад тамо а то просо покупљено, ручак готов и све уређено. Мало постоји, ал' ето ти маћеха са кћерју својом из цркве, и врло се зачуди кад виде све уређено па и просо покупљено.

9

Кад буде у другу неђељу, маћеха се са својом кћерју опет спреми у цркву и на походу проспе још више проса по кући па каже пасторци као и прије: „Ако то све просо не купиш и ручак не зготовиш и остало све не урадиш док ми дођемо из цркве, убићу те“. Пошто њих двије отиду у цркву, пасторка одмах к материну гробу, кад тамо, а то сандук опет отворен као и прије и на заклопцу стоје два бијела голуба, па јој реку: „Обуци се ти, Маро, па иди у цркву, а ми ћемо просо покупити и остало све уредити“. Онда она узме из сандука хаљине све од чистога сребра, пак се обуче и отиде у цркву. У цркви

јој се опет зачуди све још више него прије, а царев син очији не сметаше с ње; али кад буде испред свршетка летурђије, она се између народа некако украде, те бјежи кући, пак се брже—боље свуче и хаљине остави у сандук, па к ватри. Кад јој маћеха са својом кћерју дође из цркве, још већма се зачуди кад виде просо покупљено, ручак готов и остало све урађено, и никакко се нијесу могле дочудити.

10

Кад буде у трећу неђељу, оне се опет спреме у цркву, па на походу маћеха проспе још више проса по кући и каже пасторци као и прије: „Ако ово просо све не купиш, ручак не зготовиш и остало све не урадиш док ми дођемо из цркве, убићу те“. Пошто

оне отиду из куће, пасторка одмах к материну гробу и нађе опет сандук отворен и на заклопцу два бијела голуба који јој реку да се обуче и да оде у цркву а да се не брине ни за шта у кући. Онда она узме из сандука хаљине све од суха злата пак се обуче и отиде у цркву. У цркви јој се сви зачуде још већма, а царев је син био намислио да је не пушта као и прије, већ да је чува да види куда ће. Кад буде испред свршетка летурђије те она пође да иде, а царев син за њом устопице, и тако она између народа провлачећи се и бјежећи некако јој спадне папуча с десне ноге, и она не имајући кад тражити је побјегне босонога а царев син узме јој папучу. Дошавши она кући свуче се и хаљине остави у сандук па одмах к ватри као и прије.

11

Царев син потом зађе с оном папучом њезином да је тражи по свему царству огледајући свакој ђевојци папучу на ногу, али којој дуга, којој кратка, којој уска, којој широка, не може ниједној да пристане. И тако идући од куће до куће дође и кући њезина оца. Маћеха њезина кад је виђела да ће царев син доћи и њиховој кући да тражи ону ђевојку, она њу пред кућом сакрије под корито. Кад царев син дође с папучом и запита имају ли какву ђевојку у кући, она му каже да имају и изведе му своју кћер. Кад јој папучу он огледа на ногу, али јој папуча не може ни на прсте да се навуче; онда царев син запита имају ли у кући још какву ђевојку, а она му каже да немају више никакве.

12

Утом пијевац скочи на корито пак запјева: „Кукуријеку, ево је под коритом“. Маћеха повиче: „Иш, орао те однио!“ Царев син чувши то, потрчи брже—боље ка кориту те га дигне, кад тамо, а то под њим она иста ђевојка што је била у цркви и у онијем истијем хаљинама у којијем је трећи пут била, само без папуче на десној нози. Кад је царев син угледа, он се готово обезнани од радости, па јој брже—боље папучу назује на десну ногу, и видећи да јој је не само таман на ногу него да је управо и онака као и она што је на лијевој нози, одведе је своје двору и ожени се њоме.

Разумем шта читам

Која је тема ове бајке? Ко су главни ликови? Наведи особине маћехе. Које су особине Пепељуге? Зашто су је прозвали Пепељуга? Ко јој је помагао и како? Наведи остале ликове и њихове особине. Шта је реално, а шта фантастично у овој бајци? Ком лику из бајке одговарају наведене пословице:

- Невоља свачему човека научи.
- Ко зло ради, ваља зло и да дочека.
- Како је радио, онако је и прошао.

У песничкој радионици

У чему се бајка разликује од басне? Наведи примере за персонификацију.

Напиши неколико карактеристика бајке. Дај наслове одељцима и по тим насловима препричај бајку. Упореди лик маћехе и Пепељуге. Спој лик с његовим особинама:

	смишља зло другима	
	добра	
	пакосна је	
	вредна	
маћеха	љубоморна	Пепељуга
	послушна	
	заслужила је казну	
	заслужила је награду	

У стварном животу

Свако од нас познаје некога ко је сличан Пепељуги или маћехи из ове бајке. Сети се једне драге и једне зле особе и испричај нешто о њима.

Сазнај више

ПРИЧА О ПЕПЕЉУГИ

Пепељуга је један од најлепших ликова бајки. Многи народи имају своју причу о сиромашној девојци која спава у пепелу огњишта, губи ципелу и бива помоћу ње пронађена. У *Пепељуги* значајну улогу имају животиње. У нашој бајци појављује се петео, а у Гримовој бајци мишеви помажу Пепељуги. У немачкој бајци коју је записао Јакоб Грим, који је иначе добро познавао Вука Караџића и читао наше песме у оригиналу, значајну улогу има добра вила. Она својим чаробним штапићем Пепељугине рите претвара у дивну балску хаљину. „Уместо дрвених нанула на ногама јој се нађе пар сјајних ципелица од кристала. Велика бундева претвара се у раскошне кочије, у које Пепељуга, сва срећна, захваливши се доброј вили, ускочи и одвезе се у краљевски дворца. Вила је упозорава да се врати кући пре поноћи, јер ће тада чаролија престати да делује“. Прву причу о Пепељуги записао је римски учитељ говорништва из III века Елијен. У његовој причи, док се једна девојка купа, орао уграби њену сандалу и однесе је цару. Задивљен нежношћу стопала, то јест, маленом обућом, цар нареди да се пронађе млада жена која ју је носила. Гласници се разиђу по свету. Свака девојка је морала да проба ципелу док нису нашли праву. Њоме се цар и оженио, као принц Пепељугом.

ЏЕЈМС МЕТЈУ БАРИ

ПЕТАР ПАН

– одломак из романа –

У кућу породице Дарлинг, у дечју собу у којој су спававали Венди, Џон и Мајкл, ушао је необичан дечак из Негођије Петар Пан. Децу је у то време чувала куја Нана. Приметивши Петра Пана и желећи да га ухвати, Нана залући прозор, али је Петар Пан успео да убеђе. Осмала је само његова сенка. Једне вечери, кад су родитељи отишли из куће, а деца осмала сама, Петар долази да покаже своју сенку.

Када су тата
и мама Дарлинг
отишли из куће,
ноћне лампе крај
кревета њихове деце
још су неко време гореле
пуним сјајем. Биле су то вредне
лампе, не може се човек љутити што
нису остале будне. Вендино светло
је жмирнуло и тако слатко зевнуло да
су и друга два зевнула и пре него што су
затворила уста, сва три су се угасила.

У соби је сад сијало и друго светло, хиљаду пута
јаче од наших ноћних лампи. Залетало се у све фиоке
дечје собе тражећи Петрову сенку, превртало је ормане
и изокретало је сваки џеп. У ствари, то није било светло.
Светлост је изазивала велика брзина кретања, а у тренутку
стајања показала се вила, не већа од шаке, али видело се да ће
још да расте. Била је то Звончица, обучена у дивну хаљину од
уских листића, с дубоким четвртастим изрезом који је одлично
пристајао њеном телу. Била је мало буцмаста.

Мало после вилиног доласка, прозор се отворио од дисања
звездица и Петар скочи у собу. Он је носио Звончицу део пута и
рука му је била још прашна од вилинског праха.

– Звончице – позвао ју је тихо када се уверио да деца спавају
– Звончице, где си? – Она је у том тренутку била у ћупу, и то јој
се много допало, јер у ћупу још никад није била.

– Испадај из тог ћупа и реци ми где су склонили моју сенку?

Одговорила му је најчаробнија звоњава златних звончића. То је
вилински језик. Обична деца не могу га чути, али кад би могла,
знала би се да су га некад давно чула.

Звончица рече да је сенка у великој кутији. Показала је

на комоду с фиокама и Петар је скакао из фиоке у фиоку, разбацивао њихов садржај по поду рукама, као што краљеви бацају новац гомили. Пронашао је своју сенку и у свом весељу заборавио је да је у једној фиоци затворио Звончицу.

Да је он икад размишљао, у шта ја не верујем, сигурно се надао да ће се он и његова сенка, кад се опет нађу заједно, спојити као две капи воде. Сад, када се нису спојили, он се уплашио. Покушао ју је прилепити сапуном из купатила, али није успело. Језа је стресла Петра. Сео је на под и заплакао.

Његови јецаји су пробудили Венди и она седе у кревету. Није се уплашила кад је угледала непознато биће како плаче у дечјој соби, била је само радознала.

– Зашто плачеш, дечаче? – упитала је љубазно.

Петар је такође знао да буде врло пристојан, научио је фино понашање на вилинским свечаностима, па је устао и лепо се поклонио. Њој се много допало, узвратила му је наклоном главе.

– Како се зовеш? – упитао је.

– Венди Дарлинг – одговорила је с великим задовољством.

– А ти?

– Петар Пан.

Већ је била сигурна да је он Петар, али јој се чинило да је то име прекратко.

– И како још?

– Никако – прогунђао је отресито. Први пут му се учинило да му је име прилично кратко.

– Штета – рече Венди.

– Није важно – промрмљао је Петар.

Упитала га је где станује.

– Друга десно, а онда право све до јутра.

– Како је смешна адреса!

Петру су тонуле све лађе. Први пут је осетио да му је адреса по свему судећи смешна.

– Уопште није! – одговорио је.

Венди се сетила да као домаћица мора да се понаша гостољубиво па рече помирљиво: – Хтела сам само да знам да ли ти све то исписују на писмима?

Било би му драже да није споменула писма.

– Не добијам никаква писма – рекао је презирно.

– Али твоја мајка добија.

– Немам мајку. – Не само да није имао мајку него то није ни најмање желео. Мислио

је да су мајке врло прецењене. Венди је одмах осетила трагичност ситуације.

– Петре, није чудо што плачеш – скочила је и потрчала ка њему.

– Нисам се расплакао због мајке – противио се – него зато што ми је отпала сенка. Заправо нисам плакао.

– Отпала ти сенка?

– Да.

Тада је Венди спазила на поду сенку, сву упрљану, и сажалила се над Петром. – Страшно! – говорила је, али није могла да се насмеши кад је видела његове покушаје лепљења сапуном. Ти дечаци!

Она је срећом одмах знала шта треба урадити.

– Треба је пришити – изјавила је покровитељски.

– Шта значи пришити?

– Па ти немаш појма ни о чему.

– Није истина.

Ликовала је због његовог незнања. – Ја ћу ти је пришити, мали мој – рекла му је, иако је био њене висине. Извадила је свој прибор и пришила сенку Петру на стопала.

– Сигурно ће те мало болети – упозорила га је.

– Нећу плакати – одвратио је Петар који је већ заборавио да је икад плакао. И заиста, стиснуо је зубе и није изустиио ни реч. Зачас је његова сенка стајала како треба, мада је још увек била згужвана.

Разумем шта читам

Ко је Петар Пан? А вила Звончица? Шта раде у дечјој соби? Како је описан сусрет Венди и Петра? Изнеси своје утиске о одломку. Како је Венди вратила Петру његову сенку? Какав је то вилински језик? Зашто се Петру чинило да му тону све лађе?

У песничкој радионици

Објасни израз: Венди је „ликовала“ због Петровог незнања. Шта је смешно у овој причи, а шта необично? Припада ли овај одломак бајкама? Образложи свој одговор.

У стварном животу

Желиш ли да полетиш с дечаком Петром Паном у Недођију која је пуна авантура и која је насељена сиренама, гусарима, Индијанцима? С другарицом/другом из клупе смисли причу. Испричајте је осталим у одељењу. Причу можеш и написати.

ГРОЗДАНА ОЛУЈИЋ ОЛДАНИНИ ВРТОВИ

Растао град, порастао, у свом се расту осилио. Растерао цвеће и дрвеће, птице и веверице. Пустио градске куле да се такмиче која ће прва до неба стићи, заклонити сунце и звезде! Брига их што у њима људи као у кавезима живе, што девојчица на врху највише куле очи не отвара.

Па и што би? Да види пустош око себе? Своје у пожару унакажено лице? Шта? Девојчица уздахну. Да јој је неко да поприча док се родитељи не врате с посла. Да макар врабац пролети! Зацијуче миш у зиду! Горе, у планини, када је кућа у пожару планула, мишеви су се први разбежали, а овде чак ни њих нема!

Девојчица осети како тишина као оловна киша пада по њој, кад чу како у близини нешто шушка, и зачуди се. До њеног стана гласови улице не допиру, а суседне зграде су далеко. Нико ни да погледа ка њеном прозору, нико да махне руком!

– Као да би ти то видеала? – трже је нечији прекорни глас. – Ја ти свако јутро бацам светлосну мрљу на лице, па ништа! Ти као окована живиш...

– Зар није тако? – прогунђа девојчица и окрете главу ка полици с књигама. Да глас оданде не долази? Којешта! У књигама је много тога, али оне не говоре, не смеју се, не препиру. Девојчица пребаци покривач преко главе, решена да не обраћа пажњу на невидљивог посетиоца, али онај исти глас љутито рече:

– Звала си ме да дођем, дошла сам! – соба, наједном, букну радосним сјајем, а девојчица у чуду рашири очи. На полици, као светлосна лоптица чучи Бела мишица, мрда брковима, смеје се, а на звук њеног смеха све ствари у соби почињу да се крећу... прво папуче, па столица, кашика у тањиру, чаше на столу. Све весело звецка, трупка, лупка. Гле, и књиге као да су пошле у шетњу док наслоњача гунђа:

– Шта вам је? Чекајте ме! Ја сам овде најстарија.

„Мора бити да сањам?“, девојчица протрља очи, али све је било као и пре неколико тренутака. Звецкала је кашика, играле књиге на полици, смејала се Бела мишица.

– Разведри се! – жмицну Мишица црвеним очима, па чучну као да нешто ослушкује. – Понекад се и жеље остваре.

– Ај, кад би било тако! – промрља девојчица снуждено. – Око нас не би био бетон већ цвеће!

Само што то рече, а заједно са Белом мишицом нађе се у врту препуном цвећа свих боја и облика изнад кога лете беле птице. А све је другачије од оног што је у кући на планини запамтила: и цвеће, и птице, и влати траве. Па и Мишица! Час је Мишица, час светлосна хитра лоптица у коју је немогуће гледати.

– Еј, ти? Шта си? – упита је. – Мишица или вила? Мој сан?

– Све помало! – заврте се Мишица као чигра, а цвеће букну пламеним сјајем постајући јако црвено, златно, љубичасто.

– Ја овом цвећу не знам име! – рече девојчица посрамљено.

– Ни теби не знам име. Чак не знам ни да ли си мишица? Ја се мишева обично бојим.

– Па, ја и нисам као други мишеви! Зашто би ме се бојала? Постоје мишеви сиви, бели, кућни, пољски, пустињски, али нема мишева начињених од светлости. У Олданиним вртovima ја сам једина, а ти ме зови како хоћеш. Ја ћу ти, свеједно, као сунчана мрља падати на лице... – Мишица убрза корак тако да ју је девојчица једва стизала трчећи кроз цветне вртове који су се настављали један на други, док су се на гранама дрвећа смењивала годишња доба.

„Где ли сам ја то зашла?“ трже се девојчица угледавши крушку с крупним, плавим плодовима. „И крушке су и нису крушке? Ко је још видео плаве крушке?“ Девојчица убра један плод и истог тренутка виде како се под гранама плаве крушке играју, скакућу, трче нека мала створења налик на јако смањену децу, окружена чудесним крупним цветовима свих могућих боја, од љубичасте до нежно плаве. Ипак, најлепши од свих били су сребрни цветови налик на прозирна издужена звона.

– И јесу звона! – рече Мишица као да наслућује њену мисао.
– Ослушни!

Девојчица напреже слух и запањи се. Из цвећа је допирала тиха звоњава и глас нечије, једва чујне песме.

– Гле, па то цвеће пева! – још забављена песмом цвећа, девојчица једва поверова сопственим очима угледавши како из крупног, љубичастог цвета излеће крилата девојчица, сва сребрнаста, милих очију, пружа јој руку и каже:

– Не плаши се! Ја сам Олдана! Мишица ти је сигурно рекла моје име. Чега се плашиш? Свака травка, цвет, звезда, шкољка или звоне или певају, јер све на свету гласи на свој начин, само што људи то не чују. Чула си цвеће како пева! Није те мишица случајно довела из света људи... – „О чему она то прича?“, зачуди се девојчица кад чу како се, пуцкетајући, отварају шарене чашице цвећа и певају. Још више, зачуди је Олдана која је из часа у час расла. Гле, већ јој је до појаса стигла, а још не престаје да расте! Ако све ово није сан?

(...)

– Шта је Олдана? Месечева принцеза? Цветно дете? Вила? Не, ипак не вила! Виле су људског раста! – промрља девојчица, а Олдана се подругљиво насмеја.

– Е, баш си погодила! Виле могу бити малецке као пчеле и огромне као планине. Зато и јесу виле што могу да се мењају. Да ли би и ти то желела?

Око Олданиног лица залепрша слеп беличасте косе украшен цветовима какве девојчица раније није видела. – Би ли или не? Одлучи! Могла би остати с нама. Бити једна од нас... – рече Олдана, а девојчица

саже главу.

– Имаш ли ти мајку? – тихо упита, а Олдана прсну у смех.

– Јаааа? – није могла да заустави кикотање, а девојчица опази да си и Бела мишица смеје цичећи, чак и цвеће испотиха смејуцка.

– Хах–ах! – зацијука Мишица. – Види колика је, а не зна да се виле рађају из цветова, из месечине, из звезданог праха? Што би имале мајку? Девојчица се дубоко замисли, па рече:

– Зато и могу да се мењају! Кад бих се ја претварала час у вилу, час у пчелу, мајка не би могла да ме препозна и до краја живота би тувовала! Не, не бих се мењала ни у најлепшу вилу, мада ми је лице у ожиљцима... – низ девојчицин образ склизну суза, а Оладина је упита значи ли то да мајку воли више од себе?

– У вилинском свету свако себе највише воли! Зато смо тако веселе. Заборави на мајку и придружи нам се!

– Не могу! – девојчица задрхта. – Мајка би умрла од туге... Вратите ме у мој свет, ма како страشان био...

Олдана није могла сопственим ушима да поверује. Је ли могуће да неко због туђе среће одбија своју? Покуша Олдана још једном да у свом цветном царству задржи девојчицу. Али, узалуд је наговарала. Девојчица је одречно одмахивала главом док јој је пред очима лебдело уплакано мајчино чице, али и пустош њене Куле у облацима. „Кад бих имала цвет који пева!“, пролете јој кроз главу.

– Страшно је бити сам на врху Стаклене куле. Да ми је макар један цвет... рече тихо, а Мишица је опомену да пожели нешто вредније. Онај ко једном у хиљаду година уђе у Олданине вртове може у њима вечно да остане или постане најбогатији на свету.

– Можда бих могла да помогнем мајци, која за кору хлеба туђе ходнике и собе риба? – рече девојчица и постиде се. – Али, чиме сам ја заслужила туђе благо? – упита.

– У мојим вртovima ти си прва поставила то питање. И једина прихватила патњу да други не би патили! – Олдана се некако нежно загледа у девојчине очи и пређе прстима преко ожиљака на њеном лицу. – Од данас – ово ће бити лепо лице! – рече – Али, будеш ли несрећна – врати нам се! Довољно је да у глуво доба ноћи на пустом месту трипут изговориш моје име и Мишица ће доћи по тебе, ма где била! – мала вила пружи девојци сребрни цвет. Истог трена, као да је неко махнуо чаробним штапићем, Олданин лик поче да бледи, да се брише.

Док би трепнуо, нестане цветних вртова и Мишице. Издалека само се чу Олданин савет да пажљиво чува Сребрни цвет.

– У рукама добрих он помаже, али докопа ли га се неко са змијом у срцу – накотиће се зло! – Олданин глас се угаси, а девојчица се, наједном, нађе на врху Стаклене куле, сама самцијата! „Ипак је све био само сан!“ срцем јој прође бол врелији од жеравице. Тек кад се мало прибра, виде у огледалу своје лице без иједног ожиљка, а у руци Сребрни цвет.

– Да ми је са неким радост да поделим! – прошапута и опази како, једва неколико корака удаљен, засветле Мишичин брк.

– Срећа која се не дели – није срећа!

– И није! – из Сребрног цвета долебде Олданин глас. – Хвала што си ме на то подсетила!

За тренутак Цвет сину као да је у њему неко упалио мало светло, а Мишичиног брка и Олданиног гласа нестане (...)

Разумем шта читам

Која осећања је у теби изазвала ова прича? Објасни зашто. Зашто је девојчица усамљена? Где је раније живела? Због чега Мишица долази у посету девојчици? Ко је Олдана? Шта су Олданини вртови? Како они изгледају? Каква бића тамо живе? Каква правила владају у врту? Зашто девојчица одбија да остане у Олданиним вртovima? Зашто Олдана награђује девојчицу? Шта је Сребрни цвет? Које су његове моћи?

У песничкој радионици

Шта је све бајковито у *Олданиним вртovima*? Наведи неколико карактеристика бајке. Заокружи реченицу која је, по твом мишљењу, порука текста. Објасни зашто тако мислиш:
– Растао град, порастао, у свом се расту осилио.
– Срећа која се не дели – није срећа.

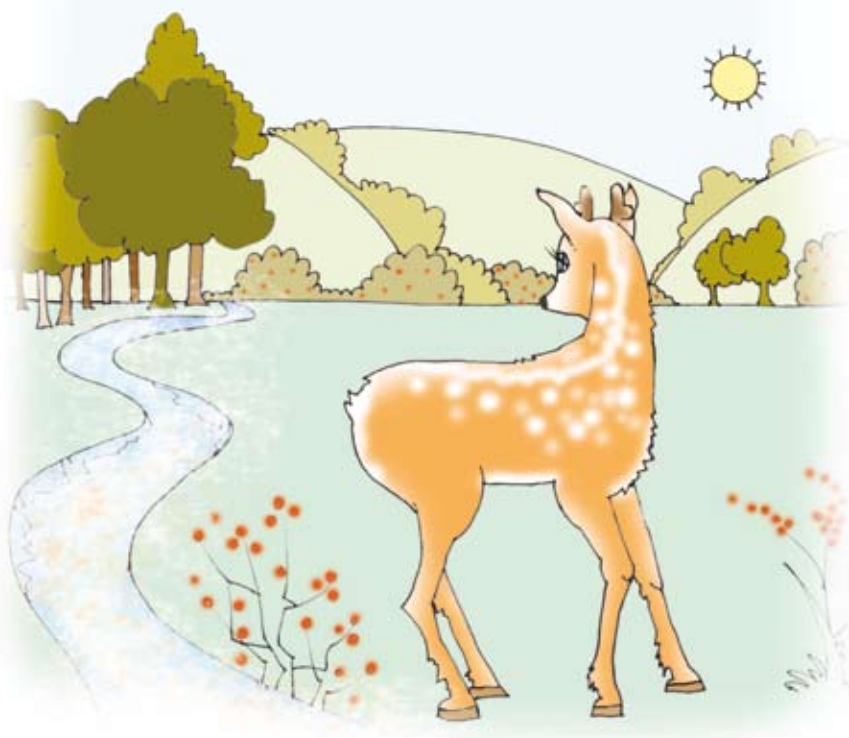
У стварном животу

Опиши како ти замишљаш Олдану и њен врт. Шта би ти могао/могла да поделиш с другима?

НАРОДНА ПЕСМА ЈЕЛЕНЧЕ

Расло јеленче малено,
ко у пољу цвеће шарено.
Гора га росом појила,
кошута млеком дојила.
Јеленче траву газило,
у трави извор спазило.
Не да се више дојити,
ни хладном росом појити.
С бистрога пије извора,
драже му поље нег' гора.
Кошута гором лелече:
„Пропашће моје јеленче.“

Не слуша младо јеленче,
што мајка гором лелече,
већ оно скаче по пољу,
не слути тешку невољу;
туда је момче ловило,
јеленче младо спазило;
хитро се стрелом бацило,
јеленче љуто ранило.
Јеленче пишти у гори,
рана гу љута обори.
Кошута тужно лелече,
мртво је њено јеленче.

Разумем шта читам

Шта јеленче жели? Какав је однос мајке према детету? Зашто она брине? Која је порука песме?

У песничкој радионици

Која је разлика између речи: јелен и умањенице јеленче? Како разумеш поређење да је јеленче расло „ко у пољу цвеће шарено“? Зашто мајка брине што јеленче више воли поље него гору? Чије особине има јеленче? Подвуци риму у песми.

У стварном животу

До чега доводи прерано одвајање од породице? Ко је извор сигурности и самопоуздања детету? Како родитељи пружају детету осећај сигурности и самопоуздања? Како разумеш народне изреке:

- Ђеца се чуде свачему, а људи ничему.
- Свуда је добро, али код куће је најбоље.
- Зло је ко не зна, а учити се не да.

Сазнај више

ПРИЧА О ВУКУ КАРАЏИЋУ

Вук Стефановић Караџић био је познат у целој Европи због српских народних песама и прича које је скупљао и издавао. Осим њих, записивао је и штампао приче, бајке, пословице, изреке, народне обичаје. Он је прерадио и дотерао азбуку коју користимо. Као дете, Вук је живео животом својих вршњака, чувао је козе и овце, али је имао силну жељу да се описмени, и то у времену када у Србији „ни у сто села није било једне школе“. Учио је слова и читање од путника варошана, попова и калуђера. Када је пошао у школу, није баш био срећан. О томе је оставио овај запис: „У школи су ђеца морала сједити од јутра до мрака (само што отиду да ручају), а кад уче и читају, морала су сва у глас тако викати (читајући свако своје) да се у школи ништа није могло разабрати“. Учитељ је суботом, да би утерао деци памет у главу, тукао све ђаке редом. Међу њима и Вука. „Без икакве кривице, само зато што је субота. То се звало: „субота – ђачка бубота“. И са мало знања млади Вук се прочуо међу сељанима и у околини: умео је да чита и да пише, казивао је неписменим људима свеце по календару када се није смело радити; разазнавао новац итд. Стога су му и седи домаћини уступали за трпезом почасно место, а жене га љубиле у руку, као свештеника.

Вук никад није изгубио вољу за учењем. Током Првог српског устанка учио је у Сремским Карловцима и Београду, а и касније када је отишао у Беч наставио је да чита, учи и скупља знање.

НАРОДНА ПЕСМА

МАЈКА ЈОВА У РУЖИ РОДИЛА

Мајка Јова у ружи родила,
ружица га на лист дочекала,
бела вила у свилу повила,
а пчелица медом задојила,
ластивица крилом покрила,
нек је румен ко ружа румена,
нек је бијел ко бијела вила,
нек је радин ко пчела малена,
нек је хитар као ластивица.

Разумем шта читам

Где је мајка родила Јову? Ко све негује дете? Зашто? Шта мајка жели детету?

У песничкој радионици

Наведи сличности и разлике између ове песме и песме *Јеленче*. Поред сваког стиха напиши број слогова.

У стварном животу

Знаш ли ти неку успаванку? Шта детету помаже да лакше заспи?

НАРОДНА ПЕСМА СТАРИ ВУЈАДИН

Ђевојка је своје очи клела:
„Чарне очи, да би не гледале!
Све гледасте, данас не виђесте
ђе прођоше Турци Лијевљани,
проведоше из горе хајдуке:
Вујадина са обадва сина.
На њима је чудно одијело:
на ономе старом Вујадину,
на њем бињиш од сувога злата,
у чем паше на диван излазе;
на Милићу Вујадиновићу,
још је на њем' љепше одијело;
на Вулићу, брату Милићеву,

на глави му чекркли челенка,
баш челенка од дванаест пера,
свако перо по од литру злата“ .
Кад су били бијелу Лијевну,
угледаше проклето Лијевно
ђе у њему бијели се кула.
Тад говори стари Вујадине:
„О синови, моји соколови,
видите ли проклето Лијевно,
ђе у њему бијели се кула?
Онђе ће нас бити и мучити,
пребијати и ноге и руке,
и вадити наше очи чарне.
О синови, моји соколови,
не будите срца удовичка,
но будите срца јуначкога,
не одајте друга ниједнога,
не одајте ви јатаке наше
код којих смо зиме зимовали,
зимовали, благо остављали;
не одајте крчмарице младе
код којих смо рујно вино пили,
рујно вино пили у потаји“.
Кад дођоше у Лијевно равно,
метнуше их Турци у тавницу;
тавоваше три бијела дана,
док су Турци вијећ вијећали
како ће их бити и мучити.
Кад прођоше три бијела дана,
изведоше старог Вујадина,
пребише му и ноге и руке;
кад стадоше очи вадит чарне,
говоре му Турци Лијевљани:
„Казуј, кујо, стари Вујадине,
казуј, кујо, дружину осталу,
и јатаке куд сте доходили,
доходили, зиме зимовали,
зимовали, благо остављали;
казуј, кујо, крчмарице младе
код којих сте рујно вино пили,
пили рујно вино у потаји!“
Ал’ говори стари Вујадине:
„Не лудујте, Турци Лијевљани!

Кад не казах за те хитре ноге,
којено су коњма утјецале,
и не казах за јуначке руке,
којено су копља преламале
и на голе сабље ударале,
ја не казах за варљиве очи,
које су ме на зло наводиле
гледајући с највише планине,
гледајући доље на друмове,
куд пролазе Турци и трговци.“

Разумем шта читам

Ко је ухватио Старог Вујадина и његове синове? Како су обучени Стари Вујадин и његови синови? Како су долазили до таквог одела? Шта Стари Вујадин саветује својим синовима? Како их назива? Које особине прави јунак треба да има по мишљењу Старог Вујадина? Које су особине Старог Вујадина? На које муке Турци стављају Вујадина и његове синове? У чему се огледа његова надмоћ над Турцима и у најтежим тренуцима?

У песничкој радионици

Подвуци и прочитај стихове који су за тебе најлепши. Која осећања буде у теби ти стихови? Објасни зашто. На почетку и на крају песме помињу се ОЧИ. Чије су то очи и зашто су важне? Погледај у *Ковчежићу* шта су епске песме и одреди по чему је песма *Стари Вујадин* епска песма.

Заокружи које од наведених пословица могу бити порука песме:

- По делу се човек познаје.
- Сит гладноме не верује.
- Не плаши се мушки умрети; већ се боји срамотно живети.
- Не једе се све што лети.
- Поштено име не гине.

У стварном животу

Шта за тебе значи оданост и пожртвовање? Испричај неку ситуацију када си био/била одан/одана или пожртвован/пожртвована.

АЛЕКСАНДАР ДИМА

РОБИН ХУД

– одломак из романа –

Александар Дима описао је у свом роману Робин Худ легендарног енглеског хајдука, заштитника сиротиње од норманских власнодржаца. Препоставља се да је Робин Худ живео у 13. веку. Пореклом је Саксонац и јунак је циклуса енглеских народних песама, као што је код нас Марко Краљевић. Пред вама је одломак из романа у коме је приказана борба Робина Худа и његовог најбољег пријатеља Малог Џона са норманском војском.

Људи поновише поклик снажним гласом чврсто стежући руком оружје и погледавајући сјајним очима према видику не би ли спасили непријатеља.

Робин заузео место Малог Џона и рече:

– Пријатељи, сетите се да се боримо за своја домаћа огњишта! Сетите се да се ради о заштити дома у коме су живели наши стари, наше жене, наша деца! И никада не заборавите да су

Нормани наши смртни непријатељи, да су немилосрдни и бездушни, да прогоне слабе и да им је у животу једино весеље убијање и уништавање. Боримо се храбро, пријатељи, са свим одушевљењем својих срца, до последњег тренутка, док наша рука може држати оружје... До последњег даха!

– Тако је – зачу се одушевљени поклик – до последњег даха!

Нормани досегоше барикаду у трку и, не губећи време у одговарању на ударце Саса који су били у заклону, почеше се пењати. А сељаци, не желећи да се супротставе отпором који би био узалудан и крвав, повукоше се до друге барикаде.

Кад су Нормани заузели барикаде, наставили су с лакоћом да заузимају терен села и мало–помало код бранилаца се појави осећај пораза.

Пред вратима замка водила се очајничка борба, али Саси на крају успеше, иако уз крајње напоре, да одбијајући налете непријатеља сви уђу унутра и да се затворе.

У сумрак је светлост пламена обавестила Сасе о новом подухвату непријатеља. Не могавши да заузму замак, палили су село, напуштено од његових становника.

– Ах! – добаци Робин с узвиком озлојеђености. – Ето, нашли су средство да нас натерају да напустимо кућу! Запаљено грање пашће на кров и за који тренутак бићемо обавијени пламеном.

Тако се заиста и догодило. У једном тренутку зачуо се снажан прасак и црвена светлост, праћена потмулим праскањем, поче осветљавати кућу...

Мали Џон без оклевања, витлајући својим мачем, јурну на непријатеља вичући:

– Победа или смрт! Смрт Норманима!

Жесток напад, страшна појава Малог Џона, Робинова незадржива жестина и можда више од свега појава фратра наоружаног огромном батином, све то натера Нормане на повлачење. Они се хитро дохватише својих коња, скочише у седла и нестадоше у ноћи. Али од три стотине, колико је стигло тог јутра, једва да се вратило седамдесетак који су терали пред собом много коња с празним седлима...

Након ових догађаја следиле су три године мира. Дружина Робина Худа се из дана у дан све више повећавала, а слава њеног неустрашивог вође проширила се по читавој Енглеској.

Краља Хенрика II наследио је син Ричард (касније назван Ричард Лављег срца). Ричард је испразнио краљевску ризницу, кренуо у крсташки рат, а управљање краљевством поверио је

свом млађем брату Ивану, човеку неморалном и похлепном, неспособном да испешно управља краљевством.

Беда у народу, која је била већ тако велика за време владавине Хенрика II, постала је сада још већа: глад и немаштине биле су свакодневна појава, и Робин Худ је неисцрпном племенитошћу ублажавао тешке патње народа у грофовији Нотингем. Он је постао идол свих сиромаша и бедника. Давао је сиромасима, али је зато одузимао богатима, и тако су Нормани, црквени великодостојници и црквени редови придоносили, на своју велику жалост, племенитом делу великодушног одметника.

Разумем шта читам

Која је тема текста? Како се Робин Худ обраћа својим сународницима?

На чијој страни је ратна срећа? Зашто се код Саксонаца појавио осећај пораза? Ко им је улио снагу да наставе борбу? Како се завршила битка?

У песничкој радионици

Које су особине Робина Худа? Како се он понаша према својим пријатељима? Зашто је дружина Робина Худа временом постајала бројнија? Наведи поруку приче.

У стварном животу

Илуструј причу у виду стрипа.

ROBIN HUD

BRZO!
IZVUCI NAS IZ SELA

ODMETNICI!

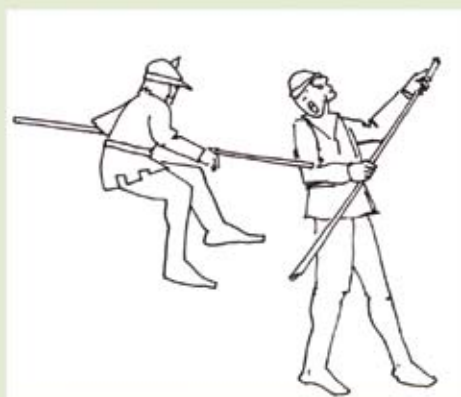

LEPO JE ČUTI
KAKO JE NAROD
UZ NAS. TO NAM
DAJE SNAGE
DA ISTRAJEMO.

NAUČIU TE
U ČEMU SE
RAZLIKUJEMO!

KO VAM JE DAO
DOZVOLU DA
PREDETE? UZMI ŠTAP
PA DA VIDIMO RAZLIKU
IZMEĐU PLEBEJCA
I PLEMIČA KADA
SE BORE.

DA, A MENI SE
SLOMILO
PERO
NA ŠEŠIRU

VIDIŠ
U ČEMU JE
RAZLIKA.
AKO PADNEM
U VODU
POKVASIM
SE KAO
I TI.

K
R
A
J

НИКОЛА ДРЕНОВАЦ СУСРЕТ С ДЕДА МРАЗОМ

Данас сам срео Деда Мраза
у дрвореду, између стаза.
Уштиную ме за образе,
а ја му рекох: „Деда Мразе,
добро ми дош’о, здраво, деда!
Ја волим твоје прсте од леда.
Донеси сутра, за дечју срећу,
пахуља белих пуну врећу.
Покриј снегом прљаве стазе,
све нек’ се бели, Деда Мразе!
У огледала и ледаре
претвори оне мутне баре!
Проспи пахуље на све стране,
звездама белим окити гране!
Из твоје вреће нек’ веје, сипа,
кад трчим, нек’ се чује шкрипа!
Шума нек’ буде к’о снежна бајка,
а цела улица – тоциљајка!
Под нокте зађи, штапај ми лице,
заледи каљуге немилице,
затрпај снегом све пропланке –
ја нисам залуд правио санке!“

Разумем шта читам

У ком лицу је испевана песма? Кома се обраћа песник? Шта песник тражи од Деда Мраза? Прочитај те стихове. Како би изгледала природа када би Деда Мраз испунио песникове жеље?

У песничкој радионици

Зашто је песнику важно да пада снег? Подвуци риму у песми. Пронађи примере за поређења.

У стварном животу

Замисли да си сликар/сликарка. Како би илустровао/илустровала песму?

ЈЕТРВИЦА АДАМСКО КОЛЕНО

Храни мајка два нејака сина
 у зле дане, у године гладне,
 кад је била понајскупља храна:
 ока брашна тридесет динара.
 Хранила их и од'ранила их
 на преслици и десници руци.
 Кад су деца женидбе дорасла,
 обадва је оженила мајка,
 довела им две лепе девојке:
 Виду, Винку, Давиду, Ковиљку.
 Јетрвице мало живовале,
 мало време три године дана;
 кад настала година четврта,
 свака роди по једнога сина,
 Винка Мирка, Ковиљка Маринка.
 Ал' не прође ни година дана,
 разболе се невестица Винка,
 разболе се, хоће умријети,
 па дозива своју јетрвицу:
 „Ој, Ковиљко, мила сестро моја,
 ја болујем и хоћу умрети,
 аманет ти сиротице моје,
 сиротице и моје и твоје!
 Пази, секо, сиротицу моју:
 кад Маринку бела хлеба сечеш,
 подај, секо, и мојему Мирку,
 њему подај од хлеба корице –
 нек се знаде да је сиротица,
 да мој Мирко своје мајке нема.
 Ој, Ковиљка, мила сестро моја,
 кад Маринку справиш кошуљицу,
 моме Мирку закрпи траљицу –
 нек се знаде да је сиротица,
 да мој Мирко своје мајке нема.
 Ој, Ковиљка, мила сестро моја,
 кад нам света недељица дође,
 кад изиђеш на сокак међ' друге,
 твог Маринка на крило посади,
 мога Мирка код себе на земљу –
 нек се знаде да је сиротица,

да мој Мирко своје мајке нема.
Ој, Ковиљка, мила сестро моја,
кад нам свето Васкрсење дође,
кад на деци рухо покројите,
вашем кројте како вама драго,
моме кројте чисто рухо црно –
нек се знаде да је сиротица,
да мој Мирко своје мајке нема.
Ој, Ковиљка, мила сестро моја,
кад ми, сејо, у цркву пошећеш,
твог Маринка на руци понеси,
мога Мирка за руку поведи –
нек се знаде да је сиротица,
да мој Мирко своје мајке нема“.
То изусти невестица Винка,
то изусти, па душицу испусти.
Хвала богу, хвала јединоме!
Ковиљка је срца милостива,
Она знаде шта је сиротињство
(од малоће сиротица ј’ била):
прије Мирку бела хлепца даје,
прије Мирку нег’ своме Маринку;
прије Мирку скроји кошуљицу,
прије Мирку нег’ своме Маринку.
Кадно света недељица дође,
кад изиђе на сокак међ’ друге,
њеног Мирка на крило посади,
свог Маринка до себе на земљу:
нико не зна да је сиротица,
а да Мирко своје мајке нема.
Кадно свето Васкрсење дође,

кад на деци рухо покројише,
какво Мирку, онако Маринку,
свако мисли и свако се диви
како стрина негује их оба,
као да су браћица рођена.
Кад Ковиљка у цркву пошеће,
обојицу води за ручицу,
а сав народ стрину благосиља
(сам ли господ из небеског царства):
„Ој, Ковиљка, колено адамско,
проста душа твојих родитеља,
који су те породили мудру,
међ' туђу те браћу оправили,
па ти знадеш шта је сиротињство!“
Боже мили, на свему ти хвала!
Тако ради јетрва Ковиљка:
она храни оба своја сина,
хранила их до седамн'ест лета.
Кад настало лето осамн'есто,
писат пође цареви везире,
писат пође по земљици царској
и он купи на цареву војску:
где с' у кући четир' мушке главе,
од четворо узима тројицу;
где с' тројица, узима двојицу;
где двојица, онде обојицу;
где је један, и оног једнога.
Редак дође Ковиљкином двору
да јој иде Мирко и Маринко,
да јој иду на цареву војску.
Обадва их оправила мајка
да јој иду на цареву војску.
Кад је било у боју првоне,
кад у ватру деца ударила,
пуче пушка из те ватре прве,
пуче прва те уби Маринка.
Сам остаде сиротица Мирко,
сам остаде на царевој војсци.
Војевао за девет година.
Кад настала година десета,
прекиде се та царева војска,
не зна Мирко на коју ће страну:
да ли стрини, да ли свету белу.

Окрете се својој милој стрини.
Далеко га она угледала,
па је преда њ стара ишетала:
„Чедо Мирко, а где је Маринко?“
„Ој, бога ми, моја мила мајко, –
јер за другу бољу не знам мајку –
кад смо били у боју првоне,
пуче пушка из те ватре прве,
пуче прва те уби Маринка!“
Заплака се јетрва Ковиљка,
Па говори сиротици Мирку:
„Чедо Мирко, 'оди ближе стрини!
Ја не имам да загрлим сина,
а ти немаш да т' загрли мајка, –
'оди, Мирко, да т' загрли стрина!“

Разумем шта читам

Која осећања је у теби пробудила песма? Шта моли Винка Ковиљку? Да ли уистину жели да њен син добија мање? Шта у ствари, хоће Винка да каже Ковиљки? Како се понаша Ковиљка према Мирку? Шта народ мисли о Ковиљки? Која је њена највећа врлина? Који догађај доноси преокрет у песми? Како реагује Ковиљка када чује да јој је син погинуо?

У песничкој радионици

Које особине красе Ковиљку? Која је њена највећа врлина? Народ Ковиљку пореди с *адамским коленом*. Погледај у *Речнику* шта значи *адамско колено* и објасни зашто за Ковиљку кажу да је адамско колено. На које ликове се односе следеће пословице:

- Добро се само хвали.
 - Где није добрих, ту нема ни добра.
 - Ко добро чини, неће се кајати.
 - Што је добро, на оно и зло иде.
- Наведи поруке песме.

У стварном животу

Шта значи изрека: Ко добро чини, добрим му се враћа? Које врлине ти цениш код својих другова и другарица? Испричај када си ти био/била племенит/племенита.

НАРОДНА ПРИЧА

НАЈБОЉЕ ЗАДУЖБИНЕ

Тако дођу једанпут два богата човека к светом Сави, па му кажу: „Свети владико! Богати смо и имамо свега доста. Радили смо, па нам је Бог дао. Знамо да ће ово наше богатство проћи. Неће дуго трајати, као и остала што нису била дугог века. За време нашег живота и богатства ради смо да учинимо по неку добру задужбину, па смо дошли к теби, да нам ти кажеш, које су то најбоље задужбине“. „Ја вам нећу сада то казати“, рече богаташима Сава, „но идите по свету и чините добра дела. После три године да се вратите, па ћу вам тек онда рећи: или сте добро или зло чинили“.

Богаташи су послушали светог Саву. Узели су доста новаца и кренули се на пут, да чине у свету добра дела. Да се не би гдегод у путу срели, један се од њих крене право на исток, а други на север. Тако су по свету путовали и чинили народу добра дела. После три године се врате својим кућама.

Кад оду светом Сави, да му кажу шта су радили и где су били за три године, свети Сава каже прво старијем трговцу: „Шта си ти учинио?“ Старији му трговац рече: „Свети владико! За ове три године путовао сам по свету, па сам за свој рођени новац подигао: три велике цркве, три школе, три извора, три гостионице, три моста, три лађе и три болнице. Свакој цркви купио сам по три звона а свакој школи платио сам по три учитеља; а свакој болници по три лекара“.

Свати Сава му на то рече: „Лепе су твоје задужбине: цркве требају, да се у њима људи Богу моле; школе требају, да се у њима деца уче свему ономе, што је добро; извори требају, да се са њих мештани и путници напију лепе и чисте воде; гостионице требају, да се у њих склоне путници и намерници; мостови требају, да се људи не даве по дубоким рекама; лађе требају, да преносе путнике преко великих вода; болнице требају, да се у њима лече болесни; звона требају, да оглашују службу Божју и да позивљу људе у цркву; учитељи требају, да упућују децу на рад, поштење и знање; лекари требају, да чувају народно здравље и народни живот“.

За овим се свети Сава окрене млађем трговцу, па га упита: „А шта си ти урадио за ове три године?“ Млађи трговац му рече: „Свети владико! Ево да ти све по реду кажем. Кад сам стигао у прво село, беше запао један путник, с колима и воловима, у једно велико блато; ја му помогах, те одатле изиђе. У другом селу беше се човеку запалила кућа, те да је не викнух, хоћаше изгорети и он и чељад му. У трећем селу уклоних мало дете с пута испред кола, која хтедоше да га прегазе. У четвртом селу чувао сам за седам дана и седам ноћи сиротог болесника, који не имађаше никога више сем два нејака детета, нудећи и дворећи га. У петом селу извадих из бунара једно дете, које се хтело оног часа утопити. У шестом селу растерах разбојнике испред куће једног великог богаташа. У седмом селу накалемих и посадих поред пута три лепе и племените воћке. У осмом селу одбраних слабијег од јачег, који га хоћаше убити. У деветом селу оправдио сам један напуштен и забатаљен извор поред једног великог друма. У десетом селу нахраних једног убогог старца и поред тога дадох му гуњ и опанке. У једанаестом селу показах пут за оближњи град неким странцима. У дванаестом селу нађох и дадох пуну кесу новаца човеку, које је беше изгубио, и то баш ономе, који ме прошле вечери не прими на преноћиште. Најзад, у једном граду поделих сиротињи сав новац који сам био са собом понео, тако да сам без паре дошао кући“.

Зарадовао се свети Сава оволиким добрим делима млађег трговца, па га загрли, пољуби и рече му: „Жив ми био, синко, и велику срећу имао! Задужбине се могу подизати и новцем и добрим делима. Но, задужбина, коју неко чини сам собом, својим личним радом лишаваше се и сам и мучећи се, више вреди од задужбине која се новцем подиже. Твоје су задужбине боље од задужбине твога старијег друга“.

Разумем шта читам

Зашто два богаташа долазе баш код светог Саве по савет? Шта их саветује свети Сава? Куда су кренули богаташи? Шта је урадио старији богаташ? Наброј из текста његове задужбине. Шта је урадио млађи богаташ? Наброј из текста његове задужбине.

У песничкој радионици

Како разумеш богаташеве речи да богатство „неће дуго трајати“? Који број се често јавља и шта мислиш зашто? Које задужбине су за светог Саву значајније? Зашто? Подвуци у тексту реченице које могу бити порука текста и препиши их у свеску.

У стварном животу

Да си на месту једног од богаташа која добра дела би ти учинио/учинила?

Сазнај више

ПРИЧА О ЗАДУЖБИНИ

Задужбина је добро дело које се чини за друге, за властити народ и све људе. Обично је то нека грађевина која се подиже у славу Богу, за душу своју или укућана, пријатеља или неке заслужне личности. Наш народ је веровао да је свако добро дело задужбина.

Прве задужбине подигао је велики жупан Стефан Немања. То су манастири Студеница, Хиландар, Ђурђеви Ступови.

Познати српски задужбинари новијег времена били су Капетан Миша Анастасијевић и Илија Коларац. Капетан Миша Анастасијевић упутио је писмо министру просвете 1863. године у коме га обавештава „да је намеран да за потребе Отачества“ поклони своју велику новоизграђену кућу на ондашњој „великој пијаци“. Данас је та зграда позната као Капетан Мишино здање, налази се у Београду на Студентском тргу, а у њој је Ректорат Београдског универзитета.

Илија Коларац окупљао је у свом дому људе од духа, пера, науке и политике. Роман *Гроф Монџе Кристио* објављен је на српском језику 1856. године у десет свезака, благодарев помоћи Илије Коларца, чија је слика, у знак захвалности стављена на чело издања. Највећи део свог великог иметка трговац и добротвор Илија Коларац завештао је народу. Тако је подигнут на данашњем Студентском тргу, Коларчев народни универзитет.

ЛЕГЕНДА САВИНА ВОДА

Једном свети Сава пође у Дурмитор и на врху његовом пробавио је цијело лјето, молио се Богу и радио земљу. И сад се знају леје, куда је лук сијао. Ђак, који је ишао с њим, упита га: „Како ћемо овдје без воде?“ Свети Сава помоли се Богу, па прекрсти штапом по једном камену, и тога часа потече вода. Ту воду народ зове *Савина вода*.

НАРОДНА ПРИЧА СВЕТИ САВА И ЋАЦИ

Свети Сава је био учитељ. Једном његовом ђаку, једанпут, нестане заструг меда. Да би пронашао крадљивца, свети Сава узвикне гласно својим ђацима: „Ко је украо мед, пашће му данас пчела на капу“. Кад су ђаци после изашли на ручак, онај што је украо мед непрестано је пазио да му пчела не падне на капу, и тако је у крађи ухваћен.

СВЕТЛАНА ВЕЛМАР ЈАНКОВИЋ
ЗЛАТНО ЈАГЊЕ

– одломак –

Раско Немањић, касније назван свети Сава, као дечак бојао се вукова. Његова старија браћа Вукан и Стефан због тога су га задиркивали. Мали Раско стидео се својих страхова који није могао да сузбије. Повлачио се у себе и време је све чешиће проводио у библиотеци својих оца читајући књиге. У једној је пронашао слику јагњета, обојено златном бојом, које, како се чинило Раску, није скидало поглед с њега.

Те вечери је Раско, после молитве, лако и безбрижно утонуо у сан. После много месеци, први пут му није пало на памет да послушају чују ли се вуци, оданде, из шуме.

Одједном, у сну, угледа лопту сву од чудесног сјаја како се котрља према њему. Што му је бивала ближа, то је он постајао радоснији. Гле, па то и није

лопта него оно мало златно јагње, које се невероватном брзином премеће преко главе. Баш је смешно и слатко! Хоп, хоп, хоп – и зауставило се пред Раском. Погледало га је и проговорило:

– Слушај ме – рекло је. – И сутра ће бити диван дан. Немој да останеш у књижници. Изађи да се играш с лоптом и играј се сам. У подне, капије града ће се, као и обично, отворити да приме гласнике и путнике намернике. Ти неопажено истрчи, у игри, за лоптом и, исто тако у игри, приближи се шуми. Лопта ће се откотрљати у шуму а ти потрчи за њом. Слободно. Не бој се. Кад се нађеш у шуми, испред тебе ће изаћи велик и страхан вук. Искезиће зубе и грдно ће зарезати. Пожелећеш да побегнеш, али то никако не смеш да учиниш. Савладај свој страх како знаш и умеш, примакни се вуку, погледај га у очи и мирно му заповеди да седне као да није вук него обичан пас. Ако будеш миран и одлучан – а ја знам да ћеш бити – вук ће те послушати. Али, ако му окренеш леђа и почнеш бежати, стићи ће те и онда ти нема спаса.

Чим је изрекло, мало златно јагње примакне своју главу дечаковој, лизне га по носу и нестане.

Кад се пробудио, Растко је одмах осетио да је некако јачи у себи. Сетио се сна и златног јагњета. Погледао је кроз прозорчић – било је красно прозрачно јутро. Обећавало је диван дан, баш као што је јагње и рекло. Још једном се загледао и у себе: да, био је спреман да уради све што му је јагње наложило.

Цело пре подне играо се на пољанчету, сам.

Пред подне, кад су се капије отвориле, почео је да им се приближава бацајући лопту. Скакутала је, склизнула кроз градску капију и брзо се откотрљала изван градских зидина па, низбрдо, према шуми.

Дечак је трчао за лоптом.

– Не удаљуј се, кнежевићу – викнуо је један од стражара. – Не смеш, опасно је!

– Одмах се враћам – довикнуо је Растко и наставио да јури за лоптом. Улетела је у шуму, а Растко за њом. Котрљала се све даље, вешто вијугајући између дрвећа. Најзад ју је сустигао и ухватио, сав задихан. Усправио се са лоптом у рукама и – у тами шуме, пред собом, угледао огромног вука.

Био је страшан и зао. Очи су му сјактиле, режао је и кезио зубе, спреман на скок.

Растко је стајао, укопан. Није могао ни да јекне, ни да бекне. Ни да се макне.

Одједном, као да га је нека сила гурнула ка вуку, коракнуо је унапред једном, па други, па трећи пут.

А вук је, режећи, узмицао. Јесте, узмицао је. Више и није изгледао тако страшан.

Обузет чудном снагом, Растко га погледа право у очи.

Вук престаде да режи, мада је још кезио огромне зубе. Затим се сасвим примири.

Гласом који као да није био његов, Растко му заповеди:

– Седи. Седи доле.

Огромни вук је гледао дечака а дечак у вука. Онда звер послушно обори главу и седе.

Растко му приђе, подиже својом малом руком која је још подрхтавала опасну вукову губицу и мирно рече:

– Пођи са мном. Ти си мој. И ти си добар.

... Док је корачао ка тргу, сви су почели да се окупљају око њега, и стари и млади, али нико није смео да му се сасвим приближи. На вест о чуду која се простирала брже од муње, дотрче и Вукан и Стефан са својом дружином. Вук одједном застаде, погледа их и поче да режи, тихо.

И Растко се заустави да га помилује:

– Не љути се, Сиви – рече. – То су моја браћа. И њихови другари. Ја знам да они мене ипак воле.

Пођите са мном – рекао је Растко браћи и они су ћутке послушали као да је он најстарији међу њима.

Вук је био престао да режи али је ишао приљубљен уз Растка као да жели да обзнани да се од сада он стара о дечаку. Иако је био још онај исти мали дечак, само што је сада нека моћ зрачила из њега...

Разумем шта читам

Чега се мали Растко плаши? Зашто? Ко га задиркује због тога? Када човек изгуби самопоуздање и веру у некога или у нешто, он се повлачи у себе. Зашто се Растко повлачи у себе? Ко му постаје најбољи пријатељ? Шта мало јагње саветује дечака у сну?

У песничкој радионици

Ако јагње представља нешто добро, мило и нежно, шта представља вук?

Како је Растко припитомио вука? Наведи особине малог Растка. Како разумеш последњу реченицу у којој се каже да је из дечака зрачила „нека моћ“?

У стварном животу

Испричај другарицама и друговима у одељењу како си ти успела/успео да савладаш неки страх и ко ти је у томе помогао.

МИЛУТИН МИЛАНКОВИЋ КРОЗ ВАСИОНУ И ВЕКОВЕ

– одломак –

Сигурно је само то да је, у рано доба свога детињства, Месец трчао око своје мајке као ужарено небеско тело. Привлачна снага Земљина изазвала је на његовој житкој површини појаве плиме и осеке, као што то данас чини на Земљиним океанима привлачна снага Сунца и Месеца. Због тога је, на оном месту Месечеве површине које је било најближе Земљи, и на дијаметралном, његово ражарено море било уздигнуто. Месец се вртео као чигра, али је једно од тих испупчења било увек наперено ка Земљи.

Зато се Месец обртао између тих двају испупчења као у каквој непритегнутој кочници. Због тога је успоравао своју ротацију према Земљи, док се није, напослетку, сасвим зауставио. Данас је време његове ротације у простору једнако времену његова обилажења око Земље, па и сада, када се већ потпуно скрутнуо и охладио, остао је издужен у правцу према Земљи. Зато он показује Земљи увек исто лице.

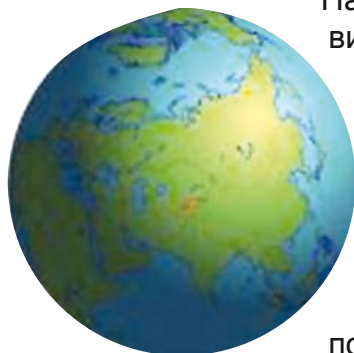
Ето зато Месец и Земља играју неку чудну окретну игру. Покушајмо да је и ми проиграмо.

Замислите, дакле, драга моја играчице, да сте ви Земља, а ја Месец. Уздигните се на вршак ваше ноге и окрећите се као балерина, а ја ћу за то време да обигравам око вас једну козачку игру, окренут увек према вама, не одвајајући своје очи од вашег витог тела. Ево овако.

Дивно! Ви играте лепше него Павлова, а и ја не заостајем иза Нижинског. То је због тога што је наша властита тежина једва шестина од оне на Земљи па смо лаки као перца. Не сумњам да ће се овом околности користити филмски режисери и, овде на Месецу изводити и снимати све оне сцене својих драма у којима се појављују игре и акробатске продукције.

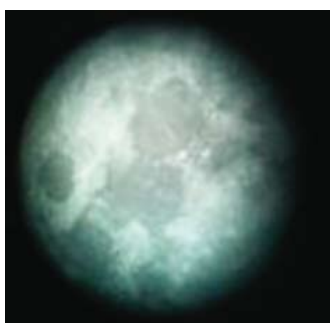
Наша Земља учини 28 обртаја или оваквих пируета какве ви сада изведосте, док Месец обиђе једанпут око ње, показујући јој своје лице. Због тога упознамо само једну његову половину; са те половине виђа се постепено цела Земљина површина, а са његове друге половине, она се не виђа никад...

Због тога је само она, ка Земљи окренута, половина Месеца могла да буде предметом астрономских опажања и испитивања. Неуморном раду неколицине астронома пошло је за руком да од те половине начини тачне снимке

и детаљне карте. Овде, на овом столу, лежи лепа збирка тих Месечевих атласа. Погледајмо их и прелистајмо.

Све ове мапе и снимци говоре, у разним варијацијама, једно те исто. Месечева површина веома је рапава, само неке њене широке партије, које са Земље изгледају тамне, равније су. Због тога, ваљда, и добише називе мора, иако на Месецу нема ни капи воде. Та мора добише чудна имена. Ово је море фригорис, хладно море; ово је море имбриум, кишовито море; ово, море кризиум, море опасности; ово је море нубиум, море облака... Та Месечева мора спајају разне мочваре, палудес; језера, лакусе и заливе, синусе. Иначе је цела Месечева површина прекриљена бреговима.

Само неки од тих брегова подсећају на наше планине па зато и добише њихова имена. Ово су Алпе, ово Карпати, ово је Апенин, а ово Кавказ. Сва остала Месечева узвишења чудног су облика. Погледајте овај дивни фотографски снимак једног дела Месечеве површине. И у природи не бисмо ту површину могли јасније видети. Она изгледа као рапав образ, рупица до рупице. То што видимо, то су безбројни кратери. Ко би их пребројао!...

Разумем шта читам

У ком лицу је испричан текст? Шта је предмет Миланковићевог истраживања?

У песничкој радионици

С ким Миланковић пореди Месец и Земљу? Подвучи поређења у тексту. Потражи у *Ковчежићу* шта значи научно–популарно дело. Шта овај текст чини научним, а шта популарним?

У стварном животу

Којом науком би волела/волео да се бавиш када порастеш? Објасни зашто.

Сазнај више ПРИЧА О ТЕСЛИ

Никола Тесла је добротвор целог човечанства. Његови проналасци су његова највећа задужбина. Чувени научник оставио нам је запис о својој љубави према читању: „Од свих ствари највише сам волео књигу. Кад год ми је било могућно, покушавао сам да задовољим своју страст за читањем“. Теслин отац био је свештеник. У парохијском дому почасно место је заузимала библиотека. Поред очеве, Никола Тесла је користио и градску библиотеку. Као највреднијег читаоца, замолили су га да у библиотеци направи ред. Тако је Тесла упознао цео фонд градске библиотеке. Пошто је претеривао у читању, бојећи се да му не ослаби вид, отац Милутин је најпре закључао своју библиотеку, а затим је увече односио лампу из Николине собе. Но Никола се досетио, па би, чим падне вече, уз помоћ малих свећа које је сам правио читао позајмљене књиге из градске библиотеке. Исцрпљен даноноћним читањем, мали Никола се тешко разболео, па кад су лекари почели губити наду у његово оздрављење, забринуте отац упитао је сина шта би желео да му донесе из града. Никола је одговорио да би највише волео да прочита неку нову књигу Марка Твена. Жеља му је испуњена. Добио је Твенове *Приче са Мисисипија* које су му, како је говорио касније, вратиле вољу за животом. После много година Тесла је постао пријатељ Марка Твена, писца своје омиљене књиге.

БРАНКО В. РАДИЧЕВИЋ
БАЈКА О ДЕЧАКУ И МЕСЕЦУ

Ја често кажем: причала ми мати. Иначе, не знам како бих другачије и могао да почнем причу. Ја, у ствари, препричавам све оно што сам давно, давно, када сам био дете, чуо од своје мајке. И опет морам да признам, мати је моја много лепше причала. Лепше – то није права реч. Хиљаду пута боље. И више – сто хиљада пута.

Сећам се: лежим тако, ноћ је, а она почне:

– Једном је месец сишао на земљу. Лепо, као човек, силази он низ сребрне лествице. Ноге му у сјајним чизмама. Гази а чизме звецкају и сијају потпетицама као дукати. Силази он тако, а свет поустајао, гледа и чуди се:

– Гле, месец! Па и руке има. Ко би рекао да је тако наочит момак!

У селу само један човек није изашао да види ово чудо. Беше то познати тврдица, надалеко чувен по својој пакости. Имао је дућан и велику земљу. Свог слугу, малог Радојицу, нагонио је да ради најтеже послове. А када дође време вечери, терао би га да пије много воде, па дете после не би могло окусити ништа од јела. Вода би му толико напунила стомак да у њега више не би могао стати ни залагај хлеба.

Кришом би по ноћи Радојица узимао свећу и горе, на тавану, у својој собици читао књиге. Баш књиге. Беше паметно момче. Волео је науку. Али га тврдица ухвати и истуче. А онда, дршћући од љутње рече:

– Ето ти месеца, па нека ти он светли. Не дам ја своју свећу. Ионако те џабе храним. Још ми и штету правиш...

Радојица, уплакан и тужан, узео је књигу и сео поред прозора. Месец је сијао, али његов сјај беше слаб. Узалуд је дечак ширио очи. Једва је разликовао слова. Заболеше га очи и он остави књигу.

– Ех, мој месече, – пожали се Радојица гледајући у небо – што ниси сунце, па да осветлиш ову моју собицу. Лепо бих могао читати. И све бих књиге, колико их год има на свету, прочитао. Нашао бих тако и ону најмудрију књигу у којој пише како се беда на земљи сатире.

Спава газда тврдица. Спава мали Радојица. Не слуте да месец силази низ сребрне степенице. А он лако, са последње пречке, скочи на земљу, дохвати се пута, и сијајући око себе јарку светлост, упути се баш тврдичиној кући.

Закуцао је на врата. Тврдица, који је имао лак сан јер се

плашио за свој новац, бојао се да га неко не покраде, одмах се пробуди и отвори једно окно.

– Ко си ти и шта тражиш? – питао је трљајући очи које му заблесну месечева светлост.

– Ја сам месец и, ево, дођох да посветлим малом Радојици да може читати књиге.

Тврдица зашкргута зубима од пакости и мржње.

– Нећеш! – викну, и још боље затвори врата.

Насмеја се месец, јер њему нису била потребна врата. Поче да се смањује. Одједном поста сјајна лопта која се вину до крова и уђе кроз отворен прозор у собу малог Радојице. У соби се окачи о један клин на стропу. Заљуља се мало, као фењер на ветру. А онда јако звизну и пробуди дечака.

– Ево ме, дошао сам – рече месец. – Сад можеш мирно и спокојно да читаш.

Обрадовао се мали Радојица. Хтео је да поскочи и да га пољуби, али се плашио да не опржи усне.

– Можеш ме слободно пољубити – рече разнежени месец.

– Нисам ја врео као што је врело сунце. Ево, – и он начини прави правцати образ, који мало напући и пружи. Радојица га, сав срећан, пољуби.

Од тада је сваке ноћи сијала дечакова собица. Радојица је читао, а месец би му понекад причао о својим путовањима. И начитан је био месец. Нема књиге у коју он није завирио. Давао је савете дечаку. А некад би га строго испитивао. И дечак је напредовао у наукама. Ускоро се по својој памети рашчуо у широком свету.

Тврдица прецрче од пакости. А мали Радојица, прочитавши и ону најмудрију књигу, крену по свету да сатире беду. Месец га није напустио. Када су мрачне ноћи, он жури, пробија облаке, хита да стигне и осветли пут свом пријатељу, који је одавно нарастао и није више дечак.

Ето: испричах. Али, да сте чули моју мајку кад она то прича! Тако лепо нико на свету не прича. Ви бисте је пажљиво слушали и никад причу не бисте заборавили.

Тако лепо прича моја мати.

Разумем шта читам

Која је тема текста? Која осећања је у теби пробудио живот дечака? Како се према дечаку понаша тврдица? Дечак је после напорног дана ноћу читао књиге. Зашто Месец помаже дечаку? Како то подноси тврдица?

У песничкој радионици

Зашто писац не даје име тврдици? Од које речи је настала властита именица Радојица? Наведи дечакове особине. Које су особине тврдице? На коју врсту народних прича те подсећа прича о *Месецу и дечаку*? Која је разлика између Месеца којег описује Милутин Миланковић и Месеца из ове приче? Обележи у тексту увод, заплет и расплет приче. Наведи поруке ове приче.

У стварном животу

Шта значи када за некога кажемо да је пакостан? Зашто ти се не допада та особина код других? Која особина је супротног значења?

Сазнајмо више ПРИЧА О МЕСЕЦУ

Месец је нама најближе небеско тело. Од њега нас деле 384000 километара: раздаљина коју многа људска бића могу да пређу током свог живота. Његов пречник износи четвртину пречника Земље. Он се окрене око наше планете за 28 дана. За хиљаде и хиљаде година како људи посматрају Месец, видели су само једну његову половину; друга никад није могла да им се покаже. Месец се окрене око себе за оно време за које му је потребно да се окрене око Земље... Када Месец пролази између Сунца и нас, ми га не видимо јер је страна окренута нама у сенци. Месец је „нов“. Он наставља свој пут и ми мало–помало примећујемо, из ноћи у ноћ, осветљени део Месеца на коме је дан. Онда се Месец оцртава на небу као срп који расте док нам се не укаже његова половина. Најзад, када се Земља нађе између Месеца и Сунца, пред нама је цео осветљени део нашег сателита. То је, „пун месец“ – леп златан круг на небу. Сваких 28 дана кружење почиње изнова, и то свака фаза у исто, одређено време...

Из Дечје Ларусове енциклопедије

ANTOAN DE SENT EGZIPERI

MALI PRINC

– odlomak –

- ...Tada se pojavi lisica:
– Dobar dan – reče lisica.
– Dobar dan – pristojno odgovori mali princ, okrene se ali ne vide ništa.
– Evo me ovde – reče jedan glas – pod jabukom...
– Ko si ti? – upita mali princ. – Vrlo si lepa...
– Ja sam lisica – reče lisica.
– Dođi da se igramo – predloži joj mali princ.
– Tako sam tužan.
– Ne mogu sa tobom da se igram – reče lisica. – Nisam pripitomljena.
– O, oprostite – reče mali princ...
...Lisica začuta i dugo je gledala malog princa.
– Molim te, pripitomi me... – reče ona.
– Vrlo rado – odgovori mali princ – ali nemam mnogo vremena. Moram pronaći prijatelje i upoznati još koješta.
– Čovek poznaje samo one stvari koje pripitomi – reče lisica. Ljudi više nemaju vremena da bilo šta upoznaju. Oni kupuju već gotove stvari kod trgovca. Ali pošto ne postoje trgovci prijateljima, ljudi više nemaju prijatelje. Ako hoćeš prijatelja, pripitomi me!
– Šta moram učiniti – upita mali princ.
– Moraš biti vrlo strpljiv – odgovori lisica. – Prvo ćeš sesti malo dalje od mene, eto tako, u travu. Ja ću te gledati krajičkom oka, a ti nećeš ništa govoriti. Govor je izvor svih nesporazuma. Ali ćeš svakog dana moći da sedneš malo bliže...
Tako mali princ pripitomi lisicu. A kad se približio dan rastanka:
– Ah! – reče lisica... – Plače mi se.
– Sama si kriva – reče mali princ – ja ti nisam želeo nikakvo zlo, ali ti si htela da te pripitomim...
– Naravno – reče lisica.
– Ali sad ti se plače! – reče mali princ.
– Naravno – odgovori lisica.
– Time, znači, ništa ne dobijaš!
– Dobijam – reče lisica – zbog boje žita. Vрати se da mi kažeš zbogom, a ja ću ti pokloniti jednu tajnu.

Mali princ pođe da pogleda ruže.

– Vi uopšte ne ličite na moju ružu, vi još niste ništa – reče im on. Niko vas nije pripitomio, a ni vi niste nikog pripitomile. Vi ste kao što je bila moja lisica. Bila je obična lisica slična stotinama drugih lisica. Ali ja sam je napravio svojom prijateljicom, i ona je sada jedinstvena na svetu.

Ružama je bilo vrlo neprijatno.

– Lepe ste, ali ste prazne – reče im on još. – Za vas čovek ne može umreti. Možda bi neki običan prolaznik poverovao da moja ruža liči na vas. Ali ona jedna važnija je od svih vas zajedno zato što sam je ja zalivao. Zato što sam ja nju stavio pod stakleno zvono. Zato što sam je zaštitio zaklonom. Zato što sam zbog nje poubijao gusenice (osim one dve–tri što sam ih ostavio radi leptira). Zato što sam je slušao kako se žali, hvali, ali kako ponekad čak i čuti. Zato što je moja ruža.

I on se vrati lisici.

– Zbogom – reče on.

– Zbogom – reče lisica. – Evo moje tajne. Ona je veoma jednostavna: samo srcem dobro vidimo. Suština je očima nevidljiva.

– Suština je očima nevidljiva – ponovi mali princ da bi zapamtio.

– Upravo zbog vremena koje si posvetio svojoj ruži ona ti je toliko dragocena.

– Upravo zbog vremena koje sam posvetio svojoj ruži... – ponovi mali princ da bi zapamtio.

– Ljudi su zaboravili tu istinu – reče lisica. – Ali ti je ne smeš zaboraviti. Ti postaješ zauvek odgovoran za ono što si pripitomio. Ti si odgovoran za svoju ružu...

– Ja sam odgovoran za svoju ružu... – ponovi mali princ da bi zapamtio.

Razumem šta čitam

Zašto je tužan Mali princ? Kuda on žuri i šta traži? Zašto lisica ne može da se igra? Šta ona misli o ljudima?

U pesničkoj radionici

Kako lisica objašnjava reč *pripitomiti*? Navedi razlike u značenju između reči *pripitomiti* i izraza *razumevanje stvari srcem*. Ruža Malog princa razlikuje se od drugih ruža. Objasni u čemu. Kako ti razumeš tajnu koju lisica kazuje dečaku? Pronađi personifikaciju. Obeleži dijalog. Podvuci rečenice iz priče koje bi mogle biti poruka teksta i zapiši ih u svesci.

U stvarnom životu

Šta je prijateljstvo? Šta treba da uradiš i kako da se ponašaš da bi nekom postao prijatelj? Kako druge osobe tebi postaju prijatelji?

БРАНИСЛАВ ЦРНЧЕВИЋ КАД БИ МЕНИ ДАЛИ

Кад би мени дали један дан,
ја га не бих потрошио сам.
Пола дана ја бих дао неком
ко је добар, а случајно сам.

Играли би, причали би нешто,
трчали би, скакали би вешто
ја и добар, а случајно сам.

Кад би мени дали кишобран,
ја га не бих потрошио сам.
Пола места ја бих дао неком
ко је добар, а случајно сам.

Кишило би, док ми корачамо,
пола тамо а пола овамо.
Ставили би дан под кишобран
ја и добар, а случајно сам.

Кад би мени дали један дан,
ја га не бих потрошио сам.

Разумем шта читам

Која је тема песме? Ко су јунаци ове песме? На кога би песник потрошио „један дан“? Зашто баш на такву особу? Како би они провели дан? Пронађи те стихове и прочитај их.

У песничкој радионици

Какво расположење у песнику изазива киша? Каквог си ти расположења када пада киша? Како разумеш стих: „Ставили би дан под кишобран“? Подвуци риму у песми.

У стварном животу

Наведи пример када си се осећао/осећала усамљен/усамљена. Шта тада обично радиш?

ДУШАН РАДОВИЋ
ПЛАВИ ЗЕЦ

Три сам земље прелазлио,
и три горе прегазио,
и три мора препловио –
док га нисам уловио.
Плавог зеца,
чудног зеца,
јединог на свету!

Овај зец
зна да свира,
овај зец
зна да плете,
овај зец
ручак кува,
овај зец
кућу мете.
Овај зец
плести уме,
овај зец
жети уме,
овај зец
шити, пити
и француски говорити
– све разуме!
Плави зец,
чудни зец,
јединог на свету!

Ја га хтедох вама дати
да вам шије,
да вам пије,
да вам кроји,
да вам броји,
да вам плете,
да вам мете,
да вам кува,
да вас чува,
да вам пева,
слике шара,
и француски разговара.

Плави зец,
чудни зец,
јединог на свету!

Ставих зеца у торбак
па пожурим својој кући.

Ал' кад бесмо испред куће,
стаде зечић да шапуће:
– Пусти ме, ловче,
храбри ловче,
да очешљам косу,
да умијем лице,
да исечем нокте,
да исправим стас,
да удесим глас.
Нек' виде деца
плавог зеца,
чудног зеца,
јединог на свету!

Пустих зеца из торбака,
ал' се зец не очешља,
ал' се зец не уми,
нит исече нокте,
нит исправи стас,
нит дотера глас.
Већ побеже, ој несрећо,
на крај света, ој невољо!
Плави зец,
чудан зец,
јединог на свету!

Разумем шта читам

Која расположења је у теби изазвала ова песма? Ко нам прича о плавом зецу? Где живи такав зец? Зец покушава да убеди ловца да га пусти из торбе. Које разлоге наводи за то? Нађи те стихове у песми и прочитај их. Зашто ловац пушта зеца?

У којој врсти прича јунаци иду преко три земље, три горе, три мора?

У песничкој радионици

Шта песник наглашава понављем стихова:

Плави зец,
чудни зец,
једини на свету!

Пронађи и прочитај примере персонификације у песми. Ритам песме је брз. Како песник постиже такав ритам? Подвуци риму. Подвуци глаголе у песми.

У стварном животу

Каква је то особа која воли да фантазира? У чему је разлика у значењу речи: фантазира и машта? Ако познајеш особу која воли да фантазира, испричај једну њену причу. Испричај својим другарицама и друговима једну своју измаштану причу. Води рачуна да она има увод, разраду и закључак.

Сазнај више ПРИЧА О ЗЕЦУ

Зец је омиљени књижевни јунак. Има га у причама у песмама, у филмовима и на сликама, једнако као у шуми. Зашто га уметници и деца толико воле? Зато што је леп, лак, брз, бистар, духовит, стално у опасностима, на свој начин храбар. Понекад наиван и веома искрен. Занесен.

У једној причи девојчица воли зеца насликаног на чаши. Свакој играчки, да би живела, потребно је да се у њу неко заљуби. Потребно је да буде припитомљена, као што каже лисица Малом принцу. Душко Радовић овако коментарише зеца: „Ноћас касно двоје родитеља читали су песму о зецу и одгонетали – шта је писац тиме хтео да каже. Да они кажу детету, да дете каже наставници. Такву поруку нису могли наћи у песми о зецу. Нису знали где је. Због тога молимо све писце: ако имају какву поруку, нека нам је остављају код настојника или убаце у поштанско сандуче. Од зеца се у дечјој песми тражи да буде оно што јесте: зец. Његово присуство даје песми дражест, у живот уноси наду. Као да је то мало“.

ЕРИК НАЈТ ЛЕСИ СЕ ВРАЋА КУЋИ

– одломак из романа –

Обичај у Јокширу, да сиромашне породице одгајају пса кога после прогају богаџиашу или вешћом трговцу, имао је и своје изузетке. Ово је прича о пријатељству дечака Џоа и Леси, пса који није одустиао од свој пријатеља и поред свих препрека и недаћа. Леси је прогаџа богаџом војводи, али се она ипак враћала дечаку.

Река је Леси носила у правцу једног села. Дечаци приметеше с моста како струја носи неког пса. Они почеше да вичу и да га дозивају. С безобзирношћу којој је све дозвољено, и на коју често наилазимо код дечурлије, они скупише камење по улици и почеше се бацати на њу. Када вода пронесе Леси испод моста, они претрчаше на другу страну и наставише свој бездушни напад.

Леси се и даље борила. Најзад успе да се приближи другој обали. Мало даље од ње налазио се слап. Она убрза кретање ногу, али оне нису више биле довољно снажне. Струја је захвати, и она осети како је ковитла и обрће. Најзад је вода избаци, и она удари о једну стену; од тог ударца осети страховит бол у слабинама; затим је струја поново понесе и она потону.

Дечаци, који су то гледали с моста, почеше да вичу, готово ликујући – онако како се, можда, понашала тосканска армија пре но што се Хорације стрмоглавио у Тибар. Онда се утишаше посматрајући воду која се пенушала. Најзад, кад им се учини да је већ прошло сувише времена, почеше опет да се деру. И гле, на једном месту где је вода мирно текла на површини се појави Лесина глава: она је још пливала. На том месту вода је била мирна и она је имала довољно снаге да је савлада. Борећи се с воденом струјом и пливајући свом снагом, успе некако да стигне до обале. Ноге јој се дотакоше чврстог тла. Њена длака је била упила много воде, тако да постаде терет за њу, зато она у једном тренутку посрну – уморне ноге биле су преслабе да је одрже.

Леси хтеде да се потпуно извуче из воде. Али сада, први пут, она осети нову опасност. Група оних дечака појури низ обалу реке, дерући се дивљачки у хору. Леси прикупи последњу снагу и успуза се на обалу. Она не застаде чак ни да стресе воду са себе. Ни стара рана на предњој шапи није успела да је задржи, а ни нова на слабини, мада ју је пекла као ватра. Њен мозак је сада знао само једно: побећи одавде!

Најзад је успела да пређе реку! После толико тешких дана – када је морала ићи чак у супротним правцима – сада је била опет слободна, слободна да иде на југ. Препрека је била преброђена.

Тромим касом пође даље. Бука и вика дечака иза ње постепено су се губиле.

Сада, када је та велика препрека – језеро – било већ иза ње, Леси пође с још већом вољом жељеним правцем. Село и они бучни дечаци убрзо оста-

доше иза ње. Она из галопа пређе опет у лак кас, јер је њиме увек са много мање напора прелазила велике раздаљине.

На бол у слабинама и на повређену шапу, није више ни мислила. Ипак је подешавала ход да би што мање вређала ране.

Ускоро се одвоји од друма и крену путањом преко ливаде и поља. Сунце већ беше зашло, а она је још ишла напред, као да је сада, када се опет дохватила жељеног правца на југ, хтела да надокнади све оне изгубљене дане пута на запад. Ноћ је већ била одавно пала када се она, најзад, увуче у неки густиш крај једног зида у пољу.

Готово се приљуби уза зид. Свежина те земље, до које сунце није могло допрети, годила јој је и хладила рану на слабинама. Лизала је предњу шапу, покушавајући да дође до оног загнојеног места на коме се налазио трн. Готово читав сат лизала је тако шапу, али трн ипак остаде унутра.

Она уздахну као уморан човек, положи њушку на опружену шапу и заспа.

Разумем шта читам

Како дечаци поступају према псу? Како је Леси успела да се спаси? Које особине се везују за пса?

У песничкој радионици

Шта мислиш о поступку дечака према псу? Зашто су се тако понели? Који лик је персинификован? Наведи примере. Која је порука ове приче?

У стварном животу

Како се ти понашаш према кућном љубимцу? Има много паса луталица. Шта мислиш зашто? Чиме се бави организација под називом ОРКА? Разговарај о томе у одељењу.

Сазнај више ПРИЧА О ПСУ

Из генерације у генерацију Леси се враћа кући. И Бели Очњак у роману Џека Лондона води борбу за опстанак. Они су међу најпопуларнијим псима у литератури. Кроз басне о псима, дефилују кувари, касапи, сељаци, политичари. Пословице о псима говоре о људима. *Живи као пас*, каже се. *Кидише као бесан пас*. *Вуче се као ѓремлаћен пас*. *Пас који мноџо лаје, не ујега*, *Веран као пас*.

Пријатељство човека и пса траје одувек, а у овом времену човек је за свог кућног љубимца предузео низ ствари да му олакша и улепша живот. Пас је нашао своје место и у закону, у коме се говори о праву и слободама животиња у складу са Европском конвенцијом о заштити љубимаца. У једном огласу ОРКЕ, друштва за заштиту животиња, пише: „Узимате ли штене или маче, спознајте њихове потребе, јер ви ћете бити одговорни за њих следећих 15 година. Упамтите молбе једне градске куце или маце: „Ја нисам луталица, ја сам напуштен и потребан ми је неко да се о мени стара”.

СТЕВАН РАИЧКОВИЋ КО ДА ТО БУДЕ

Кад локомотива засвира
И воз стане –
Да ли бисте волели да из даљине
Тачно пред вас
Неко бане?

У пристаништу кад брод затруби
И ленгер спусти –
Да ли бисте волели са палубе да вам
Неко махне
Кроз дим гисти?

Кад крене авион ка земљи доле
Са неба плава –
Да ли бисте волели да кроз вратанца
Провири на вас
Позната глава?

И ноћу кад вас сирене доласка
Из сна пробуде –
Кога бу волели да угледате?
Ко да то буде?
Ко да то буде?

Разумем шта читам

Која је тема песме? Ко ме се обраћа песник?

У песничкој радионици

Зашто не даје одговор на питање: Ко да то буде? Ко треба да одговори на то питање? Којим чулима доживљаваш песму? Колико песничких слика има песма? Подвуци речи које се гласовно подударују на крају стиха.

У стварном животу

Које су теби драге особе? Зашто их волиш? Када си на излету или рекреативној настави, која особа ти највише недостаје? Зашто?

ИВО АНДРИЋ

ЛИЦА

Звезданог неба и људског лица никад се човек неће моћи нагледати. Гледаш и гледаш, и све је виђено а незнано, познато а ново. Лице, то је цвет на тој биљци која се зове човек. Цвет који се креће, мења израз – од осмеха, заноса, или замишљености – до бесловесне тупости или непомичности мртве природе.

Откако знам за себе, човеково лице је за мене најјаче осветљени и најпривлачнији делић света који ме окружује.

Памтим пределе и градове, и могу да их изазовем у сећању кад хоћу и задржим пред собом колико хоћу, али људска лица, која сам гледао на јави и у сну, јављају се сама од себе. Бива да наиђе једно једино и лебди преда мном дуго и заклања цео видљиви свет, а бива да навале стотине, хиљаде лица, као бујица која прети да поплави и однесе моју свест. И док градове и пределе гледам кроз свој доживљај и као део себе, мој разговор и обрачун са људским лицима нема краја.

Појединачно или у поворкама, људска лица се јављају преда мном. Нека искрсавају нема, сама од себе или мени непознатим поводом, а нека се јављају, као на уговорен знак, на реч или реченицу која их прати.

Разумем шта читам

Шта је тема овог текста? Објасни прву реченицу. Какав је однос писца према градовима и пределима, а какав према људским лицима?

У песничкој радионици

Зашто је за писца лице „најјаче осветљени и најпривлачнији делић света“? Шта је, по мишљењу писца, уцртано у људска лица? Пронађи примере за поређења.

У стварном животу

Осим речима човек своја осећања показује и изразом лица. Која расположења најлакше препознаш код друга/другарице на основу изразу лица? Опиши драго лице у једној од ситуација када је:

- љуто
- весело
- забринато

ФРЕДЕРИКО ГАРСИЈА ЛОРКА
ЛУЦКАСТА ПЕСМА

Мама,
хтео бих да постанем сребро!

Сине,
бојим се, хладно би ти било!

Мама,
хтео бих да постанем вода!

Сине,
бојим се, хладно би ти било!

Мама,
хтео бих да сам твој ђердан од злата!

Можеш,
склопи ми само руке око врата!

Разумем шта читам

Шта дете жели да постане? Шта мајка одговора детету? Зашто мајка каже да се топлота постиже љубављу?

У песничкој радионици

Зашто детету не би било топло да је сребро или вода? Како објашњаваш наслов песме? Како се зове разговор између две особе? О чему говоре лирске песме? Колико мотива (деталја) има у свакој строфи? Какав је ритам песме? Напиши која је порука песме.

У стварном животу

Како исказујеш своја осећања драгој особи? Некад се и наљутиш. Како се тада понашаш?

ЉУБИВОЈЕ РШУМОВИЋ АЖДАЈА СВОМЕ ЧЕДУ ТЕПА

Аждаја свом чеду тепа:
„Наказице моја лепа!

Оставићеш своју мајку,
и отић у неку бајку,

Јешћеш људе као репе,
најмилији мој акрепе,

Шта ће с тобом бити, ко зна,
лепотице моја грозна?

Бићеш личност негативна,
ругобице моја дивна!

А твоја ће јадна мајка
целог века да се вајка!“

Разумем шта читам

Шта значи реч: тепати? Ко су главни ликови песме? Ко једино може да воли аждају? Како јој се обраћа мајка? Шта мајка предсказује своме чеду?

У песничкој радионици

У којим се причама помиње аждаја? Како је приказана у тим причама? Како је приказана у овој песми? Песма је шаљива. Чиме песник постиже тај хумор: шаљивим ситуацијама или речима? Подвуци речи које се римују? Колико има детаља у свакој строфи?

У стварном животу

Опиши како је описана аждаја у некој бајци, цртаном филму, стрипу. У чему су оне сличне, а у чему се разликују? Како ти замишљаш да изгледа аждаја?

БРАНКО ЋОПИЋ МЈЕСЕЦ И ЊЕГОВА БАКА

У шуми старој огањ гори,
блиста у мраку на крају свијета;
кад ближе приђеш – од сребра двори,
по њима мудра старица шета;
над кровом плави вије се дим;
ту живи Мјесец и бака с њим.

Од синоћ Мјесец код куће није,
а бака чека... пролазе сати...
Мораће, богме, и да га бије
кад се зором у дворе врати.
Нити је слуша, нити је пита,
читаве ноћи по небу скита.

„Ала ће сутра шибати да ради!
Сврби ме рука!“ –
бака се слади.

Дремљива поноћ по шуми луња,
а строга бака на прагу куња,
држи у руци од брезе прут.
А небом дотле, по модрој води,
скитница Мјесец пучином броди,
у мору звијезда дукат жут.

У саму зору маглица паде,
озеблом шумом заигра кос,
уморан Мјесец дому се краде,
опрезно иде, плашљив и бос.

Шуља се Мјесец, утвара права,
кад, гле, на прагу – бакица спава,
спустила главу, сребри се коса,
на пруту трепти јутарња роса.

С дрвета утом, хитра и лака,
пред кућу скочи брбљива сврака,
закрешта злобно репати враг.
„Држ’те га! Уа! С неба је пао!
Читаве ноћи звијезде је крао!
Погледај за њим – блиста се траг!“
Потрча Мјесец брже нег очи,
кроз врата шмугну, у кревет скочи,
а сврака опет галаму ствара:
„Побјеже скоком! Држи га, стара!“

Јадна се бака из сна трже,
збуни је дрека и румен сјај,
па свраку пита што може брже:
„Откуда?! Шта је?! Да није змај?!“

„Крадљивац звијезда у твојој кући! –
повика сврака –
Треба га тући!“

„Погађам ко је! –
бака се сјети,
у дворе корак управи свој –
Крадљивац који с неба лети
нико други, већ унук мој“.
Прилази бака кревету тајно
и гледа лице злаћано, сјајно,
у плавој коси звјездани прах.

„Куда ли ноге његове језде!
Висине воли, небо и звијезде,
како га није у ноћи страх?
Морам га тући, ту друге није!“
и бака узе сандале сиве,
брезовим путем по њима бије.

„Ви сте за скитњу његову криве!
Зашто носите унука мог
ширином неба звјезданог?!“

Сандале трпе батине многе
и сложено шкрипе:
„Криве су ноге!“
Ноге се буне:
„Крива је глава,
ноћу је будна, а обдан спава!“

Бака се љути.
„Погледај врага!
Зар ова глава, рођена драга?!
Прије ћу за брк Баука вући,
неголи сненог унука тући.
Измлатићу га, ал други пут“ . –
То рече бака и баци прут...

Разумем шта читам

Како изгледа дворац у коме живе Месец и његова бака? Ко је главни лик у песми? Бака је љута и забринута јер Месец ноћу лута. Шта Месец ради ноћу? Како се Месец враћа кући? Како сврака дочекује Месеца? Како се бака љути на свог унука Месеца?

У песничкој радионици

Којим чулима доживљаваш песму? Чије особине има Месец? На кога личи Месечева бака? У чему се разликује Месец из приче *Дечак и Месец* и Месец из ове песме? Наведи стихове који су те насмејали. Пронађи персонификацију. Обележи монолог.

У стварном животу

Замисли да си Месец. Кома би ноћу светлила/светлио? С ким би волела/волео да разговараш испут? Куда би ишла/ишао? Састави причу користећи дијалог.

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ ЗМАЈ
ЦИГАНИН ХВАЛИ СВОГА КОЊА

Гледаш, је ли, мога коња,
Господару стари?
Не знаш је ли коњ ил' птица
Ластавица?
Скидај наочари,
Не можеш се нагледати,
Већ хајде, пазари!

Ти још питаш за Путаља
Да ли ваља?
Немај бриге!
Да не ваља, не би био
Он код Циге.
Не можеш га у царевој
Наћи штали,
Само Цига што не уме да га хвали.

Да га поспе сувим златом,
Ко не штеди,
Још и онда један дукат
Више вреди.

Ако имаш, једе сено,
Зоб и сламу,
Ако немаш, он не иште,
Не треба му.

Немој да му гледаш зубе,
Мој голубе,
Ни ја му их нисам гледо;
Немој ни ти,
Тај не може остарити.

– Што га дуже тераш, куме,
Све је млађи,
Па де сад му
Пара нађи!

А што питаш хоће л' моћи
Какав јендек да прескочи?
Јендек, јендек – какав јендек!
Тај се није још родио,
Кој' он није прескочио,
Прескочио га тако лако
Као да је пиле неко,
И то уздуж, не попречно.

Ја га јашем без седла,
Седласта му леђа,
– За пасош га не питај,
Јер то њега вређа.
Иди, куме, иди, иди,
Још ме питаш како види;
То је да се приповеда;
Види остраг ко и спреда,
Види ноћу ко на дану,
А на дану ко у ноћи,
Такве су му очи.

А што питаш, мој пријане,
Има л' мане
Та зато га и продајем,
Мој пријане,
Јербо нема мане,
Такви коњи нису за нас,
За Цигане.

А брзина, каква му је?
Малко ј' бржи од олује,
Сад ћеш чути,
Казаћу ти:
Једном сам се из Ердута
Враћо с пута.
Мада нас је пљусак вијо,
Он се није уморио.
Муња севне, а он рже,
Пљусак брзо, а он брже;
Пљусак пизман на мог ата,
Па га хвата,
А Путаљ га преко гледа,
Па се не да.
Пљусак лети да полије,
– Тек што није!
Кад стигосмо под шатора,
У цигански дворац леп,
На мом коњу све је суво,
Покисо му само
– Реп.

Разумем шта читам

Коме се обраћа Циганин? Како назива саговорника у песми?
Које врлине коња Циганин истиче? Да ли су оне стварне?
Циганин претерује док хвали свога коња. Зашто то чини?
С ким пореди коња? Зашто Циганин продаје коња?

У песничкој радионици

Шта те је у песми насмејало? Цела песма је монолог Циганина. Зашто његов саговорник не проговара? Какав је ритам песме? Колико песничких слика има песма? Пронађи риму у тексту и наглас прочитај који се слогови гласовно подударују на крају стихова.

У стварном животу

Осмислите представу у којој ће неколико ученика одглумити продавца у продавници малих кућних животиња (рибица, папагаја, корњача, хрчака...)

РОМСКЕ ЗАГОНЕТКЕ

Једна баба с неба пала,
на рамену јој дванаест торби:
три пуне сомуна, три трешања,
три до врха житом пуне, а остале месом.
Кад с нама све то поједе, отићи ће опет на небо.
Шта је то?

(Годна месецца доба и ипесем 'енићој)

Сива, бескрајно дуга платна
широм земље разапета—
Одговори ми шта је то?

(ијевлџ)

Сазнај више ПРИЧА О КОЊУ

Коњи су у нашим епским песмама веома важни. Као и њихови јахачи, они имају чудесна, натприродна својства: брзи су као птице, проричу будућност, штите свог господара и по цену властитог живота, умеју да говоре. Неки од њих могу да лете. Најпознатији је Марков Шарац, с којим овај јунак често разговара. Шарац пије вино заједно са господаром и у песми се каже:

коњ му није коњи какви но су,
него шарен, кано и говече.
Јунак није какви су јунаци...

И код других народа коњи су врло цењени. Познат је и коњ Александра Великог Букефал. Био је неукротив и само је свом господару допуштао да га узјаше. Бојао се своје сенке и јурио је једино у сусрет сунцу.

И у другим уметностима коњи су инспирација. Тако савремени сликар Јанош Месарош, који је насликао 1000 слика на којима се налазе коњи, каже: „Моја слика не треба да се објашњава. Нема ту много теорије. На њој је коњ из моје руке и моје душе. И готово. Све се види. Шта ту ја имам да објашњавам. Увек ћу сликати коње. Они су део мене. Ваљда, нешто што из мене стално излази. Знам то по немирима када ме обузму, нарочито када се спремам да радим. Јер без коња, код мене нема слике“.

РАДИВОЈ БОГИЧЕВИЋ У ТРКУ ЗА ЈЕЛЕНОМ

– одломак –

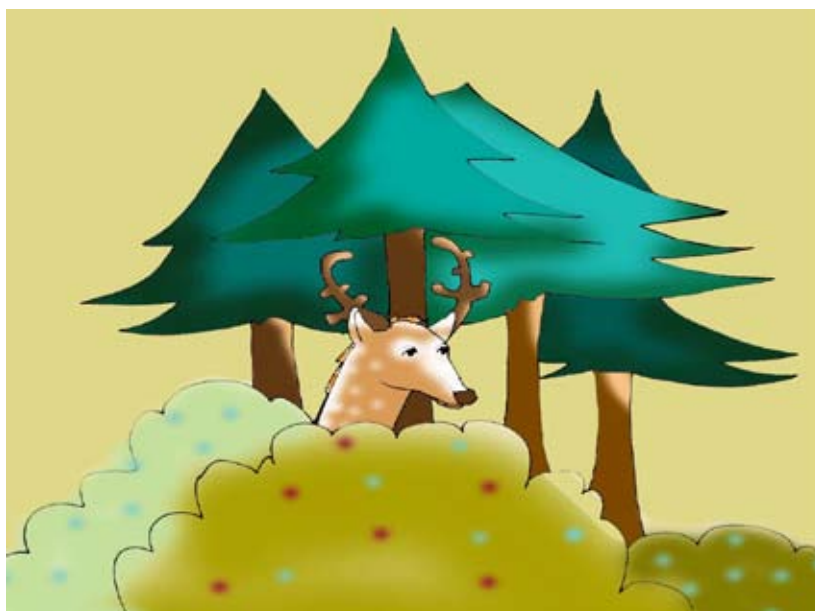
А на вратима штале, испруженог врата и огромним роговима положеним на леђа, стајао је и њушио унутра, јелен – капиталац!

Не знам како сам се ослободио Прокиног пешкира, не сећам се шта су мајка и он довикивали за мном, ни како сам стигао до штале, узјахао Алку на голо, како сам је у трку зауздао уларом, знам само да сам се, кроз башту и шљивик, у трен ока нашао јелену за петама.

Угледавши ме, он је из лаганог галопа намах прешао у трк. Али када сам, притежући улар, тихо наредио Алки да се смири и успори, успорио је и он. Онда је закренуо главу у страну и загледао се у мене озбиљно и строго, као да ми ставља до знања да он нема ништа против да га пратим и посматрам, али не и да му се сувише приближавам, на шта сам замало климнуо главом.

Затим је наставио да граби лаганим, равномерним скоковима, једва приметно померајући главу лево – десно и мотрећи на мене час једним час другим оком, као да проверава јесам ли га добро разумео.

Са петнаестак метара растојања могао сам да му уочим сваку длаку. Да, то је он, стварнији од овог предвечерја, а опет чудесно невероватан и незамислив овде у овом питомом сеоском окружењу.

Јелен промиче кроз густиш воћака као сенка, док се ја сагињем избегавајући ниске гране. Без оглавине и кајаса, без седла и узенгија, приљубљен уз Алку као пијавица, одолевам неочекиваним трзајима њеног тела, хватам немогућу равнотежу, како би ми руке, ма шта се дешавало, остале на своме месту, са брижљиво дозирањем затегнутим уларом, на који Алка реагује тако спремно као да унапред прозире моје намере. При наглим променама правца претерано се нагне, па ми се учини да ћу лактом додирнути земљу. Плотове и ограде прескачем нехајно, као узгредне и безначајне запреке, док су јој уши стално ушиљено уперене према јелену, чије покрете, као опчињена, несвесно опонаша.

А он граби тако самоуверено, складно и непогрешиво, као да је овуда прошао безброј пута, да је то њему добро знана, давно утрта стаза, те се пред њим као пред каквим чудотворцем из бајке, гране дрвећа саме размичу, плотови сагињу а купе кукурузовине, пластови сена и камаре сламе усрдно склањају у страну.

Прелећем канал, друм, други канал и са стазе, преко ниског плота ускачем у авлију Пере Вактера. Јелен се већ налазио на врху баште. Опет сам га сустигао и подесио прећутно договорено растојање. Али по немуштим, а опет речитим знацима, разабрах да он више не мари за мене и то ме погоди.

Зауостављам Алку наред пруге. Јелен се не осврће, али наћуљеним ушима као да изненађено ослушкује насталу тишину без Алкиног топота за собом. Приближивши се шуми пређе у опрезан, лагани кас, неповерљиво загледио у растиње пред собом. Онда се осврну обазриво, па урони у таму шуме, а за њим се покровитељски склопи начас размакнуто шипражје.

Разумем шта читам

Ко је главни лик приче? Какав је однос дечака према коњу? Зашто дечак прати јелена? Како дечак доживљава сусрет с јеленом? Како се јелен понаша док га дечак јури на коњу?

У песничкој радионици

Који део приче је за тебе најузбудљивији? Објасни зашто. Обележи у тексту: увод, заплет и расплет приче. Којој врсти текста припада: описном или приповедачком? Објасни зашто тако мислиш.

У стварном животу

Зашто људи лове животиње? Које животињске врсте су угрожене? Шта би ти урадио/урадила да их сачуваш?

BRANISLAV CRNČEVIĆ
BOSNOGI I NEBO

1

Celo proleće i leto išao je bos, duboko ujesen išao je bos, tek krajem jeseni oblačio je ogromne cipele koje bi i mnogom odraslom bile velike. Otuda valjda i dobi nadimak Bosonogi.

Godinama pokušavam da se setim njegovog imena, pa ništa. Nestalo je njegovo ime pod naslagom dana koji su napadali po meni, bratu i njemu, po svim stvarima i ljudima, od onog dana kad sam ga poslednji put video.

Ostao je samo nadimak Bosonogi. Pa neka, i to je dovoljno za priču.

2

Bratu i meni činilo se da bez Bosonogog svet uopšte ne bi bio zanimljiv, jer on je mogao sve i znao je sve, a bio je najjači dečak ne samo u našoj ulici nego i u ulici koja je sekla našu. Odrasli ga nisu baš mnogo voleli. Govorili su da kvari decu, da družeći se s njim deca postaju nevaspitana, da od njega uče mnoge čudne i rogobatne reči. Možda baš zato što su odrasli bili protiv njega, ne beše deteta koje ga nije obožavalo. Bilo je dovoljno da prođe ulicom i zazviždi, onako čudesno kako je to samo on umeo, pa da strmoglavce izjurimo napolje.

3 Jednom ga tri dana nije bilo. Brat i ja smo se prosto razboleli od tuge, trebalo je da, za nekoliko dana, krenemo sa roditeljima na more, a Bosonogog nigde. Uplašili smo se da ga pre polaska nećemo videti. On se, ipak, pojavio. Bio je prašnjav i izgreban, što je samo povećavalo našu radoznalost.

– Gde si? – upitao ga je brat ushićeno – mi se spremamo na more, a tebe nema.

– Ne vredi, deco, da idete na more. Zapalio sam ga.

– Kako zapalio! – zaprepastio se brat – Kako si ga zapalio?

– Tako. Nije mi se svidelo pa sam ga zapalio.

– Kako? – čudio sam se ja.

– Lepo. Polio sam ga bezinom, nasuo sam pedeset kanti bezina. I, eto, tako, zapalio sam šibicu. Pššš. I gotovo!

– I dalje?

– Dalje ništa. Ostala je samo rupa.

– Kao kuća? – pitao sam ja.

– Kao pet kuća!? – popravljao me je brat.

– Kao hiljadu i pet kuća! – rekao je Bosonogi prezrivo.

4 Popodne, iako je do polaska bilo još nekoliko dana, majka je stavljala poneku stvar u kofer pripremajući se za more. Brat i ja smo se krišom smejali: ala će se iznenaditi kad stignemo na more, a ono nigde mora, samo rupa!

Razmišljali smo da li da im kažemo da je Bosonogi zapalio more i da ne putujemo, ali je i njega i mene interesovalo kolika je rupa, pa smo se dogovorili da ćutimo.

5 Bosonogi je i te kako znao da nas iznenadi. Uveče je zviznuo prodorno i brat i ja smo istrčali napolje.

– Deco, da li znate – pitao nas je – da drveće noću ne ostaje na istom mestu, drveće ustaje i šeta, a tek pred zoru se svako drvo vrati na svoje mesto.

– Lažeš – rekao je brat šireći oči od neverice.

– A vi ostanite celu noć budni pa pogledajte – rekao je Bosonogi uvređeno.

Do pola noći izdržali smo zajedno na prozoru. Dud u našem dvorištu nije se ni pomerio. Dogovorili smo se da, pošto nam se prispavalo, pazimo na smenu. Svaki čas smo budili jedan drugog. Dočekali smo zoru neispavani, a dud se nije pomerio.

– Slagao si nas, celu noć smo gledali, a drvo se nije pomaklo.

– Slagao si nas – rekao sam i ja uvređeno.

– Koje ste drvo gledali?

– Dud. Naš dud – rekao je brat.

6 Bosonogi je prišao dudu i zarezao ga malo nožem. Gledali smo zaprepašćeno. Šta će s tim? Rekao je naglašavajući svaku reč:

– Vaš dud je bolestan. On se ne kreće. Ima još samo četiri drveta u gradu koja se ne kreću. Bolest, eto, to je to!

Rekao nam je još i da će se naš dud jednoga dana srušiti. Toliko je bolestan. Brat i ja smo ga od toga dana jednako obilazili, strahujući da se ne sruči na nas.

7

Sasvim zaboravljajući na dud, Bosonogi nam je rekao:

– Poljubio sam nebo.

– E, to lažeš. Sve ti verujem, ali, to lažeš! – rekao je brat.

– Nisi ga mogao dohvatiti usnama! – sumnjičio sam ga.

– A ja ga usnama nisam ni dohvatio. Popeo sam se na jedno brdo i štapom dohvatio nebo. Zatim sam poljubio štap, a to je isto kao da sam poljubio nebo. To nas je pokolebalo. Bosonogi nam je ponudio da, ako ne verujemo, krenemo s njim na to brdo. Bili smo oduševljeni. Kada? Odmah ujutro. Na rastanku nam je rekao da ponese mo užitinu.

– Ja volim pekmez – rekao je.

8

Uzeli smo celu teglu pekmeza i stavili je u očevu torbu. I veknu hleba. I kuhinjski nož. Probudili smo se vrlo rano i čekali ga. Kucnuo je na prozor oprezno da ne bi probudio starije. Iskočili smo kroz prozor na ulicu i krenuli. Tek što smo izašli iz grada, zatražio je hleba i pekmeza. Doručkovali smo i krenuli dalje. Popeli smo se na jedno brdo. Bosonogi je rekao da je to nisko brdo i da on sa njega nije poljubio nebo. Pešačili smo sve dalje i dalje. Ja sam bio umoran, a Bosonogi je rekao da će on i brat, ako ja cmizdrim, nastaviti dalje sami. To me je uplašilo i ja sam rekao da nikako nisam umoran. Popeli smo se na nekoliko brda, ali nijedno nije bilo ono brdo. Pošto smo, da ne bismo zalutali, najčešće išli drumom, uveče nas je stigao otac. Rekao je da neće da nas bije, ni Bosonogog, i vratio nas je svu trojicu u grad. Mama je plakala:

– Kazala sam da se ne druže sa Bosonogim.

9

Ujutru se Bosonogi prikrao našem prozoru samo na toliko da nam kaže:

– Zamislite, deco, odmah iza onog brda ispred koga su nas stigli bilo je ono brdo, ono na kome sam poljubio nebo!

– Ih, šteta! – rekao je brat razočarano.

10

Popodne smo krenuli na more. Bilo je na svome mestu. Pomislio sam da nas je Bosonogi slagao i da nije zapalio more. Ali brat je mislio drugačije.

– Pitaćemo oca – rekao je – meni se čini da ima nekoliko mora.

– Tata, da li ima više mora ili samo jedno?

– Ima mnog mora, a ne samo jedno – rekao je otac.

– Eto, vidiš! Bosonogi je zapalio jedno more, to nije ovo, on je zapalio neko drugo more.

Poverenje u Bosonogog je opet bilo uspostavljeno i mi smo, pri

kraju letovanja, jedva čekali da odemo kući i da krenemo s njim da poljubimo nebo.

Bosonogi je, međutim, otišao u neki drugi grad, tako da nikad nismo proverili da li nas je onda slagao.

Razumem šta čitam

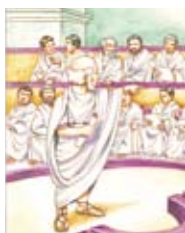
Šta je tema ove priče? Ko je glavni lik u priči? Zašto su deca volela Bosonogog? Šta im je on pričao? Zašto roditelji nisu voleli Bosonogog?

U pesničkoj radionici

Koje su karakterne osobine Bosonogog? Zašto su dečaci sve verovali Bosonogom? Šta misliš o dečaku:

- voli da se hvali
- lažljiv je
- duhovit je
- maštovit je?

Образложи свој одговор. Шта те у овој причи подсећа на бајку?

U stvarnom životu

Ispričaj priču kao da si ti Bosonogi.

Сазнај више

ПРИЧА О БЕСЕДНИКУ

Важно је шта говоримо, али и како говоримо. „Речитост је мудрост која говори“, каже једна латинска изрека. Беседништво је уметност доброг (лепог) казивања, уметност убеђивања.

Некада се веома много пазило на стил говора. Одржавала су такмичења у говорништву. Па и у наше време, сваке године, 27. јануара, на Дан светог Саве, на Правном факултету у Београду, одржава такво такмичење на коме учествују студенти.

Некада давно, у старој Грчкој, најпознатији беседник био је Демостен. Као дете био је слабашан, мршав и болешљив, те му је мајка чак забрањивала телесне вежбе. Вршњацима је служио за подсмех. Био је слабог гласа, а уз то са маном при изговарању слова „р“. Слабашан глас је ојачао говорећи гласно стихове на морској обали, у настојању да надјача хук таласа, попут галаме у скупштини. Рецитовао је трчећи узбрдо, покушавајући да што више стихова изговори из једног даха, како би ојачао плућа за дуге исказе. Са шљунком под језиком понављао је безброј пута један стих из *Одисеје* у коме се често јавља слово „р“. Саградио је подземну собу за вежбање говора, да би могао гласно да вежба. Шишао је само једну страну главе „да би себи, ма колико га срце вукло, онемогућио излазак“. Упорно је радио и на личном образовању, свестан да без тога нема доброг беседника.

МИРОСЛАВ АНТИЋ
ЈУНАЧКА ПЕСМА

Познајем једног капетана.
Брада му дуга скоро до југа.
Опловио је пола света.
Опловио је сто океана
и многобројна мора друга,
и многобројна мора трећа,
и многобројна мора пета.

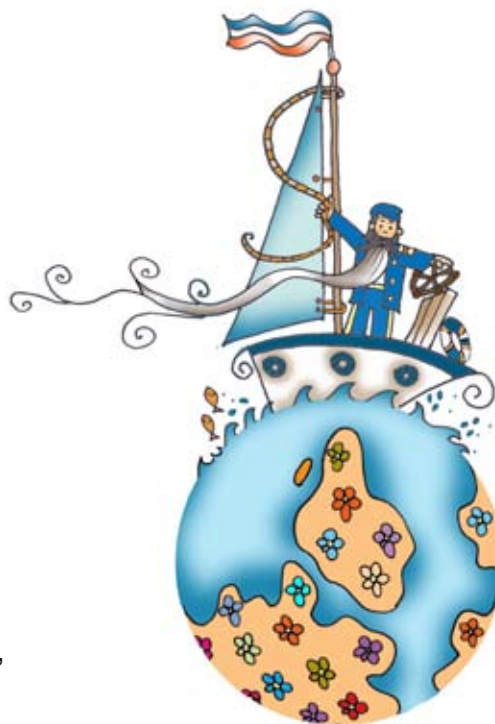
Тај је капетан страшно јак.
На леђа може да дигне џак.
Којешта – џак!
Бар два–три џака
и уврх тога још седам ђака
и пет морнара, јаких момака.

Па кад све то лепо на леђа стави,
он се овако важан прави:
прошета,
рецимо,
читавом луком
и сруши кућу левом руком.
Испије млека осам ока
и шест буради вишњевог сока,
па тако пијан све успут газе
и около се на децу плази.

* * *

Знам и тог трећег капетана.
Глас му је јачи од урагана.
Брада дуга даље од југа
и око земље још два–три круга.

Тек тај је страшан!
Тек тај је јак!
Слободно шета кад је мрак.
Не плаши се хладне воде.
Не плаши се ниједног миша.
У берберницу без маме оде
и нешто певуши док се шиша.

Мислим да никад прст не сиса.
Уме, ал' неће да се бије.
Тај се не боји земљописа,
рачуна,
цртања,
историје...

Пред учитељем мирно стоји.
Зна до милион брзо да броји.
Ничег се, кажем,
тај не боји.

Лако је њему,
лако је њему
да буде такав јунак у свему.
Лако је њему да суче брк,
лако је њему да буде јак,
кад је искусни морски вук,
а не обичан размажен ђак.

Разумем шта читам

Зашто се песма зове Јуначка песма? О којим јунацима је реч? Кога представља први капетан? Које су његове особине? Кога представља трећи капетан? Наведи његове особине.

У песничкој радионици

Кога представља први, а кога трећи капетан? Како се доказују капетани? Особине ког капетана ти се више допадају? Образложи зашто. Протумачи шта значи „морски вук“? Који капетан се више допада песнику? На основу чега то закључујеш? Спој капетане с њиховим особинама:

	прави се важан	
	вредан	
	размажен	
Први капетан	лепо васпитан	Трећи капетан
	хвалисав	
	скроман	
	храбар	

Које су сличности између школе и брода? Подвуци риму у песми. Колико детаља има у другој строфи? Напиши тему и поруку песме.

У стварном животу

Како се понашаш према дечаку који личи на првог капетана, а како према дечаку који те подсећа на трећег капетана? У читанци није наведен део песме у коме се говори о другом капетану. Напиши састав о дечаку чије се особине разликују и од првог и од трећег капетана.

РАЈДАРД КИПЛИНГ
КЊИГА О ЦУНГЛИ

– одломак из романа –

Мали шамноуши дечак Могли изгубио се у џунгли. Ограсио је са вучићима и својим дружим пријатељима и заштитницима: храбрим вођом чојора Акелом, мудрим законодавцем чојора медведом Балуом, верним панџером Баџиром и снажним пилићом Каа. Сви они говоре, шале се или мударују, инаше, савешују, међусобно помажу.

„Баш не уме да се понаша овај људски народ“, помисли Могли. „Тако би се понашали само сиви мајмуни!“ Он пркосно баца своју дугу косу и намрштено погледа у гомилу.

– Чег се бојите? – рече свештеник. – Погледајте му ожиљке на рукама и ногама. То су уједи вука. То је једно вучје дете које је побегло из џунгле, и ништа више.

При игри млади вуци би неки пут загризли јаче него што су хтели, и тако су Моглију руке и ноге заиста биле прекривене белим ожиљцима. Али њему никад не би пало на памет да те нежности назове „уједима“, јер он је сасвим добро знао шта је прави ујед.

– Аре! Аре! – узвикнуше две-три жене. – Изуједан од вукова! Јадно дете! Леп дечак. Очи су му као жеравице. Стварно, Месуа, не личи ли он на твог сина кога је однео тигар?

– Дајте да видим! – рече једна жена с тешким бакарним гривнама око руку и ногу.

Она заклони очи рукама и пажљиво посматраше Моглија.

– О није! Овај је много тањи; али заиста много личи на мог сина.

Свештеник је био мудар човек и знао је да је Месуа жена најбогатијег сељака у селу. Зато се загледа у небо и изговори свечаним гласом:

– Што је џунгла узела, то је џунгла вратила. Узми дете у своју кућу, сестро, и не заборави да поштујеш свештеника, који тако дубоко познаје животе људи.

„Тако ми бика којим сам откупљен“, помисли Могли, „ово брбљање и

загледање потпуно ми личи на примање у чопор. Шта ћу – ако сам човек, морам то и да будем!“...

„Шта ми вреди што сам човек кад не разумем говор људи?“ мислио је у себи. „Ја сам овде тако глуп и нем као што би то међу нама у џунгли био човек. Морам да научим њихов језик!“

Није узалуд учио да подражава дозивање јелена и гроктање малих дивљих свиња. Чим би Месуа изговорила коју реч, Могли би је готово без погрешке поновио, и још пре него се спустило вече, он је знао имена многих предмета у колиби.

Када је дошло време спавању, искрснула је једна нова тешкоћа, јер Могли се ничим није дао приволети да спава у колиби, која је сувише личила на клопку за пантере, и кад су затворили врата, он је изашао кроз прозор.

– Остави му на вољу, – рече Месуин муж. – Помисли, он свакако још никада није спавао у кревету. Ако нам је заиста послат наместо нашег сина, неће нам побећи.

И тако се Могли испружио у чистој високој трави на ивици пољане. Но, тек што је склопио очи, осети на бради нежно гуркање меке сиве њушке.

– Пу! – мумлао је Сивобрат, најстарији син мајке Вучице, – то ми је лепа награда за оних двадесет миља које сам тебе ради претрчао! Већ потпуно мирише као човек, на дим и говеда. Пробуди се, мали брате, доносим ти новости.

– Јесу ли у џунгли здрави? – упита Могли загрливши га.

– Сви, изузев вукова чије си крзно изгорео црвеним цветом. Сад чуј. Шир Кан је отишао да лови по удаљеним ловиштима док му се не поправи крзно, које му је доста нагрђено. Али се закleo да ће, чим се врати, твоје кости бацити у Ваингунгу.

– Па то су пала два завета. И ја сам се закleo. Новости су ипак увек добродошле. Врло сам уморан ноћас, врло уморан од свих тих нових ствари, Сивобрате, али ми увек мораш доносити вести.

– А нећеш ли заборавити да си вук? Нећеш ли заборавити на нас зарад људи? – питао је забринуту Сивобрат.

– Никада. Увек ћу те волети, тебе и све у пећини, али такође никад нећу заборавити да сам изгнан из чопора.

– Да, и... да ће те, можда, још из једног чопора изгнати. Људи су само људи, мали брате, а њихово брбљање не вреди више од кркетање жаба у бари. Идући пут када дођем чекаћу те у бамбусовом шипрагу, тамо на ивици пашњака.

После те ноћи Могли три месеца није изашао на капију села; улагао је много труда да научи обичаје и нарав људи. Пре свега, морао је да се навикне да носи мараму око кукова, што му је

било ужасно непријатно; затим је морао да научи значење новца, што уопште није могао да разуме; и шта је орање, чију корист није могао да схвати...

Разумем шта читам

Како изгледа дечак Могли? Шта одрасли мисле ко је он? Зашто Могли не разуме људе? С ким дечак пореди људе? Зашто не може да спава у колиби? Ко му долази у посету? Чији језик дечак зна? Шта Могли мора све да научи?

У песничкој радионици

Како се Могли осећа међу људима? Опиши однос старијих према дечаку. Да може да бира, где би дечак радије живео? Зашто? Пронађи и подвуци дијалог.

У стварном животу

Пробај да нађеш цртани филм *Књиџа о џунџли* и одгледаш га. Упореди филм и текст. У свесци напиши у чему се разликују.

Сазнај више

ПРИЧА О КЊИЗИ

Да није књига, на шта би личила људска заједница? Још би се налазили у оном дозлабога примитивном добу у каквом смо их затекли пре пет хиљада година. Врста чији су чланови знаменити по томе да брже нешто забораве него што упамте. Да им овде несебично нисмо пружиле помоћ, да нисмо памтиле уместо њих, ови јадници уопште не би имали историју. Све би живо заборавили. За разлику од људи, међутим, ми баш ништа не заборављамо. Оно што једном дознамо, то остаје трајно у нама. Неуклоњиво, осим на силу, тако иначе омиљену у људским пословима. Па ко је, онда, ту надмоћнији? Онај ко кладе ваља, можда? (*Ум царује, снага кладе ваља.*)

Ми смо сада ризница свега онога што је булумента од стотинак милијарди људи, колико их је постојало од како су сишли с дрвета, успела уз грдну муку некако да напабирчи. Ако бисмо икада решиле да им ускратимо приступ томе што су на једвите јаде смислили, морали би да крену сасвим испочетка. А добро се зна колико им је времена било потребно да укроте ватру или изумеју лук и стрелу. О точку већ и да се не говори. Е, сад, свако разборит лако би закључио да је у најбољем интересу људи да не угрожавају књиге.

Зоран Живковић: *Књиџа*

MILOVAN DANOJLIĆ
TREŠNJA U CVETU

Sva uzavrela
i sva bela;
u njoj zuzori
hiljadu pčela.

Zuzore, zuzore
složno, živo;
čitaju neko
drevno štivo.

U miomirisu
cvetnog grmlja
hiljadu pčela
istu reč mrmlija.

Razumem šta čitam

O kom godišnjem dobu pesnik govori? Koja svoja osećanja i raspoloženja iznosi? Pčele imaju važnu ulogu u prirodi. Objasni koju.

U pesničkoj radionici

Često se kaže da je proleće najlepše godišnje doba? Zašto? Kojim čulima doživljavaš pesmu? Kako razumeš reč „uzavrela“? Kako pesnik razume „zuzorenje“ pčela? Podvuci personifikaciju. Seti se pesme *Jesen* Vojislava Ilića. U čemu se ona razlikuje od ove pesme?

U stvarnom životu

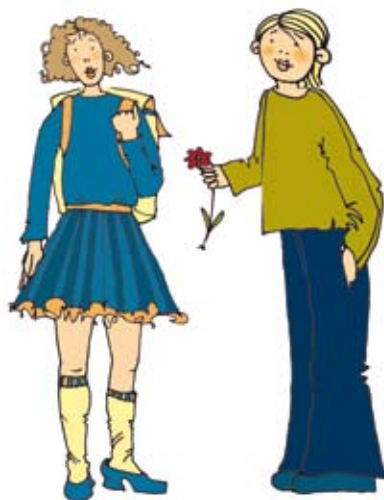
Da si slikar/slikarka kako bi nacrtao/nacrtala prirodu u proleće? Kojim bojama?

МИРОСЛАВ АНТИЋ ПРВА ЉУБАВ

Не питај зато откуд одједном кошава брише.
То можда и није ветар.
То прва љубав уздише.

Не питај откуда кише одједном пљусну јаче.
То можда и није пљусак,
већ неко због љубави плаче
и трепавице му слане
и рукави му слани
као пресољен ручак
и као океани.

Уосталом,
шта вреди о првој љубави и даље да се соли.
Изволи,
сам заволи,
па ако је и теби исто овако – ти кажи,
а ако није исто – онда све ово не важи.

Разумем шта читам

Коме се песник обраћа? С чим песник пореди прву љубав?
Прочитај те стихове.

У песничкој радионици

Зашто љубав изазива сузе? Шта саветује песник читаоцу?
Како разумеш стих: „шта вреди о првој љубави и даље да се соли“? Подвуци риму. Колико детаља има у другој строфи?

У стварном животу

Напиши песму с насловом: Моја прва љубав.

БРАНИСЛАВ НУШИЋ ПРВА ЉУБАВ

- 1 Заљубио сам се у Персу, нашу комшику, јер она ми је била најближа. Перса је била пегава, носила је жуте чарапе и увек су јој биле искривљене штикле на ципелама. Док се нисам заљубио, нисам ни обраћао пажњу на њу, али од часа кад сам се заљубио, изгледала ми је божанствено лепа и довољно ми је било да је видим, ма и издалека, да видим само њене криве штикле, па да се одмах узбудим и похитам јој у сусрет, не бих ли што пре срео осмех на њеноме пегавоме лицу.
- 2 Она је била ћерка професора који нам је предавао рачуницу и који о мени, не знам зашто, није имао тако добро мишљење. Било јој је девет година и учила је трећи разред основне школе. Љубав сам јој исказао на један необично романтичан начин. Једном приликом, када смо се играли жмурке, ми се заједно сакријемо у једно буре, у коме је моја мајка зими киселила купус. Ту, у том бурету, ја сам јој исказао љубав, и због те миле ми успомене, и данас ме још троне кад год прођем крај каквог бурета.
- 3 Једанпут се нађемо после школе и пођемо заједно кући... Том приликом сам је озбиљно запитао:
– Шта мислиш, Персо, хоће ли ми те дати твој отац ако те запросим?
Она поцрвени, обори очи и у забуни преби легиштар на три парчета.
– Не верујем! – одговори ми полугласно.
– А зашто? – запитах је узбуђено и пођоше ми сузе на очи.
– Зато што си код њега рђав ђак!
Заклео сам се да ћу и ноћу и дању учити рачуницу, само да поправим белешку. И учио сам, али зар сам ја могао савладати оно на чему су толико њих сломили своју снагу – зар сам могао измирити љубав и рачуницу? Имајући да бирам измеђ' љубави и рачунице, изабрао сам као лакшу љубав и идућег часа уместо двојке, коју сам дотад имао, добио сам јединицу.
- 4 Идућег четвртка... на подне сачекам Персу пред њеном школом и, пратећи је, признам јој да сад још горе стојим, јер сам добио јединицу из предмета њеног оца. Она болно рече:
– Онда никад нећу бити твоја!
– Ти мораш бити моја, па ако не на овоме, а оно на ономе свету! – узвикнух ја ове речи које сам неколико дана раније чуо на позоришној представи.

– Како то може да буде? – упита она радознало.
– Отроваћемо се, ако пристајеш.
– А како ћемо се отровати?
– Тако – наставих ја одлучније – попићемо отров!
– Добро – одговори она решена – пристајем! А кад?
– Сутра после подне.
– Е, сутра после подне имамо школе – присети се она.
– То јесте – паде и мени на памет. – Не могу ни ја сутра, јер би ми забележили одсуство, а имам их већ двадесет и четири, па би ме могли истерати из школе. Него ако хоћеш у четвртак после подне, онда немамо школе ни ја ни ти.

Она пристаде и споразумесмо се да ја припремим све за тровање.

5

Идућег четвртка после подне ја украдем од куће кутију палидрваца и пођем на уречени састанак са Персом, где ћемо заједно отићи на онај свет.

Састали смо се у нашој башти и сели на траву, а из душе нам се отимао дубоки уздах бола и чежње...

6

Цела се ствар, међутим, свршила овако:

Она је отишла кући и замолила мајку да јој спреми постељу да умре. Том приликом јој је признала да се отровала, односно да је јела дрва са мном. Мајка њена, без икаква обзира на њен положај и њене осећаје, рече:

– Е, кад си могла да једеш дрва у башти, јешћеш их и овде у соби!

Задигла јој је затим сукњицу и почела јој с те стране истеривати оне осећаје који су Перси дубоко у срцу били усађени.

Због тих батина Перса ме је омрзла и тако се свршила моја прва љубав.

Разумем шта читам

У ком лицу је испричана прича? Ко је прича? Како изгледа Перса? Како дечак показује симпатије Перси? Дечак је у једној позоришној представи чуо реченицу којом се изјављује љубав. Како гласи та реченица? Како Перса доживљава прву љубав?

У песничкој радионици

Шта је шаљиво у овој причи? Подвуци дијалоге. Обележи у читанци: увод, заплет и расплет приче. Сваком обележеном делу дај наслов. Према сачињеном плану препричај причу.

У стварном животу

Сигурно си до сада имао/имала неку симпатију. Која осећања си гајио/гајила према тој особи? Како су се твоји родитељи понашали када су сазнали да си заљубљен/заљубљена.

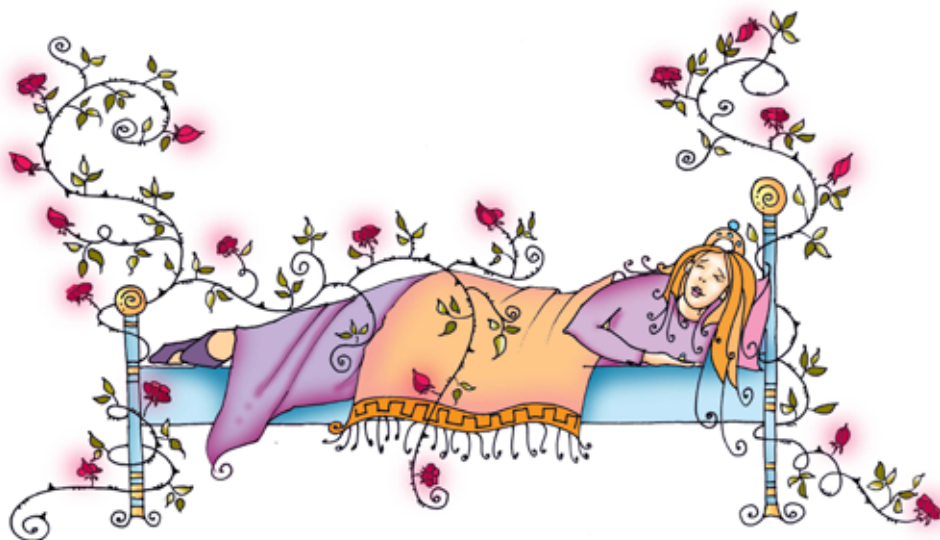
BRAĆA GRIM

TRNOVA RUŽICA

U davno vreme živeli su jedan car i jedna carica koji su svakog dana govorili: „Ah, kada bismo imali dete!“ – a nisu mogli da ga dobiju. No jedanput, dok se carica kupala, jedna žaba izmile iz vode na suvo i reče joj: „Tvoja želja biće ispunjena: pre no što se navrší godina, rodićeš ćerku“.

Što žaba reče, to se i dogodi, i carica rodi jednu devojčicu koja je bila tako lepa da car nije znao šta će od радости, pa priredi veliki pir. Na pir nije pozvao samo svoje rođake, prijatelje i poznanike nego i mudre žene–suđaje, da bi bile prijazne i naklonjene detetu. Njih je u njegovom carstvu bilo trinaest, ali kako je on imao samo dvanaest zlatnih tanjira, to je jedna od njih morala da ostane kod kuće. Učini se velika svetkovina i pre nego što će se pir završiti, suđaje stadoše detetu poklanjati svoje čarobne darove: jedna vrlinu, druga lepotu, treća bogatstvo, i tako redom sve što se može poželeći na zemlji. Tamañ kad njih jedanaest izrekoše svoje, uđe iznenada ona trinaesta. Ona je bila naumila da se osveti zato što nije bila pozvana, pa i ne pozdravivši, čak i ne pogledavši nikoga, glasno uzviknu: „Neka se careva kći u svojoj petnaestoj godini ubode na vreteno i padne mrtva“. I, ne rekavši ni reči više, okrete se i napusti dvoranu. Svi se uplašíše, no tad istupi dvanaesta, koja je još imala da kaže svoju želju. I, kako nije mogla da opovrgne presudu, već samo da je ublaži, ona reče: „Ali to što će snaći carevu ćerku neka ne bude smrt nego stogodišnji dubok san“.

Car, koji je silno želeo da sačuva svoje milo dete od te nesreće, naredi i obznani da se spale sva vretena u njegovom carstvu.

Međutim, na devojci su se ogledali svi darovi mudrih žena, jer je bila tako lepa, čedna, ljubazna i razborita da ju je morao zavoleti svako ko bi je video. I dogodi se da car i carica nisu bili kod kuće baš onog dana kada je ona napunila petnaest godina i tako je ostala sasvim sama u dvorcu. Tumarala je kroz dvorac, razgledala do mile volje sobe i odaje, pa najzad dođe do jedne stare kule. Pope se uz jedne zavojite stepenice i stiže do nekih malenih vrata. U bravi se nalazio zarđao ključ, a kada ga okrete, vrata se otvoriše, i ona ugleda u sobičku neku staricu kako sedi s vretenom i vredno prede lan. „Dobar dan, bakice“, reče careva kći, „šta radiš to?“ „Predem“, reče starica i klimnu glavom. „A šta je to što tako veselo trčkara u krug?“ reče devojka, pa uze vreteno i pokuša da i sama prede. Ali tek što dodirnu vreteno, kad se mađijska kletva ispuni i ona se ubode u prst.

Istog trenutka kad je osetila bol, ona leže u krevet koji se tu nalazio i pade u dubok san. A taj san se proširi na ceo dvorac: car i carica, koji su se baš bili vratili i stupili u dvoranu, počеше da tonu u san, a s njima i cela dvorska svita. Onda pospaše i konji u štali, psi u dvorištu, golubovi na krovu, muve na zidu, čak i vatra koja je plamsala na ognjištu, čak se i ona utiša i zaspala. I vetar se smiri, pa se na drveću pod dvorcem nije više pomerao nijedan listić.

Oko dvorca počе rasti trnova ograda, koja je svake godine postajala sve viša, dok najzad nije obavila ceo dvorac pa ga prerasla, te se uopšte nije mogao videti, čak ni zastava na njegovom krovu. Međutim, zemljom je kružila priča o lepoj usnuljoj Trnovoj Ružici, jer tako prozvaše carevu ćerku, pa su s vremena na vreme dolazili carevići i pokušavali da kroz živu ogradu prodru u dvorac. Ali to im nije polazilo za rukom, jer ih je trnje zadržavalo, kao da je imalo ruke, i mladići su ostajali da vise na njemu, nisu se mogli osloboditi i umirali su na žalostan način.

Posle mnogo, mnogo godina opet dođe jedan carević u tu zemlju i ču od nekog starca priču o trnovoj ogradi iza koje se nalazi jedan dvorac u kome stotinu godina spava lepa careva kći, nazvana Trnova Ružica, a s njom spavaju i car i carica i svi dvorani. A i od dede je slušao da su već mnogi carevići dolazili i pokušavali da prođu kroz živu ogradu, ali da su ostali da vise na njoj i da su svi umirali na žalostan način. Tada mladić reče: „Ja se ne bojim, odoh tamo da vidim lepu Trnovu Ružicu“. I ma koliko ga je dobri otac odvrćao od toga, on ne posluša njegov savet.

Međutim, baš se toga dana navršilo onih sto godina i došao je čas da se Trnova Ružica probudi. Kad se carević približio trnovoj ogradi, on ugleda lepo i krupno cveće koje se razmače samo od sebe da bi ga neozleđenog propustilo, a onda se opet sastavi u živicu. U dvorskoj avliji on vide konje i šarene kerove kako leže i spavaju, a na

krovu su sedeli golubovi glava uvučenih u krila. Kad je stupio u kuću, tamo su spavale muve na zidu, u kuhinji je kuvar još držao ruku kao da hoće da ščepa momka, a kuvarica je sedela pred crnim petlom kojeg je trebalo očerupati. On pođe dalje i vide u dvorani celu dvorsku pratnju gde leži i spava, a gore kraj prestola ležali su car i carica. On onda pođe još dalje, a sve je bilo tako mirno da je čovek mogao da čuje svoje disanje. Najzad stiže do kule i otvori vrata sobička u kome je spavala Trnova Ružica. Ležala je tu i bila tako lepa da nije mogao da odvoji oči od nje, pa se saže i poljubi je. Kako je on dotače usnama, tako Trnova Ružica otvori oči, probudi se i milo ga pogleda. Onda njih dvoje siđoše. A dole se probudiše car i carica i cela dvorska pratnja, pa se stadoše gledati razrogačivši oči. I konji u dvorištu ustadoše i stresošu se; kerovi skočiše i počesu da mašu repovima; golubovi na krovu izvukoše glavice ispod krila, obazreše se i poleteše u polje; muve na zidovima produžiše da mile; vatra u kuhinji se podiže, zaplamsa i nastavi da kuva jelo, pečenje opet poču da cvrči; kuvar ošamari momka da je zajaukao na sav glas; i kuvarica očerupa petla.

A potom se bogato i sjajno proslavi venčanje carevića i Trnove Ružice, i oni su živeli srećno i zadovoljno celog života.

Razumem šta čitam

Koja je tema bajke? Navedi likove koji učestvuju u radnji. Razmisli o postupcima likova. Koji likovi su dobri, a koji zli? U čiju čast car priređuje gozbu? Zašto je izostavio trinaestu mudru ženu?

U pesničkoj radionici

Koja narodna verovanja su u vezi s brojem 13? Navedi šta je fantastično u ovoj bajci. Podvuci u tekstu rečenice koje opisuju:

- izgled Trnove Ružice
- njene karakterne osobine.

Pročitaj delove priče koji su za tebe najlepší. Objasni zašto si te odlomke izabrala/izabrao. Navedi koje si bajke čitala/čitao. Šta je zajedničko svim bajkama?

Koje od tih karakteristika uočavaš u ovoj bajci?

U stvarnom životu

Nacrtajte likove i napravite lutke (na kratkim štapovima, varjačama i sl.). Izvedite u odeljenju lutkarsku predstavu.

ЗОРИЦА СИМОВИЋ ТРНОРУЖИЦА СЕ БУДИ

Лица:
ТРНОРУЖИЦА
ПРИНЦ

(ТРНОРУЖИЦА спава на лежају.
Долази ПРИНЦ са букетом ружа, вади трње из одеће, баца
гранчице...)
Ко је рекао да се руже саме размичу? ...Види ово!... Сав сам
изгребан!... Аааааа?! Ево је! Више успавана, а мање лепотица!
Шта оно беше треба да урадим?
Да је повучем за косу?... Не.
Да је помилујем овом бодљикавом граном?...
Шта сада треба да урадим?
Да је пољубим?
А, не! То не могу. Зашто? Зато што се стидим!
Али, она, изгледа неће другачије да се пробуди!
Добро, пољубићу је, али ви зажмурите!
(Заклони се огртачем и пољуби ТРНОРУЖИЦУ.)

ТРНОРУЖИЦА: Ко је то? зашто ме будиш?

ПРИНЦ: То сам ја, твој принц!

ТРНОРУЖИЦА: Одкуд ја знам да си баш ти мој принц?

ПРИНЦ: Само ја имам кључић од твога срца!

ТРНОРУЖИЦА: Покажи га!

ПРИНЦ: Он се налази у овој песми.... (Пева) Трноружица си тииниииии,
твој љубљени сам јааааа, нека знају сада свииниии, тра–ла–ла–ла–ла!

ТРНОРУЖИЦА: Од тога ми се још више спава!

ПРИНЦ: Јеси ли увек тако незгодна кад се будиш?

ТРНОРУЖИЦА: Слушај ти! Ја тебе уопште не познајем! И ко те уопште
пустио у моју собу?! Сем тога, зар не видиш да спавам?

ПРИНЦ: Устај, ленштино! Спаваш већ сто година!

ТРНОРУЖИЦА: Ако ми се прохте, спаваћу још сто! Да нећеш, можда, ти да ми забраниш?

ПРИНЦ: И ти да будеш моја жена?

ТРНОРУЖИЦА: Ко каже да ћу да будем твоја жена?

ПРИНЦ: На жалост, изгледа да си ми суђена.

ТРНОРУЖИЦА: Кад бих била слуђена.

ПРИНЦ: Али ја сам те већ пољубио!

ТРНОРУЖИЦА (скочи као опарена): Шта?! То си учинио? Да ли је то неко видео?

ПРИНЦ: Само твоји дворани, родитељи, стражари, баштовани

ТРНОРУЖИЦА: И сад морам да се удам за тебе?!

ПРИНЦ: Не мораш. Али те нико други неће хтети!

ТРНОРУЖИЦА: Јеси ли ти баш сигуран у то?

ПРИНЦ: Јесам. Јер знам крај бајке.

ТРНОРУЖИЦА: Знаш крај бајке?

ПРИНЦ: Знам.

ТРНОРУЖИЦА: А знаш ли где су врата?... Сад ћу да ти покажем!

(На путу до врата, ПРИНЦ клекне, стави јој прстен на руку, утрапи јој букет ружа у руке и поведе свечано.)

ПРИНЦ: Хајдемо! Кочије су упрегнуте! Свештеник чека!

ТРНОРУЖИЦА (одлазећи): Ал' сам се усрећилааааа!

Разумем шта читам

Ко су главни ликови овог драмског одломка?
О чему разговарају?

У песничкој радионици

Погледај у Ковчежићу шта је драма. По чему је овај одломак драмско дело? Шта те је насмејало у тексту?

У стварном животу

Одглуми с другом/другарицом одломак пред одељењем.

Сазнај више

ПРИЧА О ПОЗОРИШТУ

Прве наше позоришне представе, почетком 18. века, приређивали су ђаци и наставници. (Године 1734, 26. јуна изведена је „Траедокомедија“ Мануила Козачинског). Били су то, углавном религиозни комади који су извођени о већим празницима.

Отац српског позоришта био је Јоаким Вујић, који је основао Књажеско–србски театар у Крагујевцу 1835. године. Позориште у Крагујевцу основано је уз помоћ кнеза Милоша и играло је представе када је он био у Крагујевцу. У публици су обично били кнез, чланови његове породице, народне старешине и позвани гости.

Прво позориште у Београду, познато као Театар на Ђумруку, основано је 1841. године. Публика је волела комаде са занимљивом причом, комедије или представе из националне историје. Прво српско професионално национално позориште јесте Српско национално позориште из Новог Сада. Основано је 28. јула 1861. године. Народно позориште у Београду основано је 1868. године. Прва представа у Народном позоришту у Београду, у октобру 1869. године, оставила је снажан утисак на публику, нарочито када је глумац, обучен као кнез Михаило прешао на коњу преко позорнице.

ДРАГАН ЛУКИЋ ДРУГ ДРУГУ

Ко има друга, има све –
и пријатеља, и помоћ у свакој прилици,
и адресу за писма, и гитару за песму,
и још десет прстију када је мало својих десет,
и уво за тајну, и уво за жељу,
и још једне очи, и још једну памет.

Другарство није птица,
– птица одлети.
Другарство није бели зец,
– зец је плашљив.

Другарство није пахуљица,
– пахуљица је лепа, али се истопи.
Другарство није злато,
– злато се купује.
Другарство није шапутање,
– шапутање се претвори у јединицу.

Другарство је као храброст војничка,
као часна реч,
као стално сећање на друга.

Два друга и лопта су утакмица на мале главе.
Два друга у клупи јесу кућа у разреду. Кад два друга поделе
ужину, то личи на свечани ручак.
Друг зна да сабира – али за двојицу.
Једна јабука и још једна јабука су – по једна јабука за два друга!
Друг зна да дели.
Кад се једна јабука подели на два друга, добијамо по један
румени образ
јабуке за два друга.

Друг не живи сам, издвојен.
Две ноге и лопта нису довољни за игру.
У школској клупи не седи само један ученик.
Ужина није лепа када се једе кришом, без друштва.
Да би неко био друг, потребно је да нађе још једног друга.
Друг је само другу друг!

Дечак дечаку!
Девојчица девојчици!
Девојчица дечаку!
Дечак девојчици!

Тражимо себи другове –
једног,
десет,
читав разред другова.

Разумем шта читам

С којим примерима из природе, живота и односа међу људима песник пореди другарство? Зашто је школа највећи извор другарства?

У песничкој радионици

Шта није, а шта јесте другарство? Објасни први стих песме. Шта су за песника вредности живота? Како помажемо другу у невољи? Који стихови показују:

– лепоту другарства

– значај другарства

Колико има песничких слика? Какав је ритам ове песме у односу на ритам песме *Плави зец*? Одабери стих у коме се налази тема песме. Напиши неколико порука песме.

У стварном животу

Шта је за тебе другарство? За кога кажемо да је прави друг? Како се понашају прави другови? Испричај један догађај када је твоје другарство с неким било стављено у искушење.

IZ DEKLARACIJE O DEČJIM PRAVIMA

Dete ima pravo na ljubav i negu.

Dete ima pravo da ide u školu.

Dete ne sme biti primoravano na rad.

Sva su deca jednaka.

Dete ima pravo na zdravstvenu zaštitu.

Dete ne sme biti zlostavljano.

Dete ima pravo na igru.

Dete ima pravo da izrazi svoje mišljenje.

Dete ima pravo na zdravu hranu.

Dete ne sme biti žrtva nasilja i rata.

Dete ima pravo da izabere svoju religiju.

Razumem šta čitam

Koja osnovna prava deteta su navedena? Za koja prava se ti zalažeš, a nisu navedena?

U pesničkoj radionici

Razgovaraj s drugaricom/drugom o pravima deteta. Do sada smo govorili o pravima deteta. Ali, dete ima i OBAVEZE. Navedi neke.

U stvarnom životu

Kako bi ti pomogla/pomogao detetu kome su uskraćena njegova prava? Napiši kako možeš pomoći hendikepiranoj devojčici ili dečaku.

САЊА ЋОСИЋ
ИМАМ И ЈА НЕКА ПРАВА
(сценарио за дечју емисију, РТС)

Епизода НИКО НА ТО НЕМА ПРАВО
(По члану 2 Конвенције УН о правима детета)

Члан 2. Недискриминација
Сва права примењују се на децу без дискриминације.
Државе имају обавезу да штите децу од свих облика
дискриминације и да предузимају позитивне акције у циљу
промоције њихових права./

1. Шпица

2. Уводни део. АНИМАЦИЈА. Мала маскоша, велике
маскоше, ограсли, деца.

Маскота: Да ли знате шта је то „Конвенција о правима детета“:
Друштво одговара одречно.

Анимација: То је документ написан да би свет за сву
децу био добро, лепо, здраво и весело место. У свакој
земљи света она мора бити поштована. Ко жели да
усрећи дете мора да је зна.

3. Јована и Марко су у дневној соби. Јована се игра.
Марко прави сендвиче. Бојан гледа ТВ.

Јована: Бојане, хајде да се играмо.

Бојан: Доћи ће ти Гонца па се играј с њим.

Јована: Е баш си намћор. Нисам ја крива што вас
двојица данас не можете у ту вашу ПиСи играоницу.

Марко: Па и не морамо. Сендвичи су готови. Ионако
је наша екипа увек боља.

4. Марко, Јована и Бојан сегају за сто.

Бојан: А шта ако су моја права угрожена ако ми
мама не да дâ идем сваки дан у играоницу?

Марко: Питаћемо Ану. Ако су нам угрожена права,
онда имамо право да тражимо своје право да идемо тамо
сваки дан.

Јована: И да и мене поведете тамо.

Бојан: Дај, Јована. Тебе не занимају игрице и шта би тамо
радила?

Марко: Понела би њене Барбике. Па била би смешна.

Јована: Е, можда су моја права угрожена ако ми не дате да идем с вама. Е, баш ћу да кажем Ани и Ана ће да каже мами, а мама ће да каже тати и онда ће тата и мама да кажу вама да су ми права угрожена.

*5. Анимација. Маскота прислушкује овај разговор.
Прелистава књижицу Конвенције. Одмахује главом.*

Анимација: Не, не. Овде нису угрожена права. Право на игру не значи бити дан и ноћ у играоници.
То је нешто друго.

Разумем шта читам

Ко су ликови у овом одломку? О чему деца разговарају?

У песничкој радионици

Јована се жали да је њено право угрожено. На које право мисли? Шта ти мислиш о томе? Шта каже Маскота? Погледај у *Ковчежићу* шта је сценарио. По чему је овај сценарио сличан драмском тексту?

У стварном животу

Разговарајте у одељењу како проводите своје слободно време. Напишите на табли како би требало да буде организовано ваше слободно време:

- активности и
- време трајања

НАРОДНА ПЕСМА

НАДЖЊЕВА СЕ МОМАК И ДЕВОЈКА

Наджњева се момак и девојка:
момак најње двадесет и три снопа,
а девојка двадесет и четири.
Кад увече о вечери било,
момак пије двадесет и три чаше,
а девојка двадесет и четири.
Кад ујутру бео дан освану,
момак лежи, ни главе не диже,
а девојка ситан везак везе!

Разумем шта читам

Ко су главни ликови у овој песми? Шта значи наджњевати се? Ко је бржи, бољи, издржљивији? Која три доба дана запажаш у песми? У чему је све боља девојка од момка?

У песничкој радионици

Зашто је народни песник дозволио да девојка буде боља чак и у мушким пословима? Која осећања покрећу девојку да се такмичи с младићем? На који начин песник истиче вредност жене? Шта значи моба? Подели у првој строфи стихове на слоге.

У стварном животу

Објасни значење следећих глагола:

- надмудривати се
- натпевавати се
- надговарати се

Сазнај више

ПРИЧА О ЛИРСКИМ ПЕСМАМА

Ханс Кристијан Андерсен је у целом свету познат као писац бајки *Ружно паче*, *Снежна краљица*, *Царево ново огело*. Давне 1838. године боравио је у нашим крајевима. Том приликом је оставио запис о народним лирским песмама. „На уснама људи су песме, безбројне као што су безбројни листови на дрвећу у овим шумама. Када Србин пева о Стојану који није могао да придобије горду сестру Иванову, нама се чини као да слушамо скандинавску баладу. Пловимо малим рукавцем Дунава, а изгледа као да пловимо кроз прекрасну шуму: сунчеви зраци се пробијају кроз гране и титрају по површини воде која брзо промиче“.

Наше лирске народне песме сматране су најлепшим у Европи. „Те су песме изврсне! Неке између њих могу се ставити уз *Песму над песмама*, а то већ нешто значи“, рекао је највећи немачки песник Гете. Он је запазио да се девојци у песмама посвећује велика пажња. У лирској песми *Српска девојка*, чедна Милица девојка никад не подиже своје дуге трепавице. Своју љубавну тугу девојка поверава цвету, птици или воћки, или поверљиво разговара с коњем вољеног момка, а коњ јој ниском одговара и одаје намере свога господара. Има лирских песама у којима се девојка жали ружи – ђулу због тога што намеравају да је удају за старог и недрагог, против њене воље. Народни песник је девојци каткада давао предност над момком, чак и у мушким пословима, истичући не само њену лепоту него и снагу и упорност.

ЈАНКО ВЕСЕЛИНОВИЋ

ГРАД

- 1 Врућина и оморина... Нигде цвркута, нигде ветрића! По гдекоји сељак прође улицом, прекинуо сапињач, распучио прса, затурио капу на затиљак, па корача тешко, једва бога назива. Говеда се заобадала, па јуре улицом као бесомучна; коњи стали крај плота, у пашњаку, зној их облио, а они окренули главе један другом, па машу и репом се бране од силне муве; пси полегли под стреје, затворили очи, исплазили језике, и лено регну тек онда кад им мува на њушку падне... и живина поскапа. Гушчићи полегали по бари; кокоши се склониле у хладове, опустиле крила, па зинуле од тешка зора; а ћурке заболе кљунове у земљу, па се не мичу... и дрвета опустила лишће, и кукуруз се пресукао, и влат пшенице стоји усправно као свећа, ни да се њи'не... Да те бог сачува!... Све игра пред очима; и онај ваздух побледео и отежао, па те гуши као пепео; кроз њ сунце жеже као жеравица, а бледим се небом ваља по неки жбунић: бео, сив, мрк, голубије боје...
- 2 Кишица се спусти. Облак склапаше са свију страна, а ја гледам како се кишне капи претапају у прашину, и осећам како ме запахњава мирис саме земље...
- 3 Наједаред дуну силан ветар. Дрвета се савијаху до земље. Он крхаше гране и гранчице, па то све носаше као сламке.
- 4 Шину муња, очи засенише. Онда загрме. Потраја мало, шину друга, трећа... и – чу се лупа по крову. Бацим поглед у авлију и видех како од земље одскачу комади леда, велики као песница.
- 5 Град брисаше све: и грање, и лишће, и влат, и траву. Гране падаху са дрвећа, као да их мотиком обијаш; са кућа падаху комади разбијена црепа... Замрачило се, па сипа као из подеране вреће, а ветар се напео, дува, па коси све као оштра коса. Не само ја него ни најстарији људи у селу овако шта нису запамтили. Падао је као најбујнији пљусак. Зачас побеле земља, а кроз авлију почеше тећи јаруге од самога леда.

Кад већ разби прозор крај кога сам стајао, и кад ми поче капати са тавана на врат – ја се уклоних у собу.

Али ни тамо не беше боље. Жена стала крај прозора, па гледа и ћути, а дете плаче. Ја седох на кревет. Хиљаде најтужнијих мисли вртело ми се у памети. Сагао сам главу, па не смем ни да је дигнем. Страх ме хвата и при помисли да погледам на оно голо дрвеће и ону пустош...

6

Сунце се проби кроз облаке. Ништа јадније нисам видео у своме веку. По друму лежах пообијано грање и лишће, блатом улепљено. Докле око могаше сагледати, сама пустош. Са висова се дизаше бела пара; дрва штрчаху као да су ватром опаљена; где беше таласава пшеница и кукуруз – ту сад згажена стрњика и патрљци, као да их је војска прегазила...

Разумем шта читам

Где се збива непогода? Како оморину доживљавају природа и животиње? Како изгледа небо? Шта олуја значи за људе?

У песничкој радионици

Како писац доживљава невреме? Писац убрзава ритам свог причања. Како то постиже? Пронађи и подвуци реченице које могу бити наслов поетским целинама. Одреди да ли је текст описни или наративни (приповедачки). Коју врсту речи писац користи да би нам дочарао олују? Пронађи персонификацију и прочитај је. Линијом прикажи ритам догађања у природи. Поређај наслове тематских целина онако како су се догађаји низали, а затим препричај причу:

- Кишица се спусти
- Врућина и оморина
- Град брисаше све
- Сунце се проби кроз облаке
- Наједаред дуну силан ветар.

Подсети се текста *Позно јесење јуџиро* Исидоре Секулић. Уочи сличности и разлике ових текстова.

У стварном животу

Јеси ли и ти некад доживео/доживела летњу олују? Како си се тада осећао/осећала? Шта те је највише уплашило?

РАТОМИР ДАМЈАНОВИЋ НЕБО НАД ЦИРКУСОМ

– одломак из романа –

Роман говори о гечјој дружини из једног града у Војводини. Описују се несташлуци дечака и девојчица у школи и на реци. Један од главних ликова је слепо дете Јован, коме другови помажу да има лепо и занимљиво детињство као и они. Помаже му и Лајка, која је гресирана да доноси пошту на место одакле он пуца пенале. Најзбудљивији део романа је када два дечака: приповедач романа и слепо дете Јован, треба да прођу кроз тунел којим пролазе возови.

Слепом Јовану је било најтеже кад у град дође циркус, или на нашим ђачким утакмицама. Али, циркус је долазио и одлазио, а ми смо фудбал играли свакодневно. Тада је седео по страни и ћутао. Трудио се да навија али је то чинио невешто и силом. Но, и за ту невољу нашли смо решење. Предложио сам Пери Тарзану да Јован изводи пенале. То се показало као врло добра идеја и Јован је седео крај терена и чекао свој тренутак. Увели смо правило „три корнера – пенал“. Чак смо се трудили да „случајно“ направимо корнер, а онда би се зачули повици: „Ајде Јоване,“ на шта би он поскочио и долазио као метак до пеналтика без ичије помоћи. Напипао би лопту и одмерио даљину. Стао би три корака од лопте, кренуо десном, ослонио се затим на леву, па десном опалио по лопти. Десна–лева–десна: бум! Ударац је био страховит, из колена, пуном ногом и голман није имао времена ни да трепне. Нити је могао да процени где ће Јован упутити шут. Кад смо се делили на две екипе, обе су хтеле да њихов играч буде Јован. Најзад смо увели правило да пуца за оба тима, па је тако стално имао посла. Био је прецизан и у пеналима на мале голове, када је лопту требало пласирати.

Јован је ударце вежбао код куће. Као и у ранијим случајевима, жртва сам био ја. Ја и пас Лајка. Он је пуцао пенале у дворишни зид, на коме сам кречом нацртао оквир гола, а ја сам лопту доносио на обележено место. Заморно и досадно, а помало и опасно. Бранио сам његове ударце и не ретко морао да се склањам да ме лопта не би погодила.

Проблем је био у томе што је Јован није могао да вежба када је био сам у кући. Требало је да обучимо пса да доноси лопту. Лајка је иначе све време трчкарала околу, у жељи да се и сама поигра маленом гуменом лоптом. Понекад би је хватала у лету, што нас је највише плашило. Било је довољно да је у заносу игре само стегне зубима. Морао сам стално да је држим на оку. Требало је њену жељу да ставимо у практичан оквир. Када би се лопта смирила, ја сам Лајки говорио команду: „Донеси лопту, донеси лопту“, а затим јој показивао шта треба да уради. Показао бих прстом на лопту, потом је узео, однео до кредом обележеног круга и ту је пустио, стално гледајући Лајку у очи као да сугестијом желим да јој улијем у главу шта од ње очекујемо. Али, пас је био збуњен мојим супротним командама. Прво сам га ударао по њушци кад зграби лопту шиљатим зубима, а потом тражио да то учини. Схватио је први део задатка. На команду „донеси лопту“, узимао би је у уста благо, водећи рачуна да не зарије зубе у лопту. Вртео је главу лево–десно, као да и сам жали што не може да савлада други део лекције. Покушавао сам да му то појасним показујући на обележено место, правећи прстом лук од лопте у његовој њушци до пеналтика. Морао сам, напослетку, да му у потпуности покажем шта желимо. Клекнуо бих после ударца, кад би се лопта смирила, пригнуо се земљи и узео је у уста, придржавајући је прстом, одбауљао четвороношке до круга и ту је испустио на белу тачку. Али, било је то превише, чак и за Лајку. Кад смо једном, изнервирани, Јован и ја сели на дебло у дворишту, грдећи глупог кера, пас нам је пришао, ухватио је Јована за ногавицу и повукао га у део дворишта где смо вежбали. Лопта је била на месту одакле је Јован пуцао пенале.

Лајка је остала без посла када је из Аустралије стигао прави фудбал.

Најузбудљивији тренутак у фудбалској каријери Слепог Јована десио се на градском такмичењу основних школа „Душан Јерковић“ и „Петар Кочић“.

Победили смо у продужецима а Јован је минут пред крај дао изједначујући гол. Још памтим узбуђење када су судија, противнички играчи и публика схватили да

ће у најважнијем, финалном мечу, за нас пенал шутирати слепи дечак. Пера Тарзан, који је и сам имао разоран ударац од кога су голмани стрепели, отклонио је сваку дилему: „Јоване, ти пуцаш“. Погледао је у том тренутку пехар који је стајао на судијском столу и додао: „Дај гол“.

Јован, који је на повик „пенал“ већ устао са клупе за резервне играче, спремао се да поново седне, свестан да је значај утакмице превелики да би Пера Тарзан одлуку препустио њему. Али, Пера је рекао: „Јоване, ти пуцаш“. И, пошто је помиловао погледом пехар, додао: „Дај гол“. Ухватио је Јована под руку и довео га до лопте која је била на белој тачки. Ставио је његову руку на лопту и пустио га да сам обави остало. Пера је за сваки случај проверио да ли стоји право према лопти, ухватио га за рамена и за милиметар исправио на десно, плеснуо шакама по раменима, погледао да се лопта којим случајем није померила а голману добадио: „Нећеш је ни видети.“

Завладао је тајац, као кад се под циркуском шатром, уз најаву бубњева, акробата спрема да на трпезу изведе троструки салто мортале без заштитне мреже. Судија је дунуо у пиштаљку и Јован није оклевао: десна–лева–десна – гол. Ударац из колена, и то голману *кроз уши*. Три према три. Продужеци.

Разумем шта читам

Која осећања је у теби пробудио овај текст? Ко је главни лик у одломку? Зашто дечаци хоће да науче слепог Јована да пуца пенале? На који начин то покушавају? Прочитај тај одломак. Ко све навија за слепог Јована? Зашто дечаци дозвољавају Јовану да пуца одлучујући пенал?

У песничкој радионици

Како нас писац припрема за најважнији догађај? Пронађи делове текста који су те насмејали. Упореди дечаке у причи *Леси се враћа кући* и дечаке у овој причи. По чему се разликују? Обележи у причи: увод, заплет, расплет. Која је порука овог текста?

У стварном животу

На часу физичког васпитања пробај да пуцаш пенале затворених очију. Разговарај с друговима какав је осећај.

Сазнај више

ПРИЧА О ГУТЕНБЕРГУ

Прича о Јоханесу Гутенбергу, немачком штампару (1400–1468), који је пронашао штампање покретним словима, израсла је у једну велику причу о Гутенберговој галаксији. Године 1455. године завршено је штампање *Гутенбергове библије*, по новом систему. То је једна од најлепших, највреднијих и најдрагоценијих књига. Књига је штампана у око 200 примерака. (170 на папиру, остало на пергаменту). До данас је сачувано 47 примерака „Библије“.

О проналаску штампе један песник тог доба записаће: „Створено је дело, које ће разгонити таму, уништити незнање, донети слободу“.

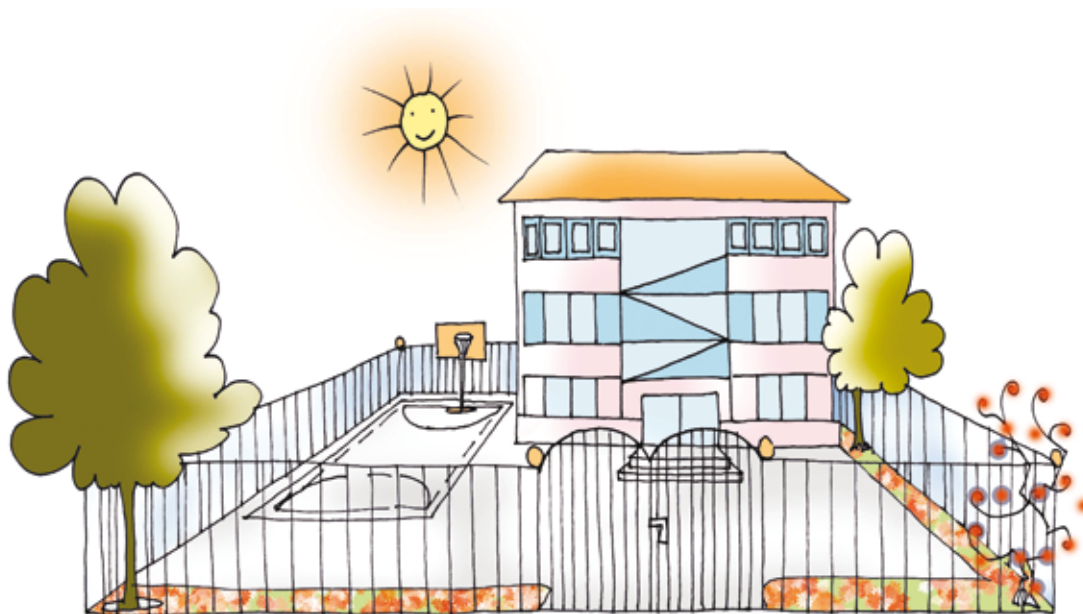
Прве наше новине, са називом „Новине српске“ појавиле су се у Бечу 1813. године. Године 1834. у Крагујевцу излазе „Новине српске“. Постојала је и Штампарија у Ободу код Цетиња у којој је прва књига *Окшоих* штампана 1493–94. После тога појављује се већи број листова. Прве наше књиге штампане су у Венецији, Петрограду, Лајпцигу, Бечу, Пешти, Будиму... „Моја ће књига бити за свакога који разумева наш језик..., нећу нимало гледати ко је кога закона и вере, нити се то гледа у данашњем веку просвештеном“, пише Доситеј Обрадовић 1783. у *Писмима Хараламџију*. Његова књига *Живоџ и ѿрикљученија* штампана је године 1783, у Лајпцигу, у 300 примерака. Првих 30 година 19. века, до доношења српске штампарије у Београд, 1832. године, објављене су 662 књиге. Године 1827. основана је прва књижара у Београду – књижара Глигорија Возаревића. Београд је тада имао око 7 000 становника.

СТЕВАН РАИЧКОВИЋ НЕДЕЉА У ШКОЛИ

Недељом
Кад клупе спавају
Као да је у воду потонуо свет:
Само птице са слика отварају уши
Да мувљи ослушну лет.

Недељом
Кад креде спавају
Крај табла с којих је обрисан знак:
По њиховом црнилу линије шара
Једино сунчев зрак.

Недељом
Кад књиге спавају
И ваздух у разред продире чист:
Само ветар крај прозора школског
Окрене на грани лист.

Разумем шта читам

Како изгледа школска учионица недељом? Ко у њој не спава?
Шта још ремети мир у учионици?

У песничкој радионици

Пронађи персонификацију у песми. Подвуци поређење. Колико
детаља има у 2. строфи?

У стварном животу

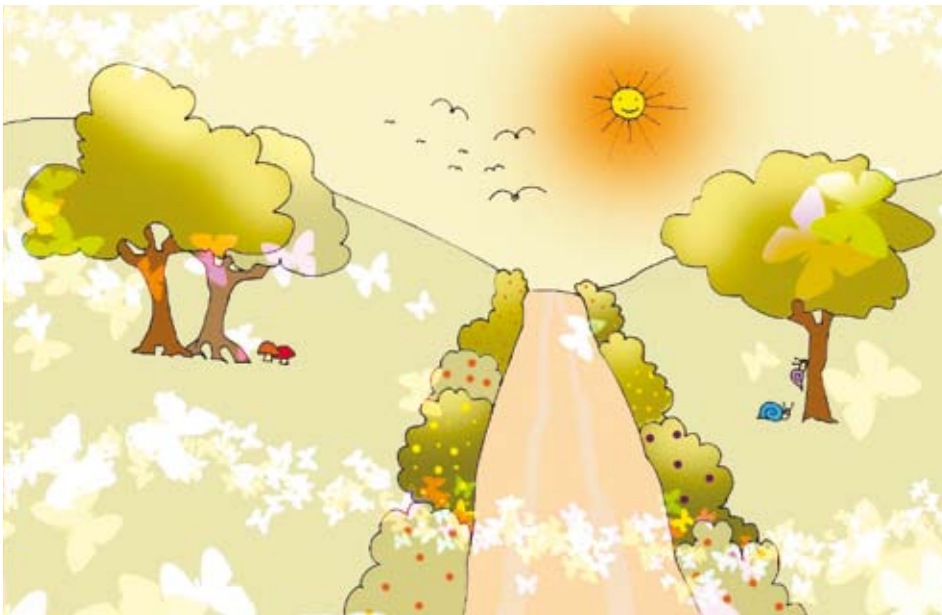
О чему би клупе и табла причале, да могу? Напиши састав у
виду дијалога.

ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ
БЛИЖИ СЕ, БЛИЖИ ЛЕТО

Ближи се, ближи лето;
у души већ га слутим.
Помаља златну косу
у зрелим њивама жутим.
Зрикавци су ми рекли
које у путу сретох:
„Ближи се ближи лето“.

Ближи се, ближи лето.
Помаља усне рујне
у булкама црвеним.
Миришу ливаде бујне
и поља и шумарци
које у путу сретох:
„Ближи се, ближи лето“.

Ближи се, ближи лето.
Као сјајна царска круна
златна му светлуца коса
румених свитаца пуна.
Сви су ми они рекли
кад их у путу сретох:
„Ближи се, ближи лето“.

Разумем шта читам

Која расположења лето буди у песникињи? На основу чега то закључујеш? Куда она пролази? Ко песникињи говори да се приближава лето?

У песничкој радионици

Којим чулима она доживљава природу? Прочитајте те стихове. Које боје преовладавају у песми? Пронађи поређења у песми. Упореди ритам ове песме са ритмом песме *Јесен* Војислава Илића и песмом *Трешња у цвећу* Милутина Данојлића. У чему је разлика?

У стварном животу

Зашто се радујеш лету? Шта тада обично радиш? С ким најрадије проводиш време и где?

СТЕВАН РАИЧКОВИЋ
ВЕТРЕЊАЧА

Шкрипе крила
ветрењаче:
Биће хлеба и погаче.

Цури брашно
Издашно.

Ето пуних џакова
Већ до првих мракова.

И прекрупe
На купе...

Биће врућих качамака
(Пуних сира и кајмака).

Прженице,
Рженице.

И кора за сирнице
Као из папирнице.

Гибанице,
Приганице.

Биће пуре
За по уре.

И попаре
Без паре...

Окреће се ветрењача:
Већ се дими око сача.

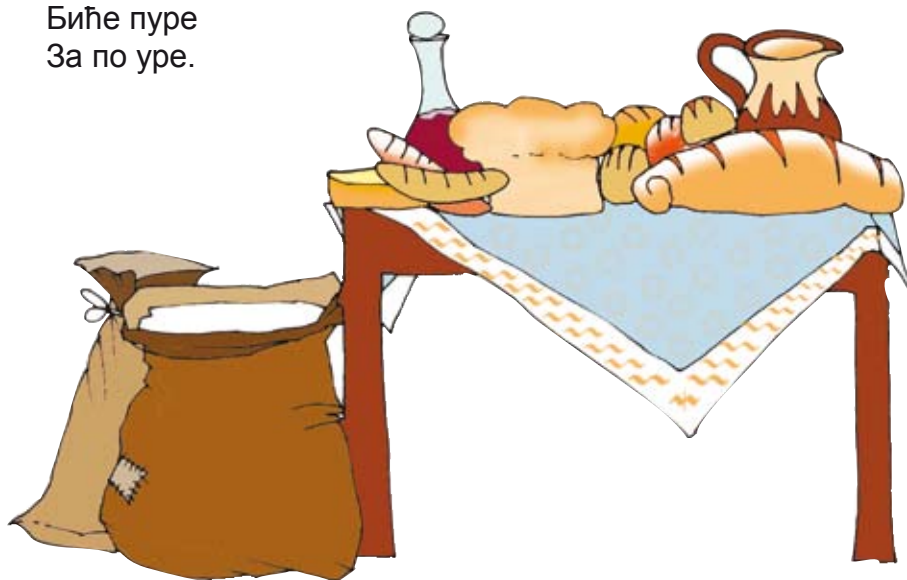
Биће проје
Обоје:

Дукатуше.
И белуше.

За децу са чварцима,
А без коре старцима.

Ено носе џакове:
Биће штрудле макове.

И гужваре
Празнаре.
Спанаћаре,
Тикваре.

Реци: еурека!
Биће и бурека.

И земичке
Оволичке.

И мекике
Оволике.
И пецива
Крива.

И ђеврека као нула.
Нека крофна поднадула...

Иду кола њивама:
Биће кнедли с шљивама.

И резанца
Нарезанца.

Ваљушака
С виљушака

(Ил кашиком каквом
Или просто шаком).

Биће ране
И таране.

Од колача свечарских
До мрвица царских...

Окреће се, окреће:
Цури мливо у вреће.

Белушан,
Мекушан.

Биће белих векана
Као душа мекана.

И крајке
у мајке.

И пите у тете
И питино дете...

Ветар дува:
Биће крува.

Разумем шта читам

Шта прославља песник у овој песми? Чему се радује? Које производе спомиње?

У песничкој радионици

Којим чулима доживљаваш песму? Какво је расположење песника док говори о ветрењачи и брашну? Какав је ритам песме? Прочитај речи које се римују. Шта је тема песме?

У стварном животу

Подвуци речи које су ти мање познате и пронађи њихово значење у *Рјечнику* Вука Стефановића Караџића.

MIHAEL ENDE
BESKRAJNA PRIČA
– odlomak –

„Šta je to, Mesečevo dete?“

„Zrno peska“, odgovorila je, „to je sve što je ostalo od bezgraničnog carstva. Poklanjam ti ga.“

„Hvala“, reče Bastijan začuđeno. Nije znao šta da radi sa ovim darom. Da je barem nešto živo!

Dok je razmišljao, što je Mesečevo dete verovatno i očekivalo od njega, iznenada je na ruci osetio nežno golicanje. Pogledao je malo bolje.

„Pogledaj, Mesečevo dete!“, šaputao je. „Pa ovo počinje da tinja i svetluca! I tu se – vidiš li – pojavljuje majušni plamen. Ne, pa to je klica. Mesečevo dete, pa to uopšte nije zrno peska! To je svetleće seme koje počinje da klija!“

„Dobro si uradio, moj Bastijane!“, začuo je njen glas. „Vidiš kako je to lako za tebe.“

Tačkica na Bastijanovom dlanu zračila je jedva vidljivim sjajem, koji je brzo rastao i u baršunastom mraku obasjavao dva tako različita dečja lica, nadneta nad čudom.

Bastijan je polako povukao ruku i svetleća tačka je ostala da lebdi između njih kao mala zvezda.

Klica je nicala tako brzo da se mogao posmatrati njen rast. Izbijalo je lišće i stabljike, nicali su pupoljci koji su se otvorili u divne fluorescentne cvetove, višebojne i blistave. Već su se rađali mali plodovi koji su, čim bi sazreli, eksplodirali kao minijaturne rakete i poput iskričave šarene kiše sejali oko sebe novo seme.

Iz novog semena ponovo su rasle biljke, ali ove su imale drugačiji oblik. Neke su ličile na lepezastu paprat ili male palme, okrugle kaktuse, rastaviće ili kvrgasto malo drveće. Svaka biljka sijala je i blistala drugom bojom.

Ubrzo se baršunasta tama oko Bastijana i Mesečevog deteta, ispod i iznad njih i sa svih strana, ispunila blistavim biljkama, koje su ubrzo nicale i bujale. Lopta sjajnih boja, novi svetlucavi svet lebdeo je NIUČEMU i rastao i rastao. A u samom središtu sedeli su Bastijan i Mesečevo dete držeći se za ruke, zadivljeno osmatrajući čudesan prizor.

Činilo se da biljke neumorno stvaraju uvek nove oblike i boje. Otvarali su se sve veći cvetni pupoljci i stvarali sve bogatiji i bogatiji bokori. Sve ovo odvijalo se u potpunoj tišini.

Posle izvesnog vremena neke biljke su već dosegle visinu suncokreta, a druge su bile čak velike kao voćke. Bilo je tu lepeza od smaragdnozelenog lišća ili cvetova nalik na paunovo perje pokriveno očima duginih boja. Drugo rastinje podsećalo je na pagode poput otvorenih kišobrana napravljenih od ljubičaste svile. Nekoliko providnih debelih stabala, isprepletanih poput pletenica, izgledalo je kao da su od ružičastog stakla iz kojih zrači svetlost.

Bilo je velikih bokora nalik na krupne grozdove plavih i žutih lampiona. Na nekim mestima hiljade malih zvezdastih cvetova visile su kao blistavosrebrnasti vodopadi, ili kao tamnozlatne zavese od zvončića sa velikim pašnjacima kao kićankom. Ove svetleće noćne biljke rasle su sve bujnije i sve gušće, i malo pomalo isprepletale se međusobno u divan splet blagog svetla.

„Moraš svemu ovom dati ime!“, šapnu mu Mesečevo dete.

Bastijan klimnu glavom.

„Noćna šuma Perelin“, reče.

Okrenuo se Mesečevom detetu.

Ali, nje više nije bilo!

Bio je sam u kružnom prostoru, koji je stvorio tinjajući gustiš biljaka.

„Mesečevo dete!“, povikao je. „Mesečevo dete!“

Nije dobio odgovor.

Seo je osećajući se bespomoćno. Šta sada da učini? Zašto ga je ostavila? Kuda bi trebalo da krene ako je uopšte mogao da krene nekud.

Dok je sedeo i pokušavao da shvati šta je navelo Mesečevo dete da ga napusti bez objašnjenja i pozdrava, prstima se poigravao zlatnom amajlijom koja mu je visila oko vrata.

Posmatrao ju je i odjednom ispustio krik iznenadjenja.

To je bio AURIN, medaljon, Sjaj, znak Detinje Carice i svako ko bi ga nosio postajao je njen zamenik! Mesečevo dete dalo mu je moć nad svim bićima i stvarima u Fantaziji. I sve dok bude nosio ovaj znak, ona će neprestano biti s njim.

Bastijan je dugo posmatrao dve zmije, jednu svetlu, drugu tamnu, koje su jedna drugoj zagrizle rep i oblikovale oval. Zatim je okrenuo medaljon i na svoje čuđenje našao natpis na drugoj strani. Bile su to četiri kratke reči ispisane čudnim kitnjastim slovima: **Učini ono što želiš.**

Razumem šta čitam

S kim razgovara Bastijan? Kako se zove zemlja u kojoj se nalazi Bastijan? Kakva je to zemlja? Šta je u njoj sve moguće? Šta se događa u prirodi kada zrno počne da klija? Šta prave svetleće noćne biljke? Zašto je Mesečevo dete napustilo Bastijana? Šta je Mesečevo dete ostavilo Bastijanu?

U pesničkoj radionici

Čime te ova priča podseća na bajku? Pronađi primere za personifikaciju. Kako je priča mogla još da se završi? Objasni ime Mesečevo dete. Kako razumeš poruku: Učini sve što želiš?

U stvarnom životu

O čemu najradije maštaš? Kako bi izgledala tvoja zemlja iz mašte? Ispričaj drugaricama i drugovima u odeljenju.

ЛЕОНАРДО ДА ВИНЧИ МРАВ И ЗРНО ЖИТА

Оставши после жетве на њиви, зрно жита је само чекало кишу па да се сакрије под грумење плодне земље.

Али, један мрав опази зрно жита, натовари га на леђа и с тешком муком се упути ка свом удаљеном мравињаку.

Ишао тако мрав, ишао, а зрно на његовим уморним леђима постајало је све теже.

– Зашто ме негде не оставиш? – упита зрно жита мрава.

Мрав одговори:

– Ако те оставим, моји рођаци и ја нећемо имати довољно хране за зиму. Нас мрава има веома много и зато сваки мора да у оставу смести и најмању трунчицу хране коју успе да пронађе.

– Али, ја не служим само за храну – примети зрно жита. – Ја сам семе пуно живота и судбина је одредила да из мене настане нова биљка. Чуј, драги мравићу, хајде да се нагодимо.

Мрав, који је једва чекао да се мало одмори, одложи зрно жита и упита:

– А како да се нагодимо?

– Ако ме оставиш овде, у пољу, уместо да ме однесеш у мравињак, кроз годину дана, добићеш стотину истих оваквих зрна као што сам ја – рече зрно жита.

Мрав га погледа с неверицом.

– Истина је, драги мравићу. Веруј у оно што ти кажем. Ако ми данас опростиш живот, умножићу се стотину пута, поклониху ти стотину зрна жита за твој мравињак.

Мрав помисли: „Стотину зрна за једно једино! Па то је право чудо!“

– А како мислиш да то изведеш? – упита он зрно.

– То је тајна – одговори зрно. – То је тајна живота. Ископај малену рупу, закопај ме у њу, и врати се кроз годину дана.

Мрав тако и учини.

А када се после годину дана вратио на оно место, виде да је зрно жита испунило своје обећање.

КОВЧЕЖИЋ

Анегдота је сажета прича о некој најчешће смешној згоди, познате личности из историје или јавног живота.

Басна је врста поучне приче у стиху или прози, у којој се животиње понашају као људи. При том њихови поступци, у ствари, оличавају особине или поступке људи (мрав – вредноћу, цврчак – уметника закупљеног својим делом, лисица – лукавство, вук – грабљивост и насиље. Басна често има на крају наравоученије (поуку). Најпознатији писци басана су: Езоп, Ла Фонтен, Крилов, Лесинг, Доситеј Обрадовић

Десетерац је стих од десет слогова. Наше епске народне песме испеване су у десетерцу.

Детаљ (појединост) јесте нека упечатљива црта књижевног лика, истакнута појединост у опису лика, догађаја, пејзажа.

Дијалог је разговор двеју или више особа.

Драма је дело састављено претежно од дијалога и монолога које се изводи у позоришту. На почетку драмског дела срећемо се са именима **лица**. Писац драмског дела присутан је у виду упутстава глумцима: кретање на сцени, говор, њихов физички изглед, како би требало да буде њихово одело, итд. Упутства су обично штампа друкчијим слогом, између заграда. Драмски текст дели се на **чине**. Чин приказује радњу на једном месту у непрекидном времену. Када на позорницу уђе нова личност или нека од присутних изађе, то се означава **призором** или **сценом**.

Енциклопедија је дело које садржи основе научних области, уметности, технике, друштва, политике итд. Најпознатије енциклопедије су *Ларусова* и *Енциклопедија Бриџаника*. Код нас је најпознатија *Мала енциклопедија Просвета*.

Епске или јуначке песме говоре о важним догађајима и јунацима.

Композиција је начин на који се различити елементи књижевног дела (догађаји, ликови, ситуације, теме, мотиви) повезују у јединствену књижевну целину).

Легенда је кратка народна прича о свецима, јунацима, неким историјским личностима, местима и догађајима.

Лирске песме опевају осећања, размишљања, снове или сажето дате доживљаје људи, као и природу и збивања у њој.

Монолог је говор једне особе.

Научно–популарно дело о научним сазнањима говори на сликовит и занимљив начин.

Персонификација је приказивање ствари, природних појава, биљака и животиња као бића с људским особинама.

Песничка слика је заокружен целовит приказ неког дела, стварности или неког личног доживљаја.

Приповедање је причање догађаја, редом како су се одиграли или преко реда.

Приповедач је особа која у књижевном делу приповеда о догађајима. Низ догађаја чине **радњу** приче. Приповедач може да буде неко од ликова приче, и тада кажемо да прича испричана у **1. лицу**. Пример за такво приповедање јесте прича *Босоноги и небо*. Најчешће је приповедање у **3. лицу**. Пример за такво приповедање је прича *Пејелуга*.

Приче о животињама су сличне баснама. У њима се износе човекова запажања о животињама и њиховим особинама. Оне су обично дуже од басни и немају наравоученије.

Рима (слик или срок) јесте гласовно подударане на крају стиха.

Роман је књижевно дело најчешће у прози (а може да буде и у стиху) у коме је описан цео живот личности, или већи део њеног живота. У роману, за разлику од приповетке, има много више личности, догађаја, описа.

Тема или предмет приче јесте догађај, особина, или нешто друго о чему се у причи говори.

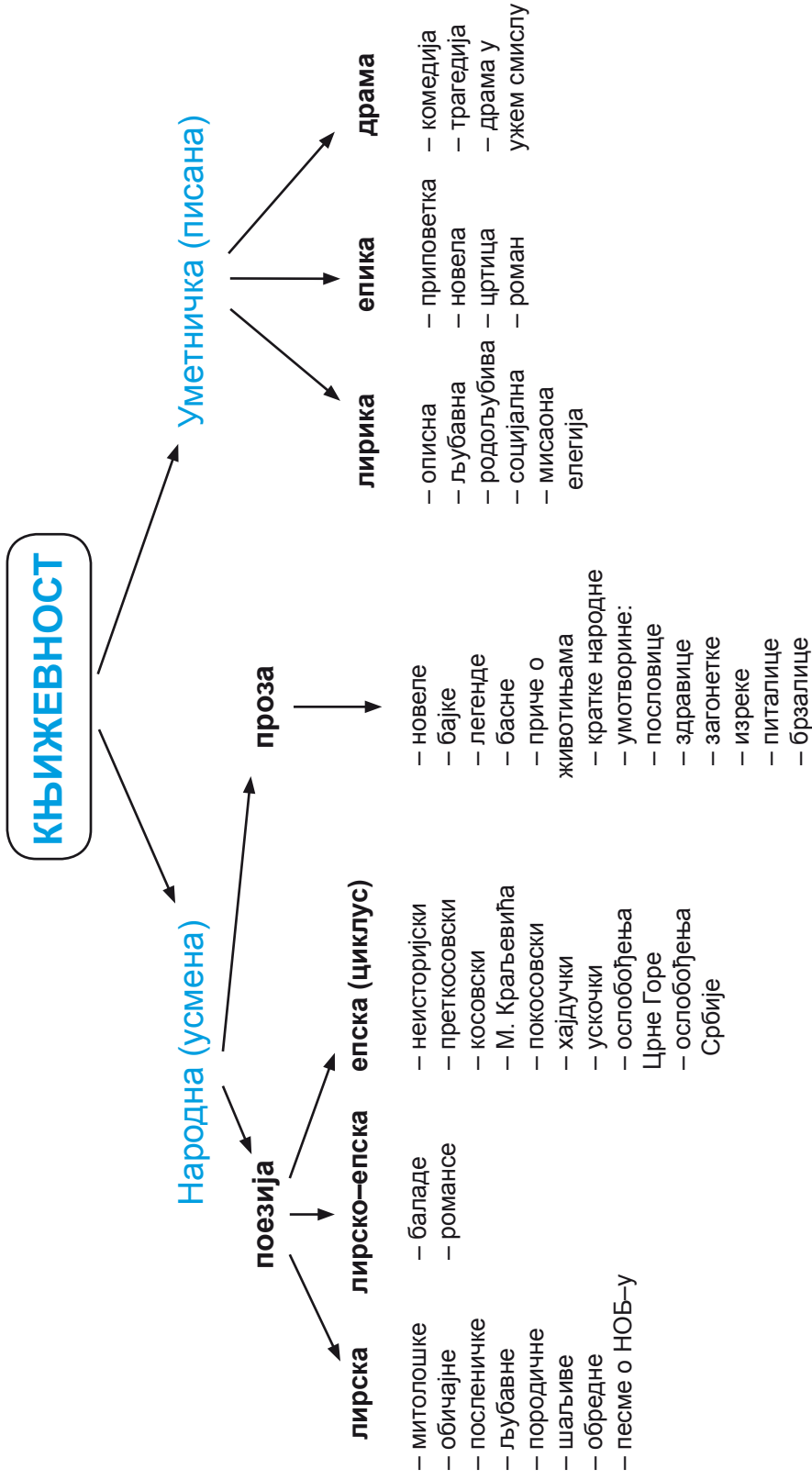
Стрип је прича чија је акција представљена низом слика пропраћених текстуалним дијалогом или објашњењима. Први стрип настао је давне 1859. године и звао се *Макс и Морис*. Представљао је несташлуке двојице дечака, а пропратни текст је био у римованим стиховима. Најпознатији су стрипови Волта Дизнија чије су главни ликови Мики, Шиља, Паја Патак и други. Нешто касније настају *Суџермен*, *Асџерикс*, *Риџ Кирби*...

Многи романи имају своју верзију у стрипу: *Књига о џунгли*, *Пеџар Пан*, *Три мускетара*, *Робин Хуг*...

Сценарио је писани текст који чини основу филма, телевизијске или радио–емисије. Сценарија не садрже само дијалоге које воде ликови, већ и кратке напомене које описују радњу. Сценарија могу бити прерађена књижевна дела или позоришни комади, а могу настати од идеја самих сценариста.

Успаванке су нежне лирске песме које мајке певају док успављују дете. Ове песме су пуне лепих жеља којима је испуњено мајчино срце.

Хумористичан (шалџив) текст на шалџив начин говори о неком догађају или доживљају.

РЕЧНИК

Адам – по јеврејском и хришћанском веровању први човек кога је Бог направио од земље и удахнуо му бесмртну душу

Адамово (адамско) колено – добра жена или човек, свако добар или племенит

акреп – шкорпија, уопште свака отровна животиња, ругоба

амајлија – предмет који по народном веровању штити човека од невоље ако се носи уз себе

аманет – препорука, завет

арктичка маховина – маховина која расте око Северног пола

бамбус – висока трска веома чврста и еластична

бесомучна – избезумљен, који не зна за себе, којег мучи бес

бињиш – широки огртач од црвене тканине с дугим рукавима и крзном

бумбашир – гласник, изасланик

вајкати се – жалити се

влат – струк жита

врежа – стабљика или изданак биљке пузавице и пењачице, лозице

вретено – дрвени обао штапић са зашиљеним крајевима на који се вуна намотава при предењу

вријећи, врећи (вршем) – завршити вршидбу

древан – веома стар

гатка – бајка

голомуразица – љути мраз без снега и кише, кад се смрзне гола земља

древан – веома стар, прастар, који потиче из давнина

гувно, гумно – место на којем се врше, млати жито

гуњ – део мушке народне ношње, обично сукнени огртач са рукавима који се носи уместо горњег капута

делија – јунак, здрав, наочит момак

декларација – свечано проглашење основних правила неке установе, организације

диван – турско царско веће, влада

диванхана – већница

дропља – крупна птица, има снажне ноге и веома је брза; живи у мирним водама богатим биљем и рибом и мањим воденим животињама

Ердут – место у Славонији
ждрал – по изгледу и начину живота слична је роди; достиже висину до 1,5 м; живи по барама и мочварама
живица – жива ограда
жижак – светиљка у којој гори крпица потопљена у уље или маст, мало светло
жрвањ – справа за млевење жита направљена од два камена круга
завештати – оставити наследство
заобадала – побеснела због уједа коњских мува – обада
заструг – дрвени суд са поклопцем у који се ставља неко јело (млеко, со, сир)
зор – мука, невоља
ива – врба
јатаци – људи који су помагали хајдуцима. У зиму хајдуци су распуштали своје чете и одлазили код јатака, а у пролеће су се поново састајали. Зато се говорило: Ђурђев данак – хајдучки састанак, Митров данак – хајдучки растанак.
јендек – узак и дугачак јарак, ров, вододерина
кара – грди
кокошка – кудеља намотана у издужено клупче
копања – дрвено корито
крхаше – ломити
куђеља – конопљино влакно припремљено за предење
куја – кучка; погрдно, увредљиво обраћање
ласно – лако
легиштар – креда којом се писало по таблици која је у Нушићево време служила уместо свеске
ленгер – сидро, котва, (метални предмет који брод баца у воду када стане или пристане уз обалу ради одржавање равнотеже и спречавања кретања)
летурђија – литургија, служба у цркви у недељу
мађија – чаролија, враџбина
мамљиво – примамљиво, које призива
медаљон – женски накит овалног, округлог или срцастог облика. У њега се ставља слика драге особе и носи на ланцу око врата.
Месечево дете – име које је Бастијан дао Детињој Царици
мести – чистити
миља – енглеска мера за дужину: 1609 метара
морски вук – искусни морнар (капетан)

мучи – ћути
надати – побећи
обезнанити се – онесвестити се
обзнанити – објавити, разгласити
обијати – трести, ударати штапом, ићи од предмета до предмета узалуд
овијати, овејати – одвојити зрно жита од плевe на ветру
овршити – завршити вршидбу
ода – врста свечане и узвишене песме пуне заноса и осећања песника према појавама у природи или друштву.
ока – некадашња јединица за мерење тежине
пагода – будистичка грађевина у земљама Далеког истока, звонастог крова
пасош – за коња потврда да је купљен, коњи без пасоша могли су бити стечени крађом
паша – турска титула за човека на високом положају
пелен – биљка горког укуса, у народним песмама обично означава несрећу и жалост
пизман – злобан, жељан освете
пир – свечани ручак
подрљати – уситнити земљу после орања или за време сетве
позан – касан
попац – други назив за цврчка
поскапа – од велике врућине пасти
преслица – алатка која служи за предење вуне
пресукао – кад се од врућине увију листови
пријазне – пријатне, пријатељски расположене
пријан – пријатељ
прикучити се – приближити се
прозрети – видети кроз нешто, овде схватити право значење, сагледати праву истину
Путаљ – често име смеђем коњу чије су ноге изнад копита беле

БЕЛЕШКЕ О ПИСЦИМА

АНДЕРСЕН Ханс Кристијан, (1805–1875), дански песник и књижевник. Његове бајке познате су широм света и превођене на много језика, укупно 9 књига. Писао је и романе, као и аутобиографију *Бајка мој живојџа*.

АНДРИЋ Иво, (1892–1975) рођен у Доцу крај Травника. Школовао се у Сарајеву, Загребу, Бечу, Кракову, Грацу. Велики је познавалац историјских прилика старе Босне, о којој је најчешће писао. Нобелову награду за књижевност добио је 1961. године. Романи: *На Дрини ћуџрија*, *Травничка хроника*, *Проклеџа авлија*. Збирке приповедака: *Жеђ*, *Немирна година*, *Деца*, *Кућа на осами*. Писао је путописе, лирску прозу и песме.

АНТИЋ Мирослав, (1932–1986) рођен у Мокрину, у северном Банату. Написао је 23 књиге песама од којих за децу: *Насмејани свеџ*, *Плави чуџерак*, *Гарави сокак*, *Прва љубав*, *Шацава књиџа* и др. Осим што је био песник, писао је и драме, режирао позоришне представе и бавио се сликарством.

БОГИЧЕВИЋ Радивој, (1940), рођен у Сремским Лазама, писац и илустратор. Књига за децу *У шрку за јеленом*, стрип *Каџеџан Џон Пиџлфокс* по тексту Душка Радовића.

ВЕЛМАР Јанковић Светлана, (1933), књижевник, рођена у Београду. Најчешће пише о проблемима данашњих интелектуалаца и о историјским личностима: Романи: *Лаџум*, *Бездно*, *Ниџдина* и др. Збирке приповедака *Књиџа за Марка*.

ВЕСЕЛИНОВИЋ Јанко, (1862–1905), рођен у Црнобарским салашима. Дуго радио као учитељ по Мачви. С великом љубављу је писао о мачванском селу чијем сликању је прилазио с много љубави, идеализујући његов патријархални породични живот, заједницу и људе. Романи: *Хајдук Сџанко*, *Јунак наших дана*. Збирке приповедака: *Слике из сеоског живојџа*, *Од срца срцу*, *Рајске душе* и др.

ГРИМ Браћа, Вилхелм (1786–1859), **Јакоб** (1785–1863), немачки књижевници и германисти. Били су пријатељи Вуку Караџићу. Преводили су на немачки језик српску народну поезију. Дела: *Дечје и домаће бајке браће Грим*, *Немачке јуначке бајке* и др.

ДАМЈАНОВИЋ Ратомир, (1945), књижевник и новинар, рођен у Доњем Товарнику, Срем. Збирке приповедака *Комеморација*, *Џонијев Соло*. Романи: *Зџад*, *Санчова верзија*, *Небо над циркусом*.

ДАНОЈЛИЋ Милован, (1937) рођен у Ивановцима код Љига, књижевник, преводилац, дечји песник. У дечју поезију уноси нове теме из градског живота. Књиге за децу: *Како сјавају шрамваји*, *Фуруница јођуница*, *Родна година*, *Песме за ђамешну децу* и др.

ДЕМАК Мирослав, (1948), рођен у Старој Пазови. Пише приче, песме и драме на словачком језику. Бави се превођењем са српског на словачки језик. Најпознатија су му дела: *С ошвореног глана*, *Троглави змај Шшеган*, *Хор шорова*.

ДИМА Александар, (1802–1870) француски књижевник. Писао је драме, комедије али славу је стекао романима с мотивима из француске историје: *Гроф од Монте Кристиа*, *Три мускетара* и др.

ДРЕНОВАЦ Никола, (1907–1996) рођен у Руми. Збирке песама за децу: *Рођенган*, *Враголије*, *Ђаци веселјаци*, *Чудна чуда*.

ЕГЗИПЕРИ Антоан де Сент, (1900–1944), француски авијатичар и писац. Нестао у ратно време у току једне мисије над Средоземним морем. У својим делима бавио се претежно авантуристичким животом авијатичара: *Јужна ђошша*, *Ноћни лећ*, али запамћен је по роману *Мали принц* намењен одраслима као и деци која никад неће одрасти.

ЕНДЕ Михаел, (1929–1995), дечји писац рођен у Немачкој. Својим фантастичним причама покушавао је да улепша свет око себе.

ЕРИЋ Добрица, (1936), рођен у Доњој Црнући код Груже, песник, прозни писац. У песмама најчешће описује лепоту природе, посебно сеоску. Природност свог исказа постиже вештим коришћењем маште и одличним познавањем језичког блага свог народа и јаким лирским бојама виђеног и измаштаног. Књиге за децу: *Вацар у Тојоли*, *Славуј и сунце*, *Од рашара до злашара*, *Песме о свицима* и др.

ИЛИЋ Војислав, (1860–1894), рођен у Београду. Писао је тужне песме у којима преовлађују мотиви прошлости и самоће. Збирке песама за децу: *Дечја збирка стихова Војислава Илића*.

ЈОВАНОВИЋ Јован Змај, (1833–1904) у свом писању ослањао се на народну књижевност у коју је уграђивао своја осећања, савремени језик и машту. Песмама је обухватио све узрасте: од бебе у колевци до уласка у прву фазу пубертета. Читљивости песама доприносио је хумористички тон којим није хтео да осуди неваљалство, већ више да допринесе да се грешке у понашању поправе. Песме имају облик разговора са децом у којима се посредно упућује на оно што је корисно и лепо. Уређивао је неколико листова: „Змај”, „Жижа”, „Невен”... Збирке песама: *Шаран*, *Злаћна књига за децу*, *Чика Јова српској деци* и друге.

КИПЛИНГ Рајдард, (1865–1936), енглески књижевник рођен у Индији где је и живео. За децу је писао приче о животињама. Најпознатија дела: *Изистинске приче, Књига о џунгли, Ким*.

ЛОМОВИЋ Бошко, (1944), рођен у Брезни, Србија. Песник и уредник радио–емисија. Књиге за децу: *Пишај мога браћа, Заљубљен бицикл, Нешто важно* и др.

ЛОРКА Фредерико Гарсија, (1899–1936), шпански књижевник. Писао је песме и драме. Основао је путујуће позориште и с њим обилазио најзабаченије крајеве Шпаније са жељом да књижевна дела приближи народу.

ЛУКИЋ Драган, (1928–2006), рођен у Београду. Писао је углавном песме, приче и романе о градској деци. Од већег броја објављених књига познатије су му: *Из једног џепа, Овде станују песме, Мој шролејбус*.

МАКСИМОВИЋ Десанка, (1898–1993), песникиња, рођена у Рабровици код Ваљева. У својим песмама најчешће говори о природи и животињском свету. Када пева о природи, усхићена је њеном лепотом, а у песмама о животињама, као у баснама, кроз понашање животиња слика карактерне особине људи, посебно понашање деце. Збирке песама: *Врш дешињства, Гозба на ливади, Дечја соба, Златни лејшир, Буба Мара, Шумска љуљашка, Ђачко срце* и друге.

МИЛАНКОВИЋ Милутин, (1879–1858), научник, рођен у Даљу код Осијека. Један је од најславнијих имена у области математике и астрономије. Изумитељ је најтачнијег историјског календара. По њему су названа два кратера: на Месецу и Марсу и један астероид.

НАЈТ Ерик, (1897–1943), енглески књижевник. Живео је у Русији и Америци где је и погинуо када се срушио авион који га је возио на војни задатак. Писао је приповетке, новеле, романе за одрасле. Једино дело за децу је роман *Леси се враћа кући*.

НУШИЋ Бранислав, (1864–1938), рођен у Смедереву. Један од најпознатијих српских писаца комедија: *Сумњиво лице, Госпођа министарка* и др. Дела за децу: *Хајдуци, драмске једночинке Наша геца, Аутобиографија*.

РАДИЧЕВИЋ В. Бранко, (1925–2005), књижевник и новинар, рођен у Чачку. Најпознатије збирке песама: *Са Овчара и Каблара, Дух ливаде, Приче о дечацима, Учени мачак* и др.

РАДОВИЋ Душан, (1922–1984), рођен у Нишу. Писао је приче, песме, скечеве, радио–игре и телевизијске емисије за децу. Уређивао је часопис „*Полећарац*”. Књиге за децу: *Поштована гецо, Смешне приче, Причам ти причу* и др.

РАИЧКОВИЋ Стеван, (1929–2007), књижевник и преводилац, рођен у Нересници, Србија. Књиге за децу: *Велико двориште*, *Дружина под сунцем*, *Гурије*, *Вештрењача*, *Мале бајке*.

РШУМОВИЋ Љубивоје, (1939), књижевник, рођен на Златибору. Осим поезије и драма за децу, аутор је ТВ емисија „*Форе и фазони*” и „*Вести из несвести*”. Збирке песама: *Ма шта ми рече*, *Хајде да растемо*, *Још нам само але фале* и др.

СЕКУЛИЋ Исидора, (1877–1958), књижевница и преводилац, рођена у Мошорину, Бачка. Радила је као професор у Панчеву и Београду. Дела: *Писма из Италије*, *Хроника таланчког гробља*, *Сајушници* и др.

СИМОВИЋ Зорица, (1954), рођена у Липовцу код Горњег Милановца. Завршила је драматургију. Пише позоришне критике и аутор је више позоришних комада, радио–драма и телевизијских сценарија.

ЋОПИЋ Бранко, (1915–1984), књижевник, рођен у Хашанима код Босанске Крупе. Прозна дела прожета су му лириком, живописним сликањем живота на селу. Књиге за децу: *Јежева кућица*, *Башта слезове боје*, *Мјесец и његова бака*, *Доживљаји Николећине Бурсаћа*, *Не шућуј бронзано сирахо* и др.

ЋОСИЋ Сања, (1962), рођена у Лозници, новинар и преводилац. Предавач и организатор у неколико новинарских школа, телевизијски сценариста.

ЦРНЧЕВИЋ Бранислав, (1935), рођен у Руми, Војводина, песник, прозни и драмски писац. Збирке прича за децу: *Босоноги и небо*, *Калеџан и лула*, *Мрав добра срца*.

ЏЕЈМС Метју Бари (1860–1937) шкотски новинар, драматичар и писац за децу. Широм света постао је познат са својом драмом и причом о Петру Пану, дечаку који је живео у Недођији, ратовао са капетаном Куком и одбијао да одрасте.

ШПИРИ Јохана (1827–1901) швајцарска списатељица писала је претежно приповетке за децу. Једини роман који је написала је Хајди. Јохана Шпири је овим романом желела да истакне прост, али добар и племенит планински свет, а да осуди извештачено грађанско друштво.

САДРЖАЈ

Бранислав Црнчевић МРАВ ДОБРА СРЦА	6
Езоп ЦВРЧАК И МРАВИ	9
Мирослав Демак ВИОЛИНА	10
Сазнај више ПРИЧА О ВИОЛИНИСТИ.	13
Војислав Илић ЈЕСЕН	14
Сазнај више ПРИЧА О БЕРБИ	15
Јохана Шпири ХАЈДИ	16
Десанка Максимовић ПАУКОВО ДЕЛО	19
Добрица Ерић СВИТАЦ ПШЕНИЧАР И ВОДЕНИЧАР.	20
Сазнај више ПРИЧА О ХЛЕБУ	21
Исидора Секулић ПОЗНО ЈЕСЕЊЕ ЈУТРО	22
Сазнај више ПРИЧА О СУНЦУ	23
Бошко Ломовић ОДА ВРАПЦУ	24
Народна приповетка МЕЂЕД, СВИЊА И ЛИСИЦА	25
Езоп ЛАВ И ЛИСИЦА.	27
Сазнај више ПРИЧА О МУДРОСТИ И ЛУДОСТИ	27
Ханс Кристијан Андерсен РУЖНО ПАЧЕ	28
Народна бајка ПЕПЕЉУГА	33
Сазнај више ПРИЧА О ПЕПЕЉУГИ.	37
Хејмс Метју Бари ПЕТАР ПАН	38
Гроздана Олујић ОЛДАНИНИ ВРТОВИ	41
Народна песма ЈЕЛЕНЧЕ	46
Сазнај више ПРИЧА О ВУКУ КАРАЏИЋУ.	47
Народна песма МАЈКА ЈОВА У РУЖИ РОДИЛА	48
Народна песма СТАРИ ВУЈАДИН	49
Александар Дима РОБИН ХУД.	52
РОБИН ХУД –Стрип	55
Никола Дреновац СУСРЕТ С ДЕДА МРАЗОМ	57
Народна песма ЈЕТРВИЦА АДАМСКО КОЛЕНО	58
Народна прича НАЈБОЉЕ ЗАДУЖБИНЕ	62
Сазнај више ПРИЧА О ЗАДУЖБИНИ	64
Легенда САВИНА ВОДА.	65
Народна прича СВЕТИ САВА И ЂАЦИ	65
Светлана Велмар Јанковић ЗЛАТНО ЈАГЊЕ.	66
Милутин Миланковић КРОЗ ВАСИОНУ И ВЕКОВЕ	69
Сазнај више ПРИЧА О ТЕСЛИ	71
Бранко В. Радичевић БАЈКА О ДЕЧАКУ И МЕСЕЦУ	72
Сазнај више ПРИЧА О МЕСЕЦУ	74

Антоан де Сент Егзипери МАЛИ ПРИНЦ	75
Бранислав Црнчевић КАД БИ МЕНИ ДАЛИ	77
Душан Радовић ПЛАВИ ЗЕЦ	78
Сазнај више ПРИЧА О ЗЕЦУ	79
Ерик Најт ЛЕСИ СЕ ВРАЋА КУЋИ	80
Сазнај више ПРИЧА О ПСУ	81
Стеван Раичковић КО ДА ТО БУДЕ	82
Иво Андрић ЛИЦА	83
Фредерико Гарсија Лорка ЛУЦКАСТА ПЕСМА	84
Љубивоје Ршумовић АЖДАЈА СВОМЕ ЧЕДУ ТЕПА	85
Бранко Ћопић МЕСЕЦ И ЊЕГОВА БАКА	86
Јован Јовановић Змај ЦИГАНИН ХВАЛИ СВОГА КОЊА	88
Сазнај више ПРИЧА О КОЊУ	90
Радивој Богичевић У ТРКУ ЗА ЈЕЛЕНОМ	91
Бранислав Црнчевић БОСОНОГИ И НЕБО	93
Сазнај више ПРИЧА О БЕСЕДНИКУ	96
Мирослав Антић ЈУНАЧКА ПЕСМА	97
Рајдард Киплинг КЊИГА О ЏУНГЛИ	99
Сазнај више ПРИЧА О КЊИЗИ	101
Милован Данојлић ТРЕШЊА У ЦВЕТУ	102
Мирослав Антић ПРВА ЉУБАВ	103
Бранислав Нушић ПРВА ЉУБАВ	104
Браћа Грим ТРНОВА РУЖИЦА	106
Зорица Симовић ТРНОРУЖИЦА СЕ БУДИ	109
Сазнај више ПРИЧА О ПОЗОРИШТУ	111
Драган Лукић ДРУГ ДРУГУ	112
ИЗ ДЕКЛАРАЦИЈЕ О ДЕЧЈИМ ПРАВИМА	114
Сања Ћосић ИМАМ И ЈА НЕКА ПРАВА	115
Народна песма НАДЖЊЕВА СЕ МОМАК И ДЕВОЈКА	117
Сазнај више ПРИЧА О ЛИРСКИМ ПЕСМАМА	118
Јанко Веселиновић ГРАД	119
Ратомир Дамјановић НЕБО НАД ЦИРКУСОМ	121
Сазнај више ПРИЧА О ГУТЕНБЕРГУ	124
Стеван Раичковић НЕДЕЉА У ШКОЛИ	125
Десанка Максимовић БЛИЖИ СЕ, БЛИЖИ ЛЕТО	126
Стеван Раичковић ВЕТРЕЊАЧА	127
Михаел Енде БЕСКРАЈНА ПРИЧА	129
Леонардо да Винчи МРАВ И ЗРНО ЖИТА	131
Ковчежић	132
Књижевност (подела)	134
Речник	135
Белешке о писцима	138

Мирјана Ј. Аранђеловић

ЧИТАНКА

за 4. разред основне школе

ИЗДАВАЧ

BIGZ Publishing

11000 Београд, Булевар војводе Мишића 17/III

ЗА ИЗДАВАЧА

Мирјана Милорадовић

УРЕДНИК

Мирјана Милорадовић

ЛЕКТОР

Милена Шећеровић

ИЛУСТРАЦИЈЕ

Мр Сања Филиповић

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК

Бранко Петровић

ШТАМПА

Ротографика д.о.о., Суботица

ТИРАЖ: 5000

ISBN 978–86–13–01096–8

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37 . 016 : 821 .163 . 41+821 (075.2)

ЧИТАНКА : за 4. разред основне школе /
[приредила] Мирјана Ј. Аранђеловић. - 2.
изд. - Београд : BIGZ, 2007 (Суботица :
Ротографика). - 144 стр. : илустр. ; 26 cm

Тираж 5.000. - Речник : стр. 135-137. -
Белешке о писцима: стр. 138-141.

ISBN 978-86-13-01096-8

1. Аранђеловић, Мирјана Ј.

COBISS.SR-ID 141208844